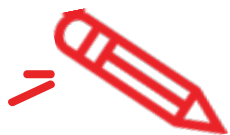


Metodická príručka

na občiansku, mediálnu a hodnotovú výchovu a vzdelávanie
pre základné a stredné školy



ŠKOLY,
KTORÉ MENIA
SVET



Barbora Babicová
Miron Breznoščák
Jana Feherpataky-Kuzmová
Katarína Jakubcová
Andrea Kutlíková
Erich Mistrík
Lýdia Naďová

Andrej Návojský
Gabriela Sabolová
Andrea Súlovcová
Vladimír Šnidl
Dáša Vargová
Marína Zavacká
Denisa Zlevská

INŠTITÚT
PRE
AKTÍVNE
OBČIANSTVO



Metodická príručka

na občiansku, mediálnu a hodnotovú
výchovu a vzdelávanie pre základné a stredné školy

INŠTITÚT ● ● ● ●
PRE ● ● ● ● ● ●
AKTÍVNE ● ● ● ●
OBČIANSTVO ● ●

Metodická príručka

na občiansku, mediálnu a hodnotovú výchovu a vzdelávanie
pre základné a stredné školy

© Inštitút pre aktívne občianstvo, o.z., 2021

Úzka 31, 900 42 Dunajská Lužná - Nové Košariská

+421 949 183 693

info@ipao.sk

www.ipao.sk

Autorský tím:

Barbora Babicová

Miron Breznoščák

Jana Feherpataky-Kuzmová

Katarína Jakubcová

Andrea Kutlíková

Lýdia Naďová

Andrej Návojský

Gabriela Sabolová

Andrea Súlovcová

Vladimír Šnidl

Dáša Vargová

Marína Zavacká

Denisa Zlevská

Odborný garant: *Erich Mistrík*

Námet obálky a ilustrácií: *Sylvia Smatanová*

Grafická úprava: *Michaela Beck-Lehrhauptová*

Tlač: ANWELL, s.r.o.

**„Vzdelávanie mysle bez výchovy srdca
nie je vzdelávaním.“**

Aristoteles

Vzdelávanie ako základná hodnota spoločnosti

Čo znamená život vo vyspelej a demokratickej spoločnosti? Pre niekoho môže byť prejavom občianskej vyspelosti presvedčenie o tom, že povinnosť odvádzať dane je nevyhnutná, ba dokonca vítaná, pretože ľudia vedia, ako budú ich peniaze zhodnotené a akú starostlivosť im za ne štát dokáže poskytnúť. Pre iných môžu byť znakom fungujúceho systému ulice, v ktorých nenájdeme ľudí bez domova, pretože existujú mechanizmy, ktoré im úspešne pomáhajú znova sa postaviť na nohy. Niektorí vníma podstatu života v uveď domej spoločnosti v dobrosrdečnosti ľudí a ich schopnosti nezištne pomáhať núdznym, ďalší ako možnosť slobodne sa rozhodovať a prezentovať svoj názor v súkromí i na verejnosti.

Prejavov a znakov vyspelej spoločnosti je, samozrejme, ďaleko viac a sú rozmanité rovnako ako jednotlivci, ktorí sú jej súčasťou. Jedným z nich je nepochybne i kvalitné a dostupné vzdelávanie, ktoré bezpodmienečne vytvára základ pre vznik všetkých ostatných.

Vďaka kvalitnému vzdelávaniu a vzdelaniu dokážeme porozumieť a reflektovať na to, že fungujúci štát sa o svojich občanov stará a aktívne sa usilujeme tento stav dosiahnuť – zaujímaním sa o politiku a dianie okolo nás, uveď omelým výberom vo voľbách či účasťou na protestoch a demonštráciách. Vieme vďaka nemu porozumieť tomu, aká komplexná je otázka bezdomovectva a namiesto nevšímavosti sa snažíme hľadať riešenie či poskytnúť pomocnú ruku. Vzdelanie nám umožňuje oceniť prínos vzájomnej spolupráce a porozumenia, dokážeme vďaka nemu prijať zodpovednosť, ktorú so sebou prináša sloboda, vítať názorovú rozmanitosť a uveď omovať si, že náš názor sa nerovná faktu.

Mäkké zručnosti, ako napríklad schopnosť kriticky hodnotiť informácie a ich kvalitu, vnímať historické súvislosti a historickú pamäť v prepojení s dňekom, byť flexibilný a dokázať sa prispôbiť neustálym zmenám, ale aj porozumieť ich príčinám a dôsledkom, byť emocionálne vyrovnaný, empatický a tolerantný voči druhým či dokázať s plnou vážnosťou prijať a nieť zodpovednosť za vlastné konanie a slobodu, ktorú sme ako demokratická spoločnosť dostali do daru, sú pre fungovanie v dnešnom svete nutnosťou. Občianska a hodnotová výchova a vzdelávanie sa však od faktografického vyučovania významne líšia – nedajú sa naučiť naspamäť a často si vyžadujú omnoho individuálnejší a citlivejší prístup pedagóga. Sme presvedčení, že pri výchove uveď omelých, aktívnych a zodpovedných občanov nie sú najdôležitejšie učebné materiály, ale vy – učitelia a učiteľky, ktorí a ktoré do svojej profesie vnášate kúsok seba a žiakov vediete k aktívnemu občianstvu predovšetkým vlastným príkladom.

Metodická príručka, ktorú držíte v rukách, má za ambíciu byť vám v tejto neľahkej, no o to dôležitejšej, úlohe pomocníkom. Veríme, že práca s ňou bude pre vás a vašu prax obohacujúca, ale aj zábavná a že aj vďaka nej budete môcť pokračovať vo výchove aktívnych mladých ľudí, ktorí už teraz formujú našu budúcnosť v otvorenej a demokratickej spoločnosti. Ďakujeme vám za dôveru, s ktorou príručku beriete do rúk a za to, že ste vo vašom každodennom občianskom a učiteľskom úsilí odvážni a trpezliví.

Gabriela Sabolová
editorka

Obsah

Vzdelávanie ako základná hodnota spoločnosti.....	6
Od prípravy po hodnotenie: Ako príručku používať?.....	9

Od komunity po svet

Každý občan v triede je dôležitý.....	13
Novinárske ucho.....	15
Nový spolužiak Matej.....	16
Škola demokracie.....	18
Sociálne skupiny.....	20
Ženy a muži - rôzni, ale rovnocenní.....	22
Čo majú spoločné origami a férovosť?.....	24
So stereotypmi nie sú žarty.....	27
O predsudkoch bez predsudkov.....	29
Migrácia ako pestrofarebná otázka.....	35

Filozofia a filozofovanie

Moja mravná identita - naša triedna integrita.....	39
Morálne dilemy.....	40
Aký verdikt by ste vyriekli?.....	42
Knižní hrdinovia a ich príbehy.....	44
Tajný život kníh.....	45
Zaostrené na detail.....	47
Pestrá paleta náboženstiev.....	49
Prenasledovanie v náboženstvách.....	51

Rozmýšľanie v súvislostiach

Pamäť našich predkov.....	55
Cestovanie v čase.....	58
Pamätníky a pamätné miesta kedysi a dnes.....	59
(Ne)nápadný význam štátnych a straníckych symbolov.....	60
Náborové letáky.....	62
Staré triky – nové publikum.....	66
Dezinformačný kvíz.....	70
Kritické myslenie pre starých rodičov.....	72
Rýchlo a zbesilo.....	74
Nie je médium ako médium.....	77
Instagram verzus realita.....	79
Horoskop pre teba a pre mňa.....	82

Emócie a empatia

Povedz to ako umelec.....	85
Prečo scrollujeme?.....	87
Čarovný klobúk plný riešení.....	89
Záchranné siete.....	90
Cítim, myslím, hovorím, robím.....	92
Empatia ako šiesty zmysel.....	93
Vedieť sa navzájom pochopiť.....	95
Sociálne vylúčenie u nás nemá miesto.....	96
Emócie, s ktorými pracujú médiá.....	98
Empatia na každý deň.....	101
Aké nástroje využívať pri online vyučovaní?.....	103
Často kladené otázky.....	104

Od prípravy po hodnotenie: Ako príručku používať?

Milé učiteľky, milí učelia,

do rúk sa vám dostáva druhý diel metodickéj príručky Škôl, ktoré menia svet, ktorá vznikla s cieľom byť vám oporou pri kontinuálnom rozvoji občianskych kompetencií vašich žiakov. Uvedomujeme si, že podpora občianskej angažovanosti, kritického myslenia, medziľudskej tolerance či mediálnej gramotnosti vašich žiakov s využitím praktických, zážitkových a neformálnych metód je v porovnaní s rozširovaním teoretických poznatkov často odsúvaná do úzadia. Preto vám prinášame novú inšpiráciu, ako tieto dva pohľady na výchovu a vzdelávanie – aj vďaka tejto príručke – užšie prepojiť. Napriek svojmu názvu príručka nie je určená výlučne na výučbu občianskej náuky či etickej a náboženskej výchovy. Naopak, námety z nej, veríme, budete môcť čerpať i pre hodiny dejepisu, geografie, regionálnej či mediálnej výchovy, slovenčiny či cudzieho jazyka. Nápomocná môže byť aj triednym učiteľom a koordinátorom žiackych školských rád.

Príručka neponúka striktné návody ani učebné osnovy, ale inšpiráciu v podobe 40 originálnych zážitkových aktivít s nadpredmetovým charakterom od autorov a autoriek, ktorí a ktoré sú expertmi vo svojich oblastiach. Jednotlivé aktivity je možné podľa uváženia pedagóga a individuálnych potrieb žiakov prispôbiť tak, aby z nich benefitovali mladší i starší žiaci na rôznych typoch škôl.

Aktivity, ktoré v príručke nájdete, korešpondujú s cieľovými požiadavkami vyššie uvedených predmetov. Obsahové a výkonové štandardy sú v rámci nich dosahované neformálnymi a zábavnými metódami, ktoré reflektujú žité skúsenosti žiakov. Spoločenské témy sú tak približované zrozumiteľnou formou, čo vedie k efektívnejšiemu osvojovaniu si a prehľbovaniu vybraných zručností, kompetencií a hodnôt.

Príručka je tematicky rozdelená do štyroch kapitol:

- 1. Od komunity po svet**
- 2. Filozofia a filozofovanie**
- 3. Rozmýšľanie v súvislostiach**
- 4. Emócie a empatia**

Toto členenie slúži predovšetkým na jednoduchšiu orientáciu v príručke a jednotlivé aktivity vo väčšine prípadov zahŕňajú viacero tém, resp. rozvíjajú viacero zručností naraz. Hĺbka, do akej sa v rámci vybranej témy žiaci ponoria, je flexibilná a závisí od uváženia pedagóga a časovej dotácie, ktorú má k dispozícii. Budeme radi, ak aktivity prispôsobíte svojim žiakom na mieru i po tematickej stránke a zohľadníte pri ich príprave a plánovaní aktuálny spoločensko-školský kontext.

Každá aktivita ponúka prehľadný popis a špecifikáciu:

- cieľov aktivity,
- cieľovej skupiny, pre ktorú je určená v originálnom znení,
- času, ktorý je odporúčaný na jej realizáciu,
- metód, ktoré je vhodné použiť pri jej realizácii,
- pomôcok, resp. materiálov, potrebných na jej realizáciu,
- priebehu aktivity vrátane návrhov na spôsob vedenia diskusie a reflexie, príp. doplnkových alternatív,
- návodu, ako aktivitu pretransformovať do online podoby,
- príloh a pracovných listov pre žiakov (ak je to relevantné).

Toto štrukturovanie aktivít umožňuje ľahšiu orientáciu a zjednodušuje ich prípravu.

Väčšina aktivít v príručke je navrhnutá na realizáciu počas vyučovacích hodín, pričom niektoré z nich vyžadujú od žiakov pri príprave dlhodobějších projektov aj prácu mimo vyučovania. Každú aktivitu je zároveň možné zrealizovať aj online počas dištančného vyučovania s využitím základných a užívateľsky nenáročných nástrojov. Viac o online nástrojoch sa dočítate v závere príručky.

Viac ako na výsledok a správnu či nesprávnu odpoveď je v aktivitách kladený dôraz na tvorivý proces, spoločnú diskusiu, počúvanie sa navzájom a formovanie vlastných názorov, hodnôt a občianskych postojov žiakov. K tomuto prístupu, pri ktorom je dôležitý vzájomný rešpekt a schopnosť vypočuť toho druhého, odporúčame viesť žiakov i mimo vyučovacích hodín v rámci extrakurikulárnych aktivít.

Reflexia je nevyhnutnou a veľmi dôležitou súčasťou všetkých aktivít v príručke. Neodporúčame v rámci nej iba zhrnúť základné myšlienky, ale primäť žiakov k tomu, aby sa skutočne zamysleli nad diskutovanou témou, sprítomnili svoje zážitky a pocity v reálnych každodenných situáciách a občianskych rozhodnutiach a pokúsili sa sami daný spoločenský problém a význam aktivity interpretovať. Žiadna z aktivít, bez ohľadu na jej neformálnosť a pestrosť použitých metód, neplní svoj cieľ, ak na ňu žiaci za pomoci pedagóga kvalitne nereflektujú. Priebeh reflexie odporúčame tak isto prispôbiť veku a schopnostiam žiakov.

V rámci hodnotenia jednotlivých aktivít odporúčame zamerať sa predovšetkým na proces práce žiakov a ich schopnosť reflektovať praktický význam realizovanej zážitkovej aktivity. Samotné hodnotenie je vhodné realizovať prostredníctvom konštruktívnej spätnej väzby zameranej na rozvoj smerom k žiakom, ale i medzi žiakmi navzájom, a tiež podporovať u žiakov schopnosť sebareflexie a sebahodnotenia. Sme presvedčení, že svoju triedu poznáte najlepšie, a preto najvhodnejší spôsob priebežného aj záverečného hodnotenia zvolíte a prispôbite konkrétnej skupine žiakov vy sami.

Keď hovoríme o žiakoch a pedagógoch, myslíme tým žiakov aj žiačky, pedagógov aj pedagogičky. Prajeme si, aby príručka slúžila bez rozdielu všetkým pedagógom a žiakom, a to bez ohľadu na vedomostné, sociálne, finančné, kultúrne, náboženské a iné zázemie a aby sa rozmanitosti jej používateľov a používateľiek plne prispôbila.

Prajeme vám i vašim žiakom veľa radosti a dobrého pocitu pri používaní metodickéj príručky a ďakujeme vám za to, že ste pre svojich žiakov výnimočnými a nezabudnuteľnými učiteľmi.

autorský tím Inštitútu pre aktívne občianstvo

1. kapitola

OD KOMUNITY PO SVET

Každý občan v triede je dôležitý

Ciele aktivity

- Porozumieť významu spolupráce
- Oceniť úlohu a dôležitosť jednotlivca v spoločnosti
- Z začať sa aktívne zapájať do života komunity

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

zber dát a ich triedenie, prezentácia, diskusia

Čas a priestor

30 – 45 minút

Pomôcky

obrázok (viď príloha), pero, lepiace papieriky, flipchartové papiere

Priebeh aktivity:

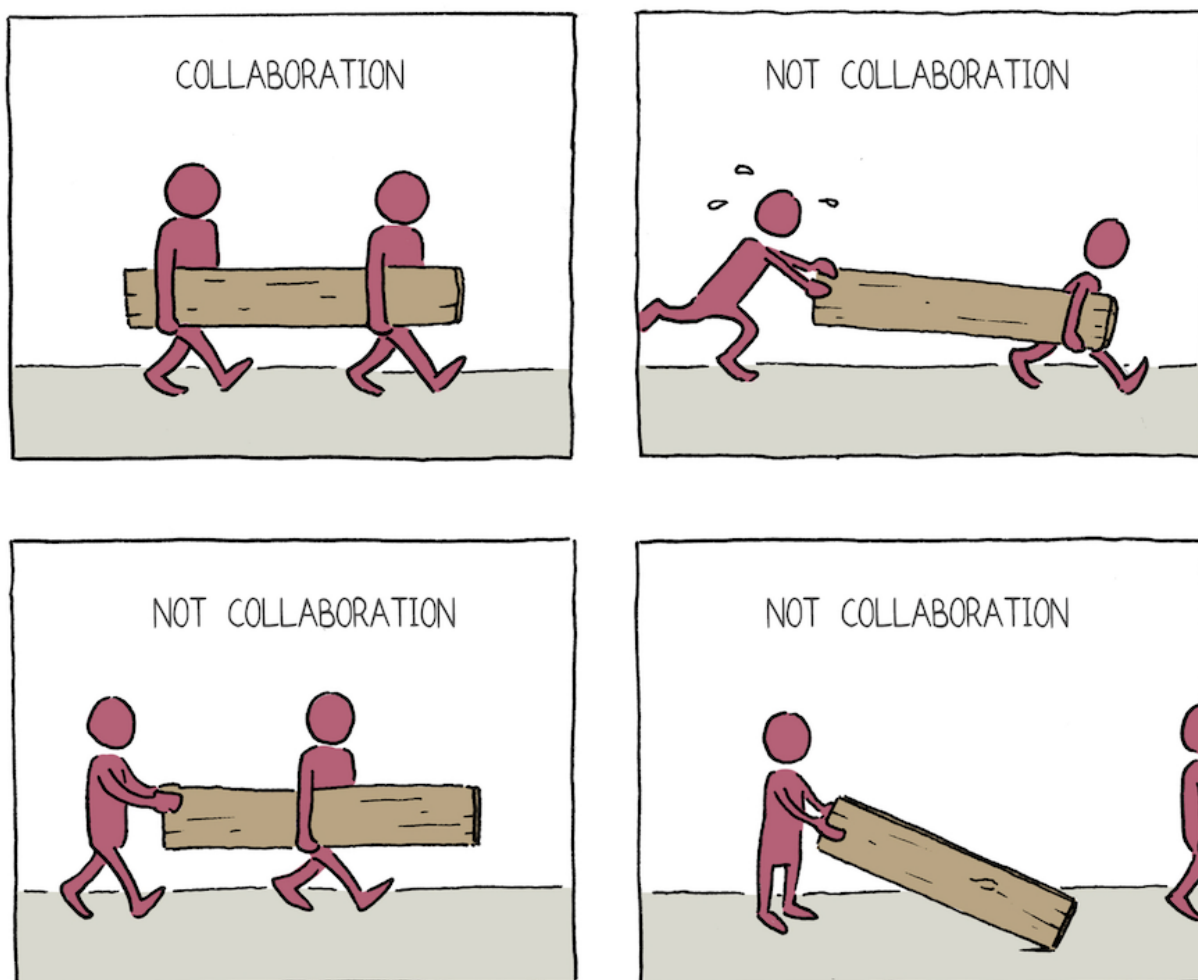
1. Pedagóg na úvod aktivity žiakom ukáže obrázok (viď príloha). Žiaci krátko diskutujú o tom, čo podľa nich obrázok znázorňuje (angl. "cooperation" znázorňuje spoluprácu, "not cooperation" nespôluprácu, resp. nevyváženosť).
2. Každý žiak dostane k dispozícii lepiace papieriky a polovicu flipchartového papiera. Na flipchartový papier napíše svoje meno. Flipchartový papier bude pre každého zo žiakov slúžiť ako pomyselná nástenka, na ktorú bude zbierať lepiace papieriky od spolužiakov. Nástenku je možné ponechať na lavici alebo ju pripevniť na stenu či tabuľu. Ak pedagóg uzná za vhodné, môže sa do aktivity zapojiť tiež a pripraviť si svoju flipchartovú nástenku.
3. Následne sa žiaci pohybujú medzi jednotlivými nástenkami. Každému spolužiakovi nalepia na nástenku aspoň jeden papierik, na ktorý napíšu vlastnosť alebo činnosť, ktorou daný spolužiak prispieva k príjemnému spolunažívaniu v triede (napr. Anička vždy vie, čo bolo za domácu úlohu a pripomenie nám to, Kamil vždy pekne vyzdobí nástenku a pod.). Žiaci takto odovzdajú myšlienku každému v triede a sami vyzbierajú papieriky od všetkých spolužiakov.
4. Pedagóg priebežne sleduje prácu žiakov, formuluje pomocné otázky a uisťuje sa, že na každej nástenke pribúdajú pozitívne a relevantné vlastnosti.
5. Je pravdepodobné, že na jednotlivých nástenkách sa objavia papieriky s podobnými až rovnakými vlastnosťami. Žiaci preto svoje nástenky s nalepenými papierikmi posunú susedovi, ktorého úlohou je na nástenke spolužiaka roztriediť papieriky do kategórií podľa ich vnútornej podobnosti alebo súvislosti.
6. Po roztriedení papierikov každý zo žiakov nástenku spolužiaka v krátkosti odprezentuje a popíše zhrnuté vlastnosti a/alebo činnosti, ktorými daný spolužiak prispieva k životu či atmosfére triedy. V závere prezentujúci vyberie najčastejšie spomínanú pridanú hodnotu spolužiaka.
7. Pedagóg po odprezentovaní všetkých násteniek v rámci reflexie iniciuje diskusiu zameranú na rozdielnosť uvedených vlastností, a zároveň ich dôležitosť. Úlohou pedagóga je v tejto časti demonštrovať, že každá z vlastností, činností a jedinečných pridaných hodnôt žiakov smerom k triednej komunite je dôležitá, unikátna a nenahraditeľná, presne tak ako jej nositelia. V tomto duchu ďalej koriguje diskusiu. Využiť na to môže napr. otázky:
 - Čo ste si pri prezentovaní jednotlivých násteniek všimli? Boli vlastnosti a schopnosti vašich spolužiakov podobné či, naopak, rozmanité? Prečo je to tak?
 - Je podľa vás z uvedených vlastností niektorá dôležitejšia ako iná? Prečo áno, prečo nie?
 - Ako by to vo vašej triede vyzeralo, keby niekto z vašich spolužiakov prestal k fungovaniu triedy prispievať?
 - Je podľa vás spolupráca v skupine dôležitá? Môže byť v niektorých prípadoch nežiadúca? Prečo?
 - Aké situácie, kedy je dôležité, aby aktéri spolupracovali za účelom dosiahnutia spoločného cieľa, poznáte?

- Zamyslite sa nad tým, ako sa vám darí prispievať k daniu okolo vás mimo triedy. Aká je vaša úloha doma, na úrovni obce či na úrovni štátu?
- Myslíte si, že úloha, ktorú v spoločnosti zohrávame, sa počas života mení? Ako? Prečo?
- V akej oblasti by sme mohli ako trieda a spolužiaci, teda ako občania v spoločnosti, spolupracovať viac? Čo by sme mohli spoločne v našej triede zmeniť a zlepšiť?

8. Pedagóg aktivitu zakončí zdôraznením faktu, že príspevok jednotlivca k fungovaniu celku je dôležitý a plnohodnotný v akejkoľvek demokratickej podobe. Kľúčové je stanovenie si spoločného cieľa, otvorená komunikácia a obklopenie sa ľuďmi, s ktorými "ťaháme za jeden povraz", každý podľa svojich aktuálnych schopností a možností. Zároveň vysloví apel, že ako občania nesmieme spohodlnieť a musíme hľadať nové možnosti ako participovať na spoločenskom dianí, pretože ako súčasť spoločnosti či inej komunity za ňu nesieme zodpovednosť.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci s obrázkom pedagóg zdieľa svoju obrazovku. Pomyselné nástienky pre žiakov s možnosťou anonymne pridávať virtuálne lepiace papieriky je možné vytvoriť cez Google Jamboard.

Príloha:



Zdroj: delta7.com

Novinárske ucho

Ciele aktivity

- Rozvíjať emocionálnu inteligenciu
- Rozvíjať myslenie orientované na riešenie
- Byť schopný sebaocenenia
- Pochopiť dôležitosť sebapoznania
- Posilniť zručnosť vedenia dialógu

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

storytelling, skupinové zdieľanie, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

tabuľa alebo flipchartový papier, lepiace papieriky, fixky alebo perá

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg žiakov rozdelí do náhodných dvojíc. Jeden zo žiakov je v roli novinára z fiktívneho periodika *Cesty úspešných* a druhý v roli respondenta, s ktorým novinár vedie dialóg. Respondent vyberie zo svojho života subjektívne významnú skúsenosť, na ktorú je hrdý a v súvislosti s ktorou je ochotný sa s novinárom podeliť o to, ako ju zvládol.
2. Respondent novinárovi prerozpráva svoj príbeh. Novinár má za úlohu zachytiť alebo otázkami zistiť, čo respondentovi pomohlo k dosiahnutiu úspechu – aká jeho silná stránka, zručnosť, vedomosť, skúsenosť. Novinár všetko zaznamenáva na lepiace papieriky. Po skončení rozhovoru vymyslí titulok k článku o svojom hrdinskom respondentovi.
3. V druhom kole pedagóg žiakov preskupí do nových dvojíc tak, aby si každý žiak vyskúšal rolu novinára i respondenta. Žiaci postupujú v nových dvojiciach rovnako ako v predchádzajúcom kole. Odporúčame dvojice reorganizovať tak, aby žiaci pracovali v úplne iných pároch ako predtým, čím je možné podporiť ich lepšie spoznanie sa aj viacnásobnú skúsenosť.
4. Pedagóg zvolá redakčnú poradu periodika *Cesty úspešných* a poprosí novinárov, aby zdieľali svoje zistenia a názvy článkov. Novinári svoje lepiace papieriky nalepia na flipchartový papier, čím vznikne pomyselný záznam z porady.
5. V záverečnej reflexii pedagóg so žiakmi diskutuje o tom, ktorý z príbehov ich zaujal a prečo. Čo najpersonalizovanejšie pritom ocení všetky úspechy a hrdinstvá všetkých žiakov. Zároveň upriami pozornosť na spoločné znaky konania jednotlivých hrdinov a spoločne so žiakmi sa ich pokúsi pomenovať, čím významne podporuje rovesnícke učenie.

Alternatívna verzia: Pedagóg môže za domácu úlohu nechať novinárov spracovať svoje zistenia do uceleného článku spolu s ilustráciami či iným vizuálnym stvárnením daného príbehu. Jednotlivé články môže po ich autorizácii postupne publikovať školský časopis či miestne noviny, príp. môžu byť uverejnené na webovej stránke školy.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri rozhovoroch v dvojiciach pedagóg rozdelí žiakov do podskupín/breakout rooms. Ako náhradu flipchartu je možné použiť virtuálnu tabuľu cez Google Jamboard.

Nový spolužiak Matej

Ciele aktivity

- Zvyšovať citlivosť voči rozmanitosti v triede a spoločnosti
- Reflektovať vlastné postoje k znevýhodneniu (diskriminácii)
- Pomenovať konkrétne prejavy diskriminácie, s ktorými sa stretávajú menšiny a iné znevýhodnené skupiny

Metódy

brainstorming, diskusia

Čas a priestor

20 – 45 minút

Pomôcky

tabuľa, krieda, stolička

Cieľová skupina

7. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg žiakov vyzve, aby sa postavili do kruhu. Do stredu kruhu postaví stoličku, ktorá bude predstavovať nového fiktívneho spolužiaka – Mateja.

2. Pedagóg žiakom položí niekoľko otázok: *Aký je váš nový spolužiak? Čo má rád? Aké má vlastnosti? Aké sú jeho záľuby?* Žiaci hovoria, aké vlastnosti a charakteristiky by mohol mať ich nový spolužiak. Pedagóg môže žiakom pomôcť niekoľkými opismi, napr.: *Podľa mňa má Matej rád zvieratá a rád jazdí na kolobežke, má rád futbal, je vysoký...* a pod.

3. Pedagóg nápady žiakov zapisuje na tabuľu. Po niekoľkých minútach brainstorming preruší a doplní o novom fiktívnom spolužiakovi informáciu – *Povedali ste o Matejovi mnoho zaujímavých vecí. Ja mám pre vás ešte jednu informáciu – Matej je Róm.*

Poznámka: Pri záverečnej charakteristike – Matej je Róm – buďte citlivý. Ak máte v triede rómskych žiakov alebo žiačky, môžete zvoliť inú identitu – napr. gay, moslim, Maďar, černochoch a pod. Pri výbere menšiny sa uistite, že nepoukážete nepriamo na reálneho žiaka/žiačku, ktorého/ktorú máte v triede.

4. Pedagóg nechá žiakov na doplňujúcu informáciu zareagovať, pričom je dôležité nechať zaznieť všetky reakcie. Ak budú žiaci ticho, pedagóg pracuje s tichom. Ak sa niekto ozve s poznámkou „no a čo?“, je to v poriadku. Ak má niekto iný názor, pedagóg ho nechá zaznieť. Ak sa však objaví rasistický komentár, je potrebné zareagovať. Pedagóg sa žiaka opýta, čo ho k takémuto komentáru vedie a nechá reagovať aj zvyšok skupiny (napr. prostredníctvom otázok: *Súhlasíte so spolužiakom? V čom môžu byť tieto názory pre Mateja zraňujúce? Môžeme odsudzovať iných ľudí len preto, že sú súčasťou menšiny?*). Ak sa diskusia začne zameriavať na Rómov, resp. inú vybranú menšinu, pedagóg spätne upriami pozornosť žiakov na to, čo o Matejovi povedali predtým a zdôrazní, že diskutujú o konkrétnom človeku.

5. V záverečnej reflexii pedagóg so žiakmi ďalej diskutuje o problematike predsudkov a diskriminácie. Využiť pri tom môže napr. otázky:

- Ako ste sa pri aktivite cítili?
- Na čo sme sa pri aktivite zamerali? O čom bola podľa vás aktivita?
- Prečo je dôležité rozprávať sa o týchto témach?
- Zmenilo sa niečo vo vašom vnímaní nového spolužiaka Mateja, keď ste sa dozvedeli, že je Róm? Prečo áno, prečo nie?
- S akými situáciami sa podľa vás môže Matej vo svojom živote stretávať? Prečo?
- V čom môžu byť názory odsudzujúce Mateja pre jeho farbu pleti zraňujúce?
- Podľa akých kritérií by sme si mali vytvárať o ľuďoch názor?
- Mali by sme podľa vás ľudí odsudzovať preto, že sú súčasťou menšiny? Prečo áno, prečo nie?
- Aké iné menšiny okrem rómskej poznáte? Kolujú o jej príslušníkoch stereotypy? Aké?
- Ocitli ste sa niekedy v situácii, kedy ste boli súčasťou menšiny vy? Ako ste sa cítili?

6. Na záver pedagóg žiakov vyzve, aby navrhli spôsoby, ako umožniť novým žiakom, ktorí sú "iní", cítiť sa v triede dobre a bezpečne. Jednotlivé námety môže zapisovať na tabuľu.

Poznámka: Táto aktivita môže u žiakov spôsobiť rôzne reakcie od prekvapenia, nechápavých pohľadov až po tzv. „aha moment“. Je potrebné byť na ne pripravený, nesúdiť žiadne komentáre a otvorene sa žiakov pýtať, čo ich k takýmto názorom vedie. V tejto aktivite je tiež dôležitá práca s tichom. Ak bude ticho príliš dlhé, je v poriadku začať sa pýtať. Aktivitu odporúčame realizovať v triede, v ktorej máte prehľad o žiakoch a ich individuálnych špecifikách.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe formou videohovoru aj počas dištančného vzdelávania.

Škola demokracie

Ciele aktivity

- Rozvíjať kritické a tvorivé myslenie
- Analyzovať a pomenovať problémy a ich riešenia
- Byť schopný zaujať zodpovedný postoj
- Vedieť spolupracovať a angažovať na vyššej komunitnej úrovni

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

Metódy

brainstorming, rolová hra, skupinová práca, diskusia, heuristická metóda DITOR (pozn.: autormi metódy sú Miron Zelina a Milota Zelinová)

Čas a priestor

45 minút a neobmedzene

Pomôcky

tabuľa alebo flipchartový papier, kriedy alebo fixky

1. V úvode žiaci jednotlivo predložia triede svoje postrehy na témy, ktoré podľa nich predstavujú morálne a občianske problémy triedy, školy či regiónu, ktoré im nie sú ľahostajné, ktoré ich trápia a/alebo ktoré chcú zmeniť. Námety si pripravia vopred doma, na triednickej hodine, na hodinách občianskej náuky a pod.
2. Jednotlivé námety žiaci prediskutujú a vyhodnotia z nich tie, ktoré spoločne považujú za najaktuálnejšie a najnaliehavejšie. Vybrané námety zapisujú na flipchartový papier alebo na tabuľu.
3. Pedagóg rozdelí triedu do skupín po 3 – 4 žiakov a prideliť im jeden z námetov, buď náhodne alebo podľa ich individuálneho záujmu. V tejto skupinovej zostave žiaci zostanú počas celej aktivity, ktorej výsledkom bude znázornenie osobnej participácie na riešení problému na triednej, školskej, regionálnej či komunálnej úrovni.
4. Postupujú pritom podľa nasledujúcich krokov heuristickej metódy DITOR:
 - Definuj problém
 - Informuj sa o probléme
 - Tvor riešenia
 - Ohodnoť riešenia
 - Realizuj najlepšie riešenie
5. Každá skupina samostatne pripraví riešenie prideleného/vybraného problému v podobe krátkej (2-3 min.) scény. Každý účinkujúci pritom v rámci nej znázorní iný relevantný typ aktéra, napr. žiaka, učiteľa, vedenie školy, starostu, primátora atď. Pedagóg priebežne dohliada na to, aby mal v scénke každý žiak svoju rolu a aby si jednotliví aktéri vzájomnú komunikáciu a hľadanie kompromisu nezjednodušovali v porovnaní s očakávanou realitou. Tento krok je vhodnou prípravou na reálne riešenie problému a komunikáciu medzi jeho aktérmi. Žiaci následne odohrajú svoje scény a v následnej diskusii vyhodnotia najlepšie navrhnuté riešenia, pravidlá či formy pomoci a spolupráce.
6. Jednotlivé skupiny si v podobe poznámok zapisujú užitočné námety a spätnú väzbu od spolužiakov či pedagóga tak, aby ju následne mohli zapracovať do svojho návrhu riešenia.
7. Finalizáciou aktivity je navrhnuté zmeny reálne uskutočniť minimálne na úrovni triedy či školy. Ideálne je pokúsiť sa o ich realizáciu aj na úrovni obce alebo mesta. V rámci postupných krokov reálneho riešenia odporúčame prepojiť navrhnutý problém so žiackou školskou radou alebo inou aktívnou skupinou žiakov.
8. Počas realizácie navrhnutého riešenia je vhodné sa k procesu a doposiaľ dosiahnutým výsledkom priebežne vracáť a so žiakmi o nich diskutovať, prip. ich povzbudiť vo vytrvaní.
9. Najúspešnejšie projekty a ich riešenia žiaci zverejnia vo verejnom priestore školy, v školských/regiónálnych novinách, v školskom rozhlase a pod.

Online verzia: Časť aktivity, v ktorej žiaci diskutujú o problémoch a navrhujú riešenia, je možné zrealizovať v rovnakej forme aj počas dištančného vzdelávania. Rovnako je možné realizovať aj scény, pri ktorých bude vhodné, aby mali žiaci zapnuté kamery a mikrofóny. Pre maximalizáciu relevantnosti aktivity je prípade online verzie možné pozornosť žiakov upriamiť na aktuálne výzvy a problémy triedy súvisiace s dištančnou výučbou.

Sociálne skupiny

Ciele aktivity

- Poznať rôzne typy sociálnych skupín
- Porozumieť škodlivosti diskriminácie na základe sociálneho statusu
- Oceniť dôležitosť slobodného výberu sociálnej pozície

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, world café, diskusia

Čas a priestor

30 – 45 minút

Pomôcky

nastrihaný zoznam tvrdení (viď príloha), obrázok (viď príloha), nožnice, pero, papiere

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod vyzve žiakov, aby každý z nich napísal na papier čo najviac pozícií, ktoré reprezentuje, podľa toho, v akých sociálnych skupinách sa nachádza (napr. ten istý žiak je bratom, bratrancom, kapitánom tímu, nástenkárom atď.). Žiaci zároveň označia tú/tie, ktoré považujú za najdôležitejšie, resp. ktoré ich definujú.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do troch náhodných skupín a skupinám rozdelí zadania. Podľa potreby a časových možností nechá pedagóg žiakov medzi stanovišťami rotovať a jednotlivé skupiny dopĺňať výstupy svojich spolužiakov o ďalšie nápady.

Skupina 1: Každý žiak v skupine dostane zoznam tvrdení. Úlohou žiakov je individuálne zoradiť jednotlivé tvrdenia podľa toho, nakoľko s nimi súhlasia (najviac súhlasím ako prvé, najmenej súhlasím ako posledné). Svoje poradie žiaci následne odôvodnia ostatným členom skupiny.

Skupina 2: Žiaci dostanú za úlohu uviesť čo najviac charakteristík rôznych sociálnych skupín (napr. malá, veľká, vlastná, cudzia, formálna, neformálna, otvorená, uzatvorená, povinná, dobrovoľná). Zo zoznamu následne vyberú dve charakteristiky, ktoré považujú z hľadiska procesu socializácie za kľúčové.

Skupina 3: Úlohou žiakov je zamyslieť sa a spísať všeobecne platné pravidlá, ktoré by podľa nich mali platiť pre všetky sociálne skupiny (napr. vzájomné pôsobenie členov, rešpekt, spolupatričnosť, empatia, tolerancia, vnútorná štruktúra skupiny a pod.).

3. Skupiny svoje výstupy krátko odprezentujú a diskutujú o nich. Pedagóg vhodným a citlivým spôsobom usmerňuje následnú diskusiu a spätné väzby jednotlivých skupín.

4. Pedagóg uvedie pojmy: predpísaná rola, výkon roly, konformita, nonkonformita, deviácia, príp. ďalšie podľa vlastného uváženia, a diskutuje so žiakmi o ich význame. Pojem "nonkonformita" môže pedagóg ilustrovať pomocou obrázka (viď príloha), na ktorom je zachytený bývalý člen nacistickej strany, August Landmesser, ktorý napriek vtedajšiemu zvyku odmietol zdvihnúť ruku ako prejav typického nacistického pozdravu. Dôvodom zmeny jeho uhlu pohľadu bola láska k žene židovského pôvodu, Irme Eckler Landmesser. Aktivitu, ako aj príbeh Landmesserovcov, je takto možné prepojiť s témou prevencie extrémizmu v minulosti i súčasnosti.

5. Na záver pedagóg so žiakmi v rámci reflexie diskutuje o dôležitosti socializácie, sociálnych rolách a pozíciách. Upriami pritom pozornosť aj na to, aké faktory (vrodené, získané, vnútené atď.) majú vplyv na nadobudnutie rôznych sociálnych statusov (napr. vek, rasa, náboženské vyznanie, životná úroveň, vzdelanie). Diskusiu prepojí s historickými aj súčasnými prejavmi diskriminácie a stereotypizácie a poukáže na ich škodlivosť. Použiť pri tom môže napr. tieto otázky:

- *Myslíte si, že socializácia je pre ľudí dôležitá? Prečo áno, prečo nie?*
- *Aké výhody podľa vás so sebou prináša život v sociálnej skupine? Aké nevýhody?*
- *Ktorá zo sociálnych skupín, ktorých ste členom, je pre vás najdôležitejšia? Prečo?*

- Aká je podľa vás vaša predpísaná spoločenská rola? Usilovali ste sa o ňu alebo ste ju dostali automaticky?
- Sú predpísané spoločenské roly prínosom či skôr nevýhodou? Je možné svoju spoločenskú rolu zmeniť? Ak áno, ako?
- Aký je podľa vás váš spoločenský status? Čo ho ovplyvňuje?
- Existuje sociálna skupina, ktorá by vás ako svojho člena neakceptovala? Ak áno, aká a prečo?
- Prečo podľa vás vzniká v sociálnych skupinách uzavretosť? Aký problém môže v jej dôsledku nastať?

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Počas skupinovej práce pedagóg rozdelí žiakov do podskupín/breakout rooms. Jednotlivé tvrdenia je možné poslať e-mailom alebo do chatu.

Príloha:

- a) Človek je tvor spoločenský a nedokáže žiť sám.
- b) Človek sa socializuje - učí sa, ako sa správať v spoločnosti a konať v súlade s jej hodnotami a pravidlami.
- c) Človek sa musí vedome učiť ako sa stať plnohodnotným členom spoločnosti.
- d) Človek sa socializuje aj napodobňovaním.
- e) Socializácii napomáha systém odmien a trestov.
- f) Socializovaný človek koná na základe svedomia.
- g) Socializovaný človek zohľadňuje pocity a potreby ostatných.
- h) Výsledkom efektívnej socializácie je konformné správanie jednotlivca.
- i) Vplyvom socializácie sa menia postoje, názory a konanie človeka.
- j) Socializácii sa dá pomôcť aj prostredníctvom odbornej pomoci.
- k) Socializácia je celoživotný proces.



Zdroj: businessinsider.com

Ženy a muži - rôzni, ale rovnocenní

Ciele aktivity

- Kriticky zhodnotiť stereotypizáciu a nerovné rozdelenie príležitostí medzi mužmi a ženami
- Porozumieť potrebe rodovej rovnocennosti v praxi

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, diskusia

Čas a priestor

30 – 45 minút

Pomôcky

pero, tabuľka (viď príloha), tabuľa, farebné kriedy

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg žiakom rozdá hárok s tabuľkou (viď príloha). Žiaci dostanú za úlohu do tabuľky napísať čo najviac činností, ktoré u nich v domácnosti (príp. na dvore, v záhrade atď.) vykonávajú muži a ktoré ženy. Ak žiaci nemajú možnosť tabuľku vyplniť z vlastnej skúsenosti, napíšu činnosti, ktoré si myslia, že by mali jednotlivé pohlavia vykonávať.

2. Pedagóg vyzve žiakov, aby zdieľali rozdelenie činností vo svojich tabuľkách. Podľa uváženia môže pedagóg so žiakmi krátko zdieľať štatistiku rozdelenia domácich prác medzi mužmi a ženami – napriek tomu, že rozdiel sa postupne znižuje, celosvetovo vykonávajú ženy oproti mužom 3-krát viac neplatennej práce súvisiacej so starostlivosťou o rodinu a domácnosť (*Human Development Report 2016: Human Development for Everyone*). Žiaci následne krátko diskutujú o výsledku úvodného cvičenia a jeho príčinách a následkoch.

3. Následne pedagóg žiakom predstaví zoznam povolání (viď príloha, príp. doplní vlastné), ktorý napíše na tabuľu. Úlohou žiakov je pri každom povolaní určiť, či ide o povolanie považované za typicky ženské alebo typicky mužské. Pedagóg odpovede žiakov farebne zaznačí.

4. Nasleduje spoločná reflexia, v ktorej sa pedagóg zameriava na pôvod a dôsledky stereotypov v zamestnaní, napr. pomocou týchto otázok:

- Prezrite si pozorne zoznam povolání na tabuli. Aké schopnosti alebo vlastnosti sú pre ich výkon potrebné?
- Líšia sa tieto charakteristiky u žien a mužov? Ak áno, ako?
- Prečo sú podľa vás niektoré povolania považované za typicky ženské/mužské?
- Majú podľa vás ženy rovnaké zastúpenie v oblastiach ako IT, veda, výskum či vo vedúcich pozíciách? Prečo áno, prečo nie?
- Zamyslite sa nad úvodným cvičením. Môžu činnosti, ktoré ženy vykonávajú v domácnosti, mať vplyv na získanie zamestnania? Ak áno, aký?
- Sú podľa vás na ženy kladené iné požiadavky a očakávania ako na mužov? Ak áno, aké? Prečo?
- Ako a prečo podľa vás vznikajú rodové stereotypy?
- Prečo je pre život každého z nás dôležité mať rovné a rovnocenné príležitosti bez ohľadu na to, či sme chlapec alebo dievča, resp. muž alebo žena?
- Čo môžeme my sami v našich každodenných životoch robiť pre to, aby sa muži aj ženy, resp. chlapci aj dievčatá, rovnomerne a férovou podieľali na činnostiach doma aj v práci?
- Napríklad v akých životných situáciách budeme môcť ako dospelí prispieť k rodovej férovosti?

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Tabuľku môže pedagóg žiakom poslať e-mailom, príp. môžu činnosti zapisovať do dokumentu v MS Word a pod. Povolania rozdelené na mužské a ženské pedagóg zapisuje na virtuálnu tabuľu na zdieľanej obrazovke.

Príloha:

Činnosti, ktoré vykonávajú/ by mali vykonávať muži	Činnosti, ktoré vykonávajú/ by mali vykonávať ženy

Zoznam povolání:

stavbár / stavbárka
zubár / zubárka
učiteľ / učiteľka v materskej škole
steward / stewardka v lietadle
kuchár / kuchárka
fotograf / fotografka
vizážista / vizážistka
programátor / programátorka
ekonóm / ekonómka

predavač / predavačka
kaderník / kaderníčka
novinár / novinárka
údržbár / údržbárka
právnik / právnička
taxikár / taxikárka
pilot / pilotka
architekt / architektka
policajt / policajtká

Čo majú spoločné origami a férovosť?

Ciele aktivity

- Upriamiť pozornosť na negatívny fenomén diskriminácie
- Upevniť hodnoty férovosti, rovnocennosti a rovnosti príležitostí
- Vedieť argumentovať v prospech rovnocennosti a férovosti

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

origami, world café, diskusia

Čas a priestor

30 – 45 minút

Pomôcky

návod na skladanie origami (viď príloha), papier nastrihaný na štvorce

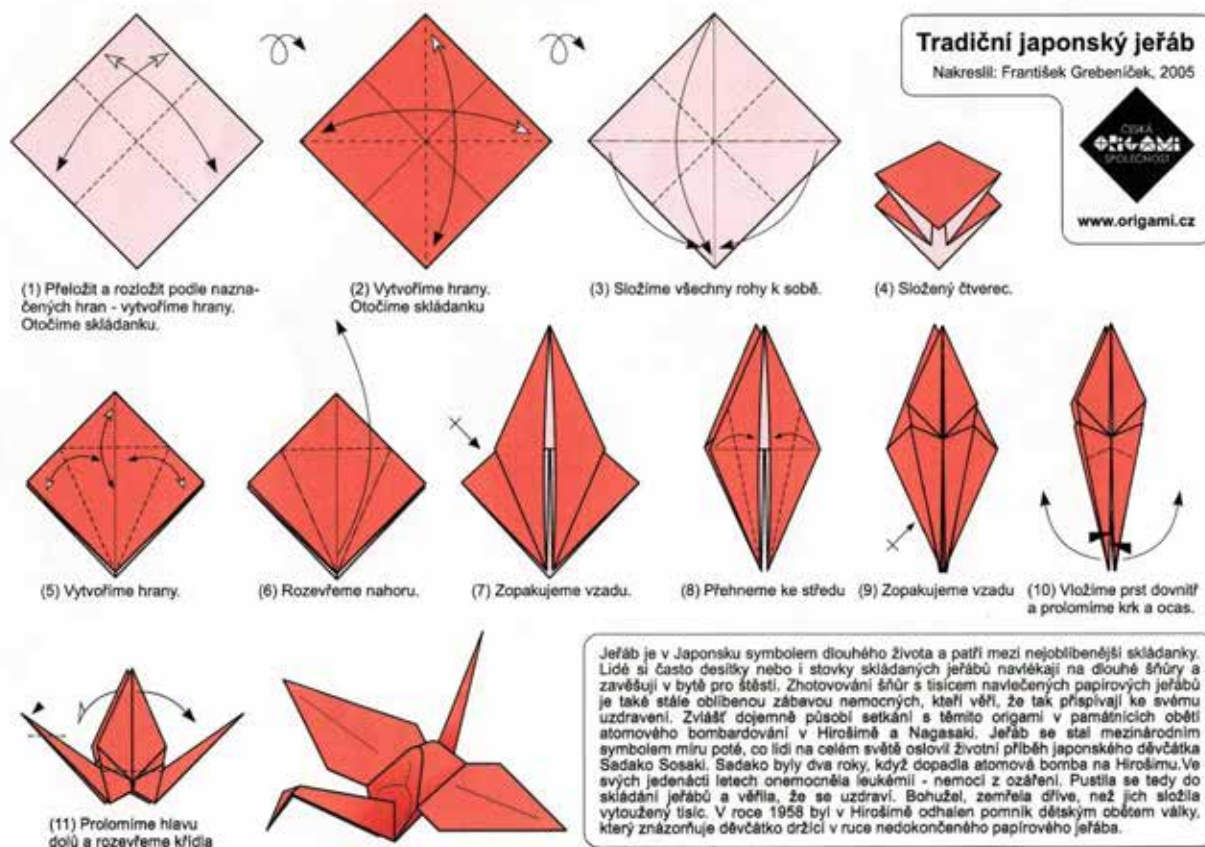
Priebeh aktivity:

1. Pedagóg rozdelí žiakov do troch náhodných skupín. Každá skupina dostane jeden štvorec papiera a návod na skladanie A, B alebo C (viď príloha). Žiaci dostanú v časovom limite max. 5 minút za úlohu podľa návodu poskladať papierového žeriava (príp. inú skladačku s návodom podľa výberu pedagóga). Ak je to potrebné, pedagóg žiakom text preloží do slovenčiny.
2. Po uplynutí časového limitu skupiny rotujú – skupina A sa presunie na stanovište B, skupina B na stanovište C a skupina C na stanovište A. Každá skupina dostane nový papier a opäť je jej cieľom poskladať papierového žeriava, tentokrát podľa nového návodu.
3. Skupiny rotáciu a skladanie žeriava zopakujú po tretíkrát. Vo výsledku by každá zo skupín mala mať hotové tri skladačky podľa troch rôznych návodov.
4. Pedagóg následne so žiakmi diskutuje o ich pocitoch z aktivity a reflexiu prepojí s problematikou diskriminácie:
 - S ktorým návodom sa vám pracovalo najjednoduchšie? Prečo?
 - Vyzerajú žeriavy poskladané podľa neúplných návodov tak, ako by mali? Prečo áno, prečo nie?
 - Skupina A, ktorá v prvom kole dostala úplný návod, mala pri ďalších dvoch pokusoch výhodu. Je to voči ostatným fér? Prečo?
 - Prečo je podľa vás kľúčové mať v bežných aj dôležitých životných činnostiach dostatok informácií?
 - Aké situácie, v ktorých je zvýhodňovaná jedna skupina oproti ostatným, poznáte? Na základe akých faktorov sú tieto skupiny zvýhodňované?
 - Stretli ste sa niekedy s podobným fenoménom medzi mužmi a ženami? V akých oblastiach sa dievčatá a ženy môžu stretnúť s diskrimináciou? (rovnakú otázku je možné zamerať na diskrimináciu na základe národnosti, rasy, vierovyznania, sociálneho statusu atď.).
 - Prečo by sme sa podľa vás mali snažiť správať tak, aby sme svojím konaním nikoho neznevýhodňovali, ale ani neprijímali žiadne takéto výhody pre seba?
 - Prečo je to ťažké, ale zároveň dôležité? Čo takéto konanie hovorí o charaktere človeka?
 - Ako by podľa vás bolo férové, aby ste ako skupiny skladali origami (samozrejme, s rovnakým návodom vo všetkých skupinách/na všetkých stanovištiach)?

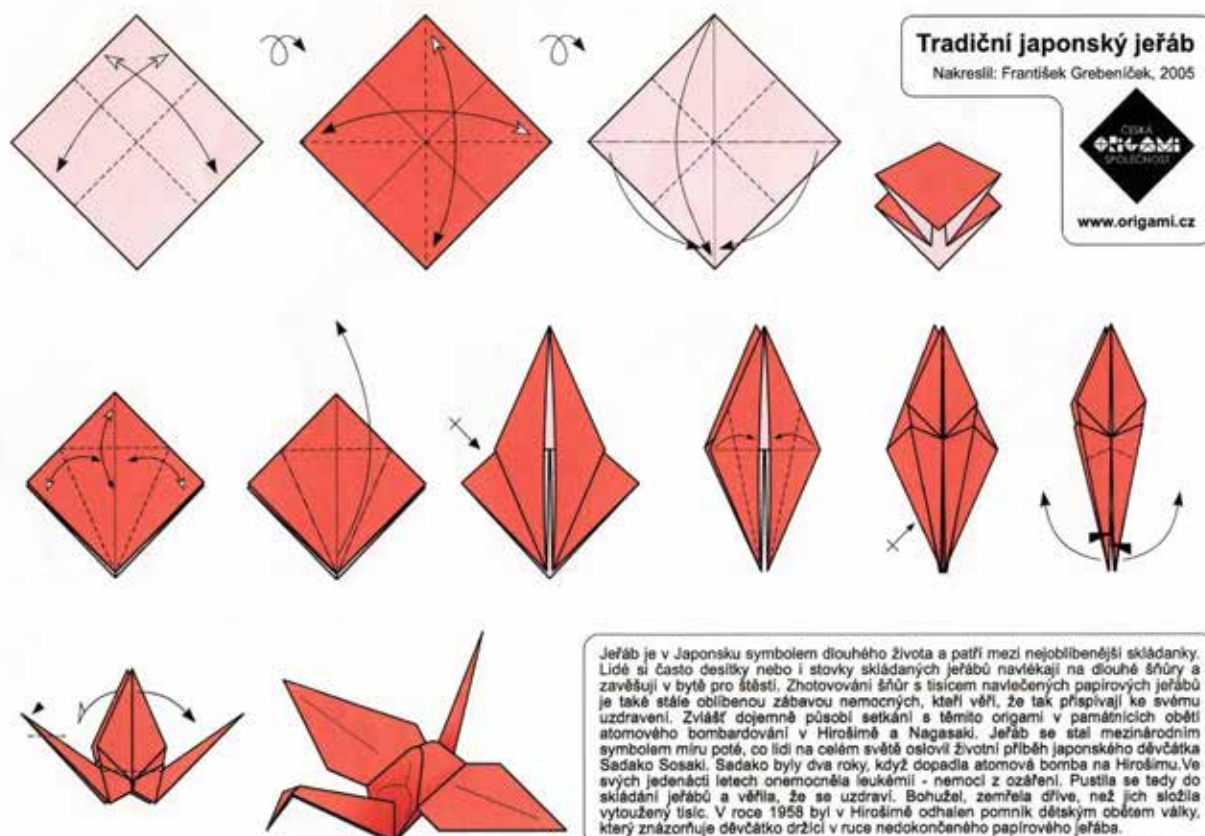
Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. V online verzii pracujú všetci žiaci pri skladaní papierových žeriavov individuálne vždy podľa návodu (v poradí C, B, A, tzn. od neúplného k úplnému), ktorý pedagóg zdieľa na obrazovke.

Príloha:

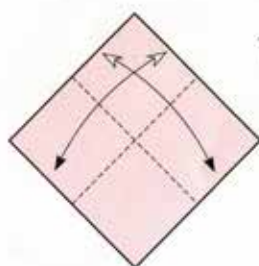
Návod A



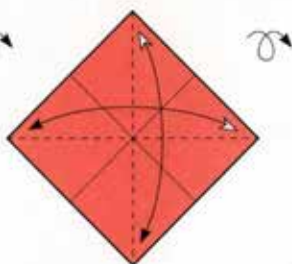
Návod B



Návod C



(1) Přeložit a rozložit podle naznačených hran - vytvoříme hrany. Otočíme skládanku.



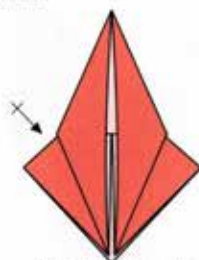
(2) Vytvoříme hrany. Otočíme skládanku.



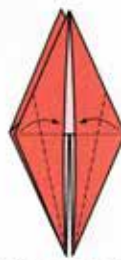
(4) Složený čtverec.



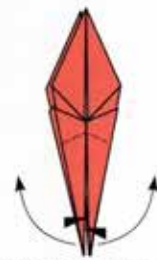
(5) Vytvoříme hrany.



(7) Zopakujeme vzadu.



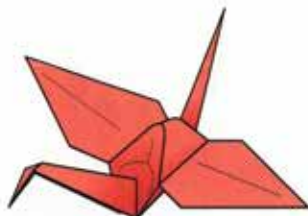
(8) Přehneme ke středu.



(10) Vložíme prst dovnitř a prolomíme krk a ocas.



(11) Prolomíme hlavu dolů a rozevřeme křídla.



Jeřáb je v Japonsku symbolem dlouhého života a patří mezi nejoblíbenější skládanky. Lidé si často desítky nebo i stovky skládaných jeřábů navlékají na dlouhé šňůry a zavěšují v bytě pro štěstí. Zhotovování šňůr s tisícem navlečených papírových jeřábů je také stále oblíbenou zábavou nemocných, kteří věří, že tak přispívají ke svému uzdravení. Zvláště dojemně působí setkání s těmito origami v památnících obětí atomového bombardování v Hirošimě a Nagasaki. Jeřáb se stal mezinárodním symbolem míru poté, co lidé na celém světě oslovili životní příběh japonského děvčátka Sadako Sasaki. Sadako byly dva roky, když dopadla atomová bomba na Hirošimu. Ve svých jedenácti letech onemocněla leukémií - nemocí z ozáření. Pustila se tedy do skládání jeřábů a věřila, že se uzdraví. Bohužel, zemřela dříve, než jich složila vytoužený tisíc. V roce 1958 byl v Hirošimě odhalen pomník dětským obětem války, který znázorňuje děvčátko držící v ruce nedokončeného papírového jeřába.

Tradiční japonský jeřáb

Nakreslil: František Grebeníček, 2005



www.origami.cz

Zdroj: origami.cz

So stereotypmi nie sú žarty

Ciele aktivity

- Porozumieť spôsobu vzniku stereotypov
- Prehodnotiť vlastné predsudky a stereotypy
- Vecne a argumentačne podložiť postoj a názor

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

hra, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

lepiace papieriky, pero, zoznam postáv (viď príloha)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg pred hodinou pripraví lepiace papieriky podľa počtu žiakov v triede - pre každého žiaka jeden papierik. Na každý papierik napíše jednu postavu zo zoznamu (viď príloha). Postavy sa môžu opakovať, príp. môže pedagóg doplniť ďalšie podľa vlastného uváženia.

2. Na úvod aktivity pedagóg žiakom prečíta vtip:

Policajt chce ísť do kina. Rozčúlený sa vrhne k pokladni:

„Dajte mi knihu sťažností a ešte jeden lístok.“

Prekvapená pokladníčka hovorí policajtovi:

„Prosím vás, veď vy kupujete už siedmy lístok!“

„Áno, ale čo mám robiť, keď tá žena pri dverách mi ho vždy roztrhne?!“

Následne o vtip so žiakmi krátko diskutuje, napr. pomocou otázok:

- Na čo sa podľa vás vtip snaží poukázať?
- Odrážajú podľa vás podobné vtipy realitu?
- Je správne takto zovšeobecnene hodnotiť určitú skupinu ľudí? Prečo áno, prečo nie?

3. Každému žiakovi pedagóg nalepí na chrbát lepiaci papierik tak, aby daný žiak nevedel, akú postavu stvárňuje. Žiakov pedagóg následne rozdelí do náhodných dvojíc, pričom dvojica vždy pozostáva z rôznych postáv. Úlohou oboch žiakov v dvojici je na základe informácií od spolužiaka zistiť, akú postavu stvárňujú.

4. Spolužiak hádajúcemu napovedá dvomi krátkymi opismi - jedným, ktorý je založený na faktoch a obsahuje iba neutrálne a objektívne informácie a druhým, ktorý je založený na známych stereotypoch (napr. ak by žiak stvárňoval ženu, mohlo by ísť o opisy: *Patríš do skupiny ľudí, ktorá tvorí približne 50% populácie. / Pravdepodobne nevieš dobre šoférovať.*). V druhom prípade pritom môže na opis využiť aj slušne a vhodne podané príklady vtipov. Hra pokračuje do momentu, kým všetci žiac neuhádnu postavy, ktoré stvárňujú.

5. V následnej diskusii žiaci ostatným spolužiakom predstavia svoje postavy a jednotlivé opisy a spoločne diskutujú o tom, ktorý typ opisu, resp. ktoré indície, boli pre nich pri hádaní viac nápomocné a prečo. Pedagóg diskusiu podnecuje napr. otázkami:

- Ktorý z opisov vám pomohol uhádnuť vašu postavu rýchlejšie? Prečo?
- Ako a prečo podľa vás vznikajú stereotypy?
- Aké sú typické názorové predsudky o ...? Prečo by sme ich nemali využívať?
- Je podľa vás správne ľuďom prisudzovať vlastnosti na základe stereotypov? Prečo áno, prečo nie?
- Na čo by sme si mali dávať pozor, keď robíme závery o ľuďoch na základe limitovaných informácií, ktoré o nich máme?
- Ako by sa cítili ľudia, keby sa dozvedeli o našich unáhlených záveroch? V čom by ich mohli zraniť?
- Ako by ste sa cítili vy, keby si o vás iní ľudia takýmto spôsobom vytvorili unáhlený názor?
- Na základe čoho by sme si vytvárať názor o ľuďoch určite nemali (napr. klebety, neoverené informácie z druhej ruky, dojmy, stereotypy, predsudky, všeobecné pravdy a pod.)? Na základe čoho, naopak, áno? Prečo?

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci vo dvojiciach pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms.

Príloha:

Zoznam postáv:

- žena
- černoch
- Róm
- Žid
- gay
- blondínka

O predsudkoch bez predsudkov

Ciele aktivity

- Upriamiť pozornosť na tému znevýhodnení a predsudkov
- Pochopiť, čo ovplyvňuje formovanie názorov
- Zvýšiť citlivosť voči „iným“ ľuďom
- Rozvíjať schopnosť tolerovať rozmanitosť

Cieľová skupina

7. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

práca s obrázkami, vyhľadávanie informácií, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

obrázky (viď príloha), prístup na internet, mobil, papier, pero

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod žiakom predstaví obrázky spolu s menami osobností (viď príloha). Detaily zo života osobností (tiež viď príloha) žiakom však neprezadí. Úlohou žiakov je predstaviť si, čo sprevádzalo týchto ľudí v detstve, resp. čo v minulosti prežili a prekonal.

2. Po spoločnom brainstormingu pedagóg žiakov rozdelí do 4 – 5-členných skupín. Je potrebné, aby mala každá skupina k dispozícii aspoň jeden mobil s pripojením na internet. Každá zo skupín si vyberie jednu osobnosť z úvodu aktivity, príp. pedagóg podľa vlastného uváženia prideli skupinám jednotlivé osobnosti aj s obrázkami.

3. Žiaci v skupinách k vybraným osobnostiam vyhľadávajú detaily týkajúce sa ich života. Sústredia sa pritom predovšetkým na nezvyčajné životné situácie či zdravotné a sociálne znevýhodnenia. Svoje zistenia si zapisujú tak, aby ich následne mohli odprezentovať ostatným spolužiakom.

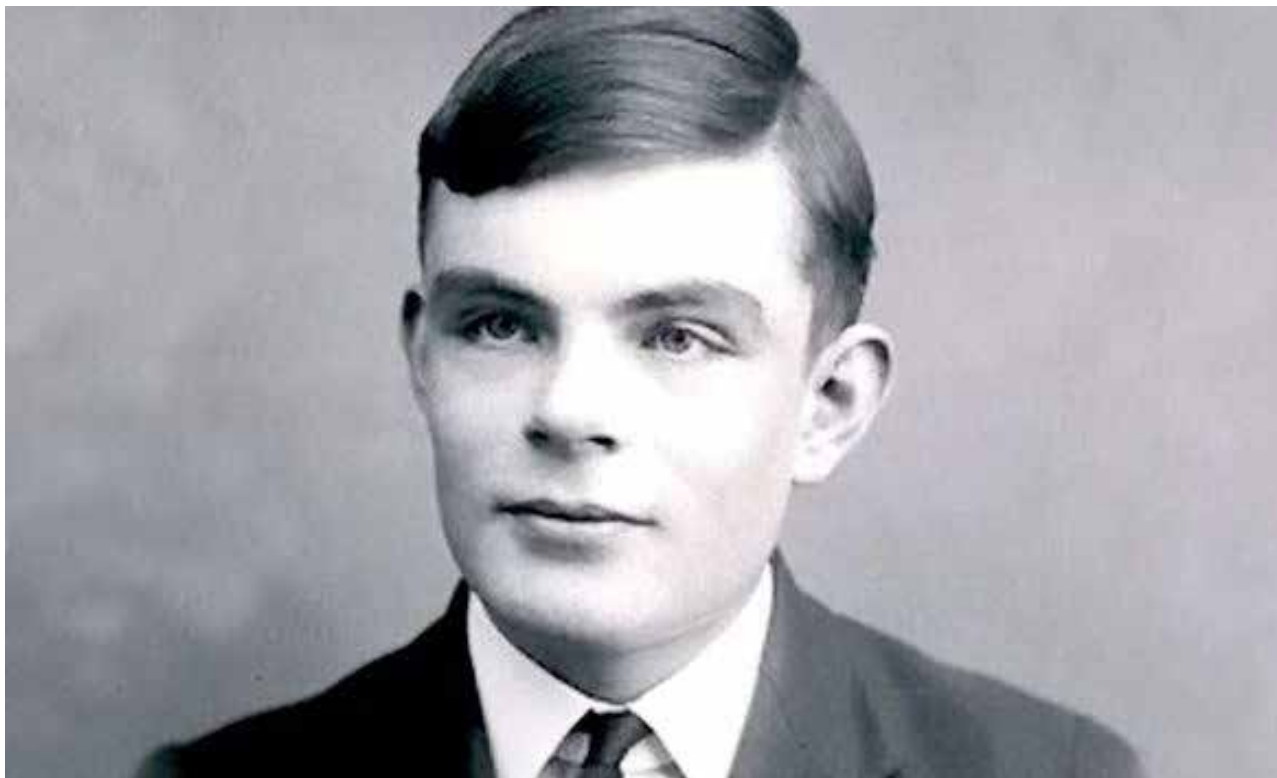
4. Skupiny ostatným spolužiakom predstavia životné príbehy jednotlivých osobností a trieda následne spoločne diskutuje. V prípade potreby pedagóg doplní zistenia žiakov o ďalšie detaily (viď príloha). V rámci diskusie môže pedagóg využiť tieto otázky:

- *Prekvapilo vás vo vašich zisteniach niečo? Ak áno, čo?*
- *Prečo vám podľa vás tieto skutočnosti zo života osobností nenapadli v úvode aktivity?*
- *Na základe čoho si vytvárame názory na druhých ľudí?*
- *Akú úlohu podľa vás zohráva prvý dojem? Môže byť náš názor na jeho základe skreslený? Prečo áno, prečo nie?*
- *Ako by ste reagovali, keby vám niekto povedal, že do vašej triedy príde nový spolužiak, ktorý bol v minulosti obvinený z trestného činu (príp. iná charakteristika na základe zistení žiakov)?*
- *Ako a prečo podľa vás vznikajú u ľudí predsudky?*
- *Prečo by sme sa ich mali vyvarovať?*
- *Verili ste niekedy nejakým predsudkom? Akým? Čo zmenilo váš názor?*
- *Ako môžeme ostatným ľuďom pomôcť vidieť iných ľudí bez predsudkov?*
- *Na základe čoho podľa vás posudzujeme to, čo považujeme za „normálne“ a čo nie?*
- *Ako sa cítime, keď stretáme človeka alebo ľudí, ktorí podľa nás nie sú „normálni“? Prečo?*
- *Môže sa niečo, čo my vnímame ako „iné“, druhým zdať „normálne“? Môže sa, naopak, to, čo sa nám zdá „normálne“, zdať niekomu druhému „iné“? Ako je to možné?*
- *Poznáte niekoho so životným príbehom, na základe ktorého by voči nemu druhí mohli mať predsudky (ale vy ich nemáte, lebo ho napr. bližšie poznáte)? Kto je to?*
- *Je „inakosť“ dôvodom na neúspech? Prečo áno, prečo nie?*
- *Ako je podľa vás možné, že tieto osobnosti aj napriek neľahkým okolnostiam v živote uspeli?*

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe formou videohovoru aj počas dištančného vzdelávania.

Príloha:

a) Alan Turing – matematik a logik, ktorý významne prispel k rozlúšteniu nacistickej šifry Enigma



Zdroj: normandie-heritage.com

b) Franklin D. Roosevelt – štvornásobný prezident USA



Zdroj: newsweek.com

c) Charlie Chaplin – komik a herec, ktorý sa preslávil v ére nemého filmu



Zdroj: railynews.com

d) Shia LeBouf – hollywoodsky herec



Zdroj: webnoviny.sk

e) Daniel Radcliffe – hollywoodsky herec



Zdroj: cheatsheet.com

f) Greta Thunberg – aktivistka



Zdroj: bbc.com

g) Millie Bobby Brown – hollywoodská herečka



Zdroj: see.news

h) Michael Phelps – olympijský plavec



Zdroj: sportskeeda.com

Detaily zo života osobností:

- a) Alan Turing bol obvinený z trestného činu homosexuality a prinútený podstúpiť chemickú kastráciu.
- b) Franklin D. Roosevelt prekonal obrnu, v dôsledku čoho ostal ochrnutý od pásu nadol.
- c) Charlie Chaplin vyrastal v chudobe iba so svojou matkou, niekoľkokrát bol poslaný aj do chudobinca. Keď mal 14 rokov, jeho matka bola umiestnená do psychiatrickej liečebne.
- d) Shiov otec, vojnový veterán, trpel alkoholizmom a pod vplyvom alkoholu ubližoval jemu i jeho mame.
- e) Daniel Radcliffe trpí dyspraxiou – vývojovou poruchou, ktorá obmedzuje riadenie pohybu. Človek ňou trpiaci si ťažko osvojuje komplexné pohybové zručnosti týkajúce sa hrubej i jemnej motoriky.
- f) Greta Thunberg trpí kombináciou niekoľkých duševných porúch – Aspergerov syndróm, obsesívno-kompulzívna porucha a selektívny mutizmus (neschopnosť rozprávať v určitých, zväčša stresujúcich, situáciách).
- g) Millie Bobby Brown sa narodila s čiastočnou poruchou sluchu, ktorá sa neskôr rozvinula do úplnej hluchoty v jednom uchu.
- h) Michael Phelps trpí ADHD – hyperkinetickou poruchou pozornosti a aktivity, ktorú mu diagnostikovali, keď mal 10 rokov.

Migrácia ako pestrofarebná otázka

Ciele aktivity

- Rozvíjať schopnosť myslenia v kontexte a myslenia orientovaného na riešenie
- Rozvíjať schopnosť porozumieť rôznym uhlom pohľadu
- Rozvíjať schopnosť akceptovať rozmanitosť
- Naučiť sa obhájiť dôležitosť solidarity v medziľudských a medzikultúrnych vzťahoch

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

6 mysliacich klobúkov (pozn.: autorom metódy je Edward de Bono), brainstorming, diskusia

Čas a priestor

90 minút

Pomôcky

pero, papier, flipchartové papiere, fixky, mobily, prístup na internet

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod so žiakmi krátko diskutuje o tom, aké migračné vlny z minulosti poznajú a do ktorých krajín ľudia migrovali najčastejšie. Ak medzi žiakmi téma nepadne, pedagóg upriami pozornosť i na migráciu Slovákov, ktorí napr. v období Uhorska, pred a po svetových vojnách, počas komunizmu (najmä v a po roku 1968) odišli zo Slovenska na západ.

2. Žiakov pedagóg rozdelí do 6 náhodných skupín. Každá skupina si predstaví, že má na hlave nasadený pomyselný klobúk jednej farby:

Biely klobúk – neutrálny a objektívny pohľad na vec. Žiaci sa zameriavajú predovšetkým na fakty, čísla a iné dostupné údaje s cieľom vytvoriť súbor poznatkov, ktoré o téme máme a zoznam informácií, ktoré potrebujeme doplniť. Informácie vyhľadávajú na internete a značia si ich spolu so zdrojom.

Červený klobúk – zameranie na pocity a emócie jednotlivých zúčastnených. Žiaci opisujú pocity – pozitívne i negatívne – bez toho, aby odôvodňovali, prečo tieto pocity vznikajú. Zároveň ich jednoznačne oddeľujú od racionálneho myslenia.

Čierny klobúk – dôraz na opatrnosť a bezpečnosť. Žiaci sa kriticky a objektívne vyjadrujú k rizikám, zdrojom nebezpečenstva či minulým pochybeniam. V tomto bode zatiaľ nevytvárajú riešenia.

Žltý klobúk – optimistický a pozitívny pohľad na vec. Žiaci zosumarizujú výhody a prínosy danej témy, pri čom sa opierajú o vecné argumenty, nie o subjektívne nadšenie.

Zelený klobúk – alternatívny prístup a hľadanie inovácií. Žiaci sa zameriavajú na nové možnosti a spôsoby, ako sa na danú tému pozeráť a hľadajú originálne riešenia, kreatívne nápady a koncepty.

Modrý klobúk – manažérsky, riadiaci a realistický pohľad na tému. Žiaci sa snažia identifikovať svetové a európske politiky, medzinárodné dohody a stratégie platné pre danú tému vrátane platnej legislatívy. Informácie vyhľadávajú na internete a značia si ich spolu so zdrojom.

Poznámka: Žiakov je vhodné motivovať k tomu, aby informácie na internete vyhľadávali zo spoľahlivých a objektívnych zdrojov. V prípade, že ako zdroj uvedú napr. Wikipédiu, pedagóg ich požiada, aby dohľadali originálny zdroj informácie alebo zdroj, ktorý je uvedený v päte článku, nakoľko samotná Wikipédia ako kolektívny zdroj informácií nemá overeného autora a informácie z tohto portálu sú skôr orientačné.

3. Úlohou každej skupiny, resp. klobúka, je zmapovať otázku migrácie zo špecifického uhla pohľadu podľa popisu vyššie a svoje zistenia a nápady zapísať na flipchartový papier. Žiaci pracujú spoločne ako skupina a iba s klobúkom tej farby, ktorý im bol pridelený. Nad témou rozmyšľajú čo najkomplexnejšie a čo najviac do hĺbky, teda z pohľadu samotných migrantov a ich rodín, obyvateľov krajiny, do ktorej ľudia imigrujú aj tých, z ktorej emigrujú, vlád jednotlivých krajín, Európskej únie a pod.

4. Skupiny následne prezentujú a porovnávajú svoje výstupy a zistenia a celá trieda o nich spoločne diskutuje. Je dôležité, aby pedagóg pred žiakmi priznal kontroverziu témy a potrebu starostlivého a citlivého plánovania a riadenia migrácie.

5. Pedagóg žiakov rozdelí do nových skupín po 6 žiakov tak, aby každá skupina obsahovala zástupcu každej farby klobúka, tzn. v každej skupine bude jeden žiak, ktorý pôvodne predstavoval biely/červený/čierny/atď. klobúk a vzniknú "pestrofarebné" skupiny so zástupcami každého uhla pohľadu. Každý zo žiakov si aj naďalej ponechá svoju pôvodnú farbu klobúka, vďaka čomu do zmiešanej skupiny prinesie špecifický uhol pohľadu a jedinečnú perspektívu. Každá skupina dostane flipchartový papier a farebné fixky.

6. Žiaci v nových skupinách na flipchartové papiere vypracujú 1 - 2 celoeurópsky uplatniteľné stratégie, na základe ktorých by podľa nich mali štáty prijímať imigrantov a napomáhať ich efektívnej integrácii a inklúzii. Žiaci pri tom berú ohľad na všetky doposiaľ spomenuté fakty, pocity, riziká, obmedzenia a benefity. Svoje riešenia skupiny následne odprezentujú spolužiakom.

7. V následnej reflexii pedagóg so žiakmi diskutuje o hlbších súvislostiach v otázkach migrácie, kultúrnej rozmanitosti a dôležitosti vzájomnej tolerancie. Použiť na to môže napr. otázky:

- Aké udalosti zvyčajne vedú ľudí k odchodu z ich krajiny? Ako na ich odchod reagujú jednotlivé vlády a obyvatelia dotknutých krajín?
- Bolo pre vás v "jednofarebných" skupinách jednoduché alebo zložité zamyslieť sa nad témou migrácie z konkrétneho uhla pohľadu? Čo bolo jednoduché a čo náročné?
- Bolo pre vás jednoduché vytvoriť riešenia v "pestrofarebných" skupinách, ktoré by brali do úvahy práva a potreby všetkých strán? Prečo áno, prečo nie?
- Prečo je dôležité pri hľadaní systémových riešení brať do úvahy všetky tieto uhly pohľadu? Je niečo ďalšie, čo by ste ešte navrhli vziať do úvahy? Prečo?
- Myslíte si, že sú v súčasných medzinárodných aj štátnych politických stratégiách všetky tieto perspektívy zohľadnené? Prečo áno, prečo nie?
- Ako by sa podľa vás mali k imigrantom zachovať okolité krajiny? Prečo?
- Čo by podľa vás pomohlo integrácii a inklúzii imigrantov do prijímacej krajiny a kultúry?
- Môže nás kontakt s ľuďmi z iných krajín a kultúr niečím obohatiť? Ak áno, čím a ako?
- Prečo podľa vás vznikajú vo vzťahu k imigrantom predsudky?
- Čo podľa vás znamená kultúra a čo ju tvorí?
- Čo podľa vás charakterizuje kultúru Slovenska? V čom je pestrá a čo postupom času prebrala z iných krajín a kultúr v minulosti aj súčasnosti?
- Je podľa vás správne praktizovať zvyky vlastnej kultúry i po príchode do novej krajiny? Prečo áno, prečo nie?

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms.

2. kapitola

FILOZOFIA A FILOZOFOVANIE

Moja mravná identita - naša triedna integrita

Ciele aktivity

- Pomenovať a poznať svoje mravné zásady a hodnoty
- Zdôvodniť význam mravných zásad a hodnôt v živote jednotlivca
- Argumentovať a navrhnuť spoločný konsenzus

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, pojmová mapa, práca v skupinách, diskusia, rozhovor v kruhu

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

papiere, flipchartové papiere, farebné fixky

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg so žiakmi v úvode krátko diskutuje o význame a dôležitosti mravných zásad a hodnôt pre život jednotlivca, skupiny, spoločnosti.

2. Pedagóg vyzve žiakov, aby nahlas povedali zásady a pravidlá, ktoré poznajú z najznámejších mravných kódexov (napr. tzv. Zlaté pravidlo morálky – Nerob iným to, čo nechceš, aby oni robili tebe, Desatoro božích prikázaní, jogínske zásady správania Jama a Nijama). Nápady žiakov zapíše na tabuľu.

3. Každý žiak dostane hárok papiera, na ktorý vytvorí svoju vlastnú pojmovú mapu. Do stredu papiera žiaci individuálne napíšu kľúčový pojem MOJA MRAVNÁ IDENTITA. K tomuto pojmu pridávajú všetky zásady a pravidlá, ktorými sa vo svojom živote riadia, teda tie, ktoré predstavujú ich mravnú a hodnotovú identitu. V prípade potreby pedagóg podporuje uvažovanie žiakov doplňujúcimi a pomocnými otázkami.

4. Pedagóg následne rozdelí žiakov do náhodných trojčlenných skupín, v ktorých navzájom zdieľajú svoje pojmové mapy a zdôvodňujú spolužiakom výber jednotlivých mravných zásad. V prípade nesúhlasu s niektorými spornými zásadami a pravidlami žiaci diskutujú a argumentujú, prečo by tie-ktoré mohli byť škodlivé (ba niekedy až nebezpečné) pre život v skupine, triede, škole či spoločnosti. Na záver diskusie žiaci vyberú tri kľúčové zásady, na ktorých sa skupina zhodne.

5. Skupiny následne prezentujú vybrané mravné zásady. Spoločne s pedagógom o nich diskutujú. Ako oporné otázky do diskusie môže pedagóg použiť napr. tieto:

- Ktoré zásady a pravidlá morálky uplatňujete v svojom živote?
- Inšpirovali vás niektoré zásady a hodnoty z morálnych kódexov iných kultúr? Ktoré?
- Poznáte príklady správania vo svojom okolí, ktoré sú v rozpore s pravidlami morálky a dobrými mravmi? Ktoré sú to? Čo s tým môžeme urobiť?
- Ktoré mravné zásady, pravidlá a hodnoty by podľa vás mali tvoriť mravný základ triednej/kolektívnej/spoločenskej identity?
- Myslíte si, že vaša prehodnotená individuálna mravná identita môže tvoriť silný mravný základ triednej/kolektívnej/spoločenskej identity?
- Môže spoločne vytvorená a rešpektujúca mravná identita triedy viesť k triednej integrite, spolupráci a participácii?

6. V závere aktivity sa žiaci posadia do kruhu okolo jedného flipchartového papiera. Na papier fixkami zapíšu alebo inak znázornia vybrané mravné zásady, na ktorých sa dohodli jednotlivé skupiny. Trieda týmto spôsobom vytvára spoločnú hierarchiu uznávaných hodnôt, formuje triednu identitu, ktorá je založená na navzájom uznávaných a rešpektovaných zásadách a pravidlách a predstavuje vedomú a funkčnú (spolupracujúcu a participatívnu) integritu žiakov v triede.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Alternatívou flipchartového papiera môže byť virtuálna tabuľa v Google Jamboarde alebo Padlet.

Morálne dilemy

Ciele aktivity

- Rozvíjať kritické a tvorivé myslenie
- Analyzovať žité dilematické príbehy z pohľadu etických kategórií dobra a zla
- Naučiť sa zdôvodniť svoj názor, morálnu voľbu, rozhodnutie
- Naučiť sa zaujať zodpovedný postoj
- Naučiť sa navrhnúť správne, resp. čo najoptimálnejšie, riešenie

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na tabuľu/flipchart napíše pojem neetické správanie v prostredí školy/triedy a položí žiakom otázku, čo považujú za nečestné a neetické správanie a s akým prejavom nečestného správania sa stretli v škole či triede. Pedagóg nápady zapisuje na tabuľu a tvorí tak pojmovú mapu, pomocou ktorej zhrnie podstatu neetického správania sa v školskom prostredí.
2. Každý žiak dostane fotokópiu hárku s príbehmi zo školského prostredia (vid' príloha) a prečíta si ich. Následne sa samostatne rozhoduje, v ktorých príbehoch ide o neetické, neférové alebo nečestné správanie a v ktorých nie. Svoje rozhodnutia žiaci zaznačia priamo do hárku s príbehmi.
3. V ďalšom kroku pedagóg žiakov rozdelí do náhodných štvorčlenných skupín, v ktorých krátko diskutujú o svojich riešeniach a odôvodňujú svoje rozhodnutia.
4. Pedagóg jeden hárak s príbehmi rozstrihá a každá skupina si vylosuje jeden príbeh. Následne žiaci v skupinách o príbehu diskutujú. V rámci diskusie dostanú za úlohu:
 - Sformulovať podstatu problému,
 - Určiť, kto z postáv nekonal/konal zodpovedne, čestne, transparentne a/alebo profesionálne,
 - Navrhnuť možné riešenia problému,
 - Uviesť, aké konkrétne systémové opatrenia by sa mali urobiť, aby sa situácia zmenila.
5. Na záver sa skupiny navzájom informujú o svojich riešeniach. V diskusii pod vedením pedagóga navrhujú ďalšie možné konštruktívne riešenia príbehov.

Alternatívna verzia: Namiesto príbehov uvedených v hárku žiaci vyberú nimi žité dilematické príbehy, ktoré citlivo vnímajú v školskom prostredí a o ktorých chcú diskutovať a naučiť sa v rámci nich zaujať zodpovedné stanovisko.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms. Hárak s príbehmi pošle žiakom e-mailom alebo do chatu.

Metódy

brainstorming, pojmová mapa, situačná metóda, práca s textom, skupinová práca, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

flipchartový papier alebo tabuľa, fixky alebo krieda, hárak s príbehmi (vid' príloha)

Príloha:

a) Maťo je tichý, uzavretý žiak. Dobre sa učí. Chlapci v triede sa mu často vysmievajú a zosmiešňujú ho, dokonca ho aj fyzicky napádajú. Jakub mu ponúkol ochranu za rôzne protislužby – odovzdanie desiaty, peniaze, vypracovanie úloh.

b) Ferko je výborný žiak. V lavici sedí s Miškom, ktorého škola nebaví, často nemá urobené domáce úlohy, nepripravuje sa na vyučovanie. Ferkova dilema nastáva v čase písomiek, počas ktorých Mišo nástojčivo nalieha, aby mu dal Ferko odpísať alebo nadiktoval správne odpovede. Obviňuje ho, že nie je dobrý kamarát.

c) Erik je ôsmak. V školskej jedálni pravidelne predbieha mladších žiakov v rade na obed.

d) Pán Emanuel je miestny podnikateľ, starostlivý otec 9-ročných dvojčiek. Záleží mu na tom, aby získali kvalitné vzdelanie. Oslovil pána riaditeľa 8-ročného gymnázia. Ponúkol škole sponzorský dar na opravu strechy, keď budú jeho deti prijaté na štúdium.

e) Pani Emília je triedna učiteľka v 9.A triede. Žiaci pripravujú záverečný večierok. Ich triedna im v organizácii pomáha. Otvorene sa pred žiakmi vyjadruje, aký drahý dar od žiakov by ju potešil.

f) Škola vypísala konkurz na voľné miesto telocvikára. Prihlásili sa traja uchádzači s ukončeným vysokoškolským vzdelaním v odbore a s požadovanou pedagogickou praxou. Riaditeľ školy však prijal do zamestnania syna svojho blízkeho známeho, ktorý nespĺňal požadovanú dĺžku praxe.

g) Žiaci kvarty majú veľmi dobrý vzťah so svojou triednou profesorkou. Vážia si ju za to, že je výborná učiteľka dejepisu a občianskej náuky. Je spravodlivá a ľudská. Rozhodli sa jej kúpiť na konci školského roka hodnotný dar.

h) Učiteľka strednej odbornej školy sa aktívne podieľala na organizovaní krajského kola Olympiády ľudských práv, v rámci čoho pripravovala súťažné testy. Veľmi si priała, aby v súťaži uspeli žiaci jej školy. Vo voľnom čase pripravovala na olympiádu vybraných žiakov. Spoločne prediskutovali všetky otázky súťažného testu.

i) Katka a Linda sú spolužiačky a kamarátky. Linda je výborná v matematike. Domáce úlohy z matematiky si dievčatá píše spolu. Rodičia Katky sa z priateľstva tešia. Z vďačnosti kupujú Linde drobné darčeky.

j) Pri písaní MONITORU dozorujúca pani učiteľka pomáhala žiakom pri vypracovaní úloh.

Aký verdikt by ste vyriekli?

Ciele aktivity

- Vedieť akceptovať odlišné názory a prehodnocovať vlastný postoj
- Poukázať na etické dilemy, s ktorými sa ľudia v živote stretávajú
- Porovnať rôzne súdne systémy v praxi

Cieľová skupina

SŠ

Metódy

práca s filmom, sokratovská diskusia, myšlienkový experiment, rolová hra

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

trailer k filmu *Verdikt* (orig. *Terror – Ihr Urteil*, Nemecko, 2016) (napr. bit.ly/metodicka-prirucka-Verdikt alebo iný zdroj), počítač, projektor, tabuľa, krieda, papier, perá

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg žiakom prehrá trailer k filmu *Verdikt*. Každý žiak dostane následne za úlohu zamyslieť sa nad tým, aké otázky sú pre nich dôležité pri rozhodovaní a sám pre seba vyriešiť nad pilotom vlastný verdikt.
2. V spoločnej diskusii žiaci zdieľajú svoje verdikty a vecne odôvodňujú svoje rozhodnutia. Pedagóg diskusiu facilituje, ale v tomto kroku do nej obsahovo ani argumentačne nezasahuje. Rovnako žiakov neusmerňuje doplňujúcimi otázkami. Výsledky hlasovania (vinný – nevinný) môže pedagóg zaznačiť na tabuľu.
3. Pedagóg krátko predstaví rozdiel medzi súdnym systémom u nás a v iných krajinách, kde, podobne ako vo filme, rozhoduje porota (napr. v USA). Následne so žiakmi diskutuje, ako by tento faktor mohol ovplyvniť rozsudok, aké majú oba systémy výhody a nevýhody a ku ktorému sa viac prikláňajú a prečo.
4. Po diskusii pedagóg žiakom predstaví myšlienkový experiment tzv. električkovej dilemy, prípadne výber morálnej dilemy prispôbiť veku a zručnostiam žiakov:
Po koľajniciach ide rozbehnutá električka, ktorú nie je možné zastaviť. Na trati je v smere jazdy električky päť ľudí, ktorí sa nemôžu električke uhnúť. Na vedľajšej koľaji je jeden človek, ktorý električke rovnako nemôže uhnúť.

Dianie na trati sleduje človek, ktorý môže električku odkloniť na vedľajšiu koľaj a ovplyvniť tak vývoj celej situácie. Má dve možnosti:
a) neurobiť nič – električka zabije päť ľudí na hlavnej trati,
b) zatiahnuť páku – výhybka sa prehodí na vedľajšiu trať, kde zabije jedného človeka.
5. Žiaci dostanú za úlohu nájsť paralely medzi situáciou zobrazenou vo filme *Verdikt* a týmto myšlienkovým experimentom a formou diskusie zdieľajú svoje postrehy. Pedagóg žiakov inštruuje, aby sa pokúsili identifikovať, čo majú oba experimenty spoločné.
6. V rámci reflexie pedagóg so žiakmi diskutuje o pocitoch pri rozhodovaní sa v jednej i druhej navodenej situácii a o etických dilemách, ktorým čelili, napr. prostredníctvom otázok:
 - Ako ste sa cítili, keď ste boli v pozícii sudcu rozhodujúceho o osude iného človeka?
 - Čo bolo pre vás pri rozhodovaní najnáročnejšie? Prečo?
 - Ovplyvnila váš názor diskusia so spolužiakmi? Ak áno, ako a prečo?
 - Stretávate sa vo vašom živote s etickými dilemami? Ak áno, s akými?
 - Podľa čoho sa v takýchto situáciách rozhodujete? Čo je podľa vás dôležité zobrať do úvahy?
 - Majú podľa vás etické dilemy správne alebo nesprávne riešenie? Prečo áno, prečo nie?

7. Pedagóg môže na záver hodiny zadať žiakom doplňujúcu úlohu, v rámci ktorej aj na základe predchádzajúcej spoločnej diskusie na kúsok papiera napíšu dva plusy a dva mínusy súdneho systému, ktorý rozhoduje pomocou poroty zloženej zo zástupcov verejnosti.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe formou videohovoru aj počas dištančného vzdelávania. Hlasovať o vine či nevine pilota z filmu *Verdikt* môžu žiaci napr. aj prostredníctvom dotazníka v Google Forms.

Knižní hrdinovia a ich príbehy

Ciele aktivity

- Rozvíjať kreatívne myslenie
- Rozvíjať čitateľskú gramotnosť
- Podporovať pozitívny vzťah ku knihám a čítaniu

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

práca s textom, slovný futbal, rolová hra, diskusia

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri zadaní na doma

Pomôcky

úryvok z knihy podľa výberu pedagóga

Priebeh aktivity:

1. Žiaci dostanú jednu vyučovaciu hodinu vopred za domácu úlohu prečítať si úryvok z knihy, ktorý vyberie pedagóg podľa veku, záujmu a zručností skupiny, pričom celá skupina číta rovnaký text. Odporúčame napr. knihy Mimi a Líza, Šarlotina pavučinka, Domov pre neobyčajné deti slečny Peregrinovej, Charlieho malé tajomstvá, Zlodejka kníh či Zvieracia farma.

2. Nasledujúcu vyučovaciu hodinu pedagóg začne krátkou aktivitou na pripomenutie si prečítaného. Každý žiak dostane za úlohu povedať jednu vetu z príbehu, pričom vety na seba musia nadväzovať. Cieľom skupiny je vetu po vete prerozprávať prečítaný úryvok. Ak žiaci príbeh spontánne ukončia skôr, než sa vys-trieda celá skupina, pedagóg zvyšných žiakov navedie k opisu detailov príbehu.

3. Pedagóg žiakov rozdelí do náhodných skupín. Úlohou každej skupiny je spoločne vymyslieť pravde-podobný alebo želaný koniec príbehu a tento následne znázorniť v krátkej (2-3 min.) scénke. Pedagóg zdôrazní, že v scénke musí mať každý žiak zo skupiny svoju rolu.

4. Žiaci následne jednotlivé scény odohrajú a celá trieda alternatívne závery príbehu spoločne analyzuje. Pedagóg diskusiu usmerňuje, napr. prostredníctvom otázok:

- *Zamyslite sa nad tým, ako sa hrdinovia v príbehu zachovali. Urobili by ste v ich situácii to isté? Prečo áno, prečo nie?*
- *Čo sa vám v príbehu zdalo fér a čo nefér? Prečo?*
- *Ako sa podľa vás jednotlivé postavy v príbehu cítili?*
- *Aké následky môže mať konanie postáv v príbehu? Líšili by sa tieto následky v knihe a v reálnom živote? Ak áno, ako a prečo?*

5. Žiaci dostanú za domácu úlohu dočítať knihu, z ktorej bol vybraný úryvok. O skutočnom konci príbehu a ich dojmoch z neho môžu po prečítaní s pedagógom a spolužiakmi ďalej diskutovať.

Alternatívna verzia: Aktivitu je možné prispôbiť a namiesto vopred vybraného úryvku dať žiakom možnosť vybrať si úryvok z knihy, ktorú práve čítajú alebo sa chystajú čítať. Namiesto skupinovej scény môžu žiaci individuálne vypracovať slohovú prácu alebo alternatívny koniec príbehu znázorniť vo forme posteru.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Je potrebné, aby mali žiaci počas videohovoru zapnuté kamery a mikrofóny. Pri príprave scénok pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms.

Tajný život kníh

Ciele aktivity

- Rozvíjať čitateľskú gramotnosť
- Podporovať pozitívny vzťah ku knihám a čítaniu
- Kriticky uvažovať nad aktuálnymi spoločenskými problémami

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

práca s textom, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

tabuľa, krieda, zoznam tém (viď príloha), krátke úryvky z kníh o Harrym Potterovi (viď príloha)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na tabuľu napíše zoznam tém z prílohy. Žiakov vyzve, aby sa zamysleli nad tým, ktoré z uvedených tém by očakávali vo fantazijnej knihe o čarodejníkovi Harrym Potterovi. Témy, ktoré žiaci vyberú, pedagóg označí.
2. Po brainstormingu pedagóg so žiakmi krátko diskutuje o tom, prečo by vybrané témy v knihe očakávali a prečo nie. Žiaci sa tiež zamyslia nad tým, v akých knihách by očakávali témy, ktoré v prvom cvičení nevybrali.
3. Pedagóg žiakov rozdelí do 4 náhodných skupín. Každá zo skupín dostane kópiu úryvku (viď príloha) z knihy. Úlohou žiakov je analyzovať text a zamyslieť sa nad tým, aký spoločenský problém daný úryvok ilustruje.
4. Žiaci svoje zistenia prezentujú pred spolužiakmi a trieda o nich spoločne diskutuje. Pedagóg diskusiu usmerňuje napr. prostredníctvom otázok:
 - *Poznáte celý príbeh o Harrym Potterovi? Všimli ste si pri čítaní knihy rozoberanú problematiku aj pred týmto cvičením?*
 - *Prekvapilo vás, že knihy pojednávajú okrem dobrodružného príbehu Harryho a jeho priateľov aj o týchto problémoch? Prečo áno, prečo nie?*
 - *Prečo sa podľa vás autorka kníh rozhodla venovať sa tejto problematike?*
 - *Môže zahrnutie spoločenských problémov do populárnej literatúry pomôcť k ich riešeniu? Ak áno, ako?*
 - *Poznáte aj iné knihy, ktoré sa (okrajovo či kontextuálne) venujú spoločenským témam? Ak áno, aké?*
 - *Čo môžeme získať čítaním kníh?*
 - *Aké knihy by ste odporučili svojim spolužiakom?*

Alternatívna verzia: Aktivitu je možné zrealizovať s úryvkami z ľubovoľnej knihy podľa uváženia pedagóga. Odporúčame však siahnuť po beletrii, kde spoločenská problematika nie je nosnou témou, ale je zapracovaná do príbehu „medzi riadkami“.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri skupinovej práci pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms a úryvok žiakom vopred zašle napr. e-mailom.

Príloha:

Zoznam tém:

- a) Pravidlá pri používaní kúziel
- b) Diskriminácia sociálne slabších skupín
- c) Odsudzovanie a predsudky na základe odlišností (napr. rasy)
- d) Tipy na starostlivosť o magické tvory
- e) Etická otázka používania elixíru lásky
- f) Rodová diskriminácia čarodejníč
- g) Nespravodlivé zaobchádzanie s ľuďmi s telesným postihnutím

Úryvok 1

„Pochybujem. Počul som o nej a som si istý, že nie je smrťožrútko...”

„No je protivná, akoby ňou bola,” mračil sa Harry a Ron s Hermionou energicky prikyvovali na súhlas.

„Áno, ale svet sa nerozdeľuje na dobrých ľudí a smrťožrútkov,” krivo sa usmial Sirius. „Viem, že je nepríjemná, hoci... mal by si počuť, ako o nej rozpráva Remus.”

„Lupin ju pozná?” rýchlo sa spýtal Harry a spomenul si na Umbridgeovej poznámku na prvej hodine o nebezpečných krížencoch.

„Nie, ale pred dvoma rokmi podávala návrhy na nejaké zákony proti vlkolakom a on preto nemôže zohnať miesto.”

„Čo má proti vlkolakom?” hnevala sa Hermiona.

„Zrejme sa ich bojí,” usmieval sa Sirius nad jej rozhorčením. „Očividne neznáša čiastočne ľudské tvory. Vlani sa angažovala aj za to, aby pochytili a označovali všetkých vodných ľudí.”

Úryvok 2:

„Je to pravda?” opýtal sa. „Každý v tomto vlaku hovorí, že tu sedí Harry Potter. To si ty?”

„Hej,” odvetil Harry. Pozrel sa na zvyšných dvoch chlapcov. Boli zavalití a tvárili sa veľmi podlo. Stáli pri Dracovi každý z jednej strany a vyzerali ako jeho telesní strážcovia.

„Ach, toto je Crabbe a toto Goyle,” povedal bledý chlapec ľahostajne, keď si všimol, že si ich Harry obzerá.

„A ja sa volám Malfoy, Draco Malfoy.”

Ron si slabo odkašlal, vyzeralo to však, akoby sa dusil smiechom. Draco Malfoy sa naňho zadíval.

„Moje meno sa ti zdá smiešne? Teba sa človek ani pýtať nemusí, kto si. Otecko mi povedal, že všetci Weasleyovci majú červené vlasy, pehy a viac detí, ako si môžu dovoliť.”

Otočil sa k Harrymu. „Čoskoro prídeš na to, že niektoré čarodejnícke rodiny sú lepšie ako tie druhé, Potter. Nemal by si sa kamarátiť s tými nesprávnymi. V tom ti rád pomôžem.”

Úryvok 3:

„Právo nosiť prútik,” povedal ticho škriatok, „sa už medzi čarodejníkmi a škriatkami rieši dlho.”

„Hm, ale škriatkovia vedia čarovať aj bez prútika,” namietol Ron.

„To je nepodstatné! Čarodejníci odmietli zdieľať svoje tajomstvá s ostatnými magickými bytosťami, odopreli nám možnosť rozšíriť našu silu!”

„Ale... Škriatkovia s nami tiež nezdieľajú svoju magickú silu,” povedal Ron. „Nikdy nám nepoviete, ako vyrábate svoje zbrane a brnenie. Škriatkovia vedia, ako spracovať kov spôsobom, ktorý čarodejníci nikdy –.”

„Na tom teraz nezáleží,” povedal Harry, povšimnúc si, že Griphook červenie. „Teraz nejde o boj medzi čarodejníkmi a škriatkami alebo hocíjakými inými druhmi magických bytostí –.”

„Ale áno, ide presne o to! Ako rastie sila Temného pána, vaša rasa si stále viac myslí, že ste niečo viac ako my! Gringottský škriatkovia spadajú pod Čarodejnícke zákony, domácich škriatkov vraždia a kto z nosičov prútikov proti tomu protestuje?”

Úryvok 4:

„Dnes som neprišiel kupovať, pán Borgin, ale predávať,” skočil mu do reči pán Malfoy.

„Predávať?” Úsmev na tvári pána Borgina akoby primrzol.

„Určite ste počuli, že Ministerstvo mágie robí teraz náhodné kontroly,” vysvetľoval pán Malfoy a vytiahol z vnútorného vrečka pergamen, rozvinul ho a zahľadel sa naň. „Mám doma... hm... niekoľko vecičiek, ktoré by mi mohli spôsobiť... isté nepríjemnosti, keby sa o mňa začalo ministerstvo zaujímať...”

Pán Borgin si pripevnil na nos cviker a zadíval sa na zoznam.

„Naozaj si myslíte, že by sa ministerstvo odvážilo robiť vám problémy?”

Pán Malfoy posmešne skrívil ústa. „Zatiaľ ma nenavštívili. Meno Malfoy ešte stále vzbudzuje určitý rešpekt, ale Ministerstvo mágie je čím ďalej dotieravejšie. Povráva sa, že chcú zaviesť Zákon na ochranu muklov – bezpochyby je za tým ten všivák Artur Weasley, ten je do muklov celý zbláznený.”

Zaostrené na detail

Ciele aktivity

- Naučiť sa formulovať a preformulovať hypotézu
- Naučiť sa kriticky interpretovať videné a počuté
- Rozvíjať schopnosť zmeniť názor na základe nových informácií

Cieľová skupina

SŠ

Metódy

práca s vizuálnou pomôckou, myšlienkový experiment, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

obraz Holandské príslovia od P. Brueghela (viď príloha alebo bit.ly/metodicka-prirucka-Holandske-prislovia), projektor, prístup na internet, mobily

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg premietne detail časti Brueghelovho obrazu, napr. časť modrého plášťa muža v strede obrazu, bez toho, aby žiakom objasnil alebo naznačil, na čo presne sa pozerajú. Vyzve žiakov, aby opísali, čo vidia a sformulovali hypotézu o tom, čo by to mohlo byť.
2. Pedagóg odkryje ďalšiu súvisiacu časť obrazu, napr. mužovu ruku s palicou, opäť bez toho, aby žiakom naznačil, na čo sa pozerajú. Úlohou žiakov je na základe novej informácie preformulovať svoju pôvodnú hypotézu o tom, čo si myslia, že je na obraze, resp. jeho výseku, znázornené. Žiaci krátko diskutujú o tom, ako sa ich pôvodná hypotéza zmenila a aké nové myšlienky im napadajú.
3. Pedagóg tento krok zopakuje podľa uváženia ešte jeden alebo dva razy, a tým postupne odкрýva ďalšie časti obrazu. Žiaci preformulávajú svoje hypotézy a odpovedajú na otázky pedagóga, ako napr.:
 - Aký je vzťah medzi mužom a ženou na obraze?
 - Čo znamená, že má žena ruky na mužovej hlave a ramene?
4. Pedagóg odhalí celý obraz a jeho názov. Objasní žiakom, že ide o olejomaľbu z roku 1559, ktorá ukrýva vyše sto holandských prísloví bežne používaných v 16. storočí. Zároveň uvedie aspoň jeden príklad príslovia z obrazu vrátane jeho interpretácie (napr. scéna so ženou a mužom v plášti odkazuje na príslovie "dať niekomu modrý plášť", čo vtedy znamenalo "byť niekomu neverný").
5. Pedagóg rozdelí žiakov do náhodných skupín po 3 – 4 žiakov. Každá skupina dostane fotokópiu obrazu, príp. pracuje s elektronickou verziou s použitím mobilného telefónu. Skupiny dostanú za úlohu v časovom limite na obraze nájsť čo najviac prísloví a interpretovať ich. Na vypracovanie úlohy používajú internet (najmä webové stránky v anglickom jazyku).
6. V závere žiaci s pedagógom krátko reflektujú na aktivitu. Je možné použiť napr. tieto otázky:
 - Koľko prísloví sa vám podarilo na obraze nájsť? Koľko z nich sa vám podarilo správne interpretovať?
 - Máme podobné príslovia v slovenčine? Aké?
 - Ako a prečo vznikajú a na aké spoločenské, politické, prírodné, medziludské či rodinné javy najčastejšie odkazujú?
 - Ako ste sa cítili pri postupnom odkrývaní detailov a nutnosti preformulovania pôvodnej hypotézy s novými odkrytými časťami obrazu? Cítili ste sa skôr frustrovaní alebo zvedaví? Prečo?
 - Ocitli ste sa niekedy v situácii, kedy ste museli svoj názor prehodnotiť na základe nových informácií? Ak áno, o čo išlo? Ako ste sa v tejto situácii cítili?
 - Je podľa vás užitočné vedieť svoj názor prehodnotiť a zmeniť? Prečo áno, prečo nie? Na základe čoho by sme tak mali alebo nemali robiť?

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe formou videohovoru aj počas dištančného vzdelávania.

Príloha:



Zdroj: [wikimedia.org](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Pieter_Bruegel_The_Elder_-_The_Fight_Between_Carnival_and_Lent_-_Google_Art_Project.jpg)

Pestrá paleta náboženstiev

Ciele aktivity

- Cielene vyhľadávať informácie a pracovať s nimi
- Analyzovať svetové náboženstvá s rešpektom a citlivosťou
- Definovať a pochopiť pojem náboženská sloboda
- Rozvíjať schopnosť počúvať a akceptovať odlišné názory, postoje a vieru

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, skupinová práca, prezentácia

Čas a priestor

2 x 45 minút + individuálne pri zadaní na doma (aktivitu je podľa uváženia pedagóga a hĺbky spracovania témy možné realizovať aj ako dlhodobý projekt)

Pomôcky

tabuľa, krieda, počítač alebo mobil, prístup na internet, príp. religionistická literatúra

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg začne hodinu krátkou diskusiou, ktorú iniciuje otázkou – *Aké náboženstvá poznáte a čo o nich viete? Skúste uviesť niekoľko charakteristík týchto náboženstiev.* Pedagóg odpovede žiakov zapisuje na tabuľu, príp. vyzve samotných žiakov, aby prišli svoje poznatky dopísať k jednotlivým náboženstvám.

Poznámka: Pedagóg by mal mať aspoň základné vedomosti z religionistiky – základné údaje z histórie svetových náboženstiev (judaizmus, kresťanstvo, islam, budhizmus, hinduizmus, taoizmus), základy vierouky a kultu, symboliky, etických noriem. Dôležitá je schopnosť vyzdvihnúť unikátnosť daného náboženstva a jeho prínosu pre spoločnosť. Pedagóg by mal mať naštudované správne charakteristiky a rozdiely medzi náboženstvom, denomináciou, kultom, zvykmi a pod.

2. Pedagóg doplní brainstorming chýbajúcimi informáciami o daných náboženstvách a zhrnie základné fakty o nich (viď poznámka). Triedu následne rozdelí do náhodných skupín po 4 – 5 žiakov. Každá skupina si vyberie jedno svetové náboženstvo. Pedagóg dohliadne na to, aby každá skupina pracovala s rozdielnym náboženstvom a aby o vybraných náboženstvách skupiny navzájom nevedeli.

3. Skupiny na internete, príp. v literatúre, vyhľadávajú informácie o vybraných náboženstvách. Pedagóg žiakov inštruuje o tom, aké znaky je potrebné o nich zistiť: geografické a demografické údaje, historické údaje, základné tézy danej viery (napr. jeden Boh – mnoho bohov), sväté texty, zakladateľ, vedúce osoby náboženstva, sväté miesta a budovy, rituály, oblečenie, ceremónie od narodenia po smrť, symboly, sviatky.

4. Úlohou žiakov je zo zistených údajov a zaujímavostí pripraviť krátku prezentáciu, prostredníctvom ktorej vybrané náboženstvo na nasledujúcej hodine odprezentujú spolužiakom. Okrem prezentácie si každá skupina pripraví zážitkovú časť, ktorou svoju prezentáciu obohatí, napr. typický pokrm, špecifický predmet, oblečenie, charakteristická hudba, tanec a pod.

5. Na nasledujúcej hodine skupiny odprezentujú svoju prácu. Každá skupina začne zážitkovou časťou bez toho, aby spolužiaci vopred vedeli, o aké náboženstvo ide. Na základe ukážky s charakteristickými črtami je úlohou ostatných žiakov dané náboženstvo uhádnuť. Následne jednotlivé skupiny odprezentujú teoretickú časť prezentácie.

6. Pedagóg počas prezentovania požiada ostatných žiakov, aby pozorne počúvali a zapisovali si nové informácie o svetovom náboženstve. Povzbudí ich, aby sa ochotne podelili so svojimi reakciami o tom, čo ich prekvapilo, zaujalo, čo sa im zdalo obdivuhodné a čo zase nepochopiteľné. Spoločne o týchto zisťeniach diskutujú, pričom pedagóg diskusiu citlivo usmerňuje smerom k náboženskej tolerancii. Pedagóg vyzve žiakov, aby okomentovali, čo sú iba zažitá stereotypy, ktoré vôbec nemusia byť pravdivé, a čo skutočne dané náboženstvá v dnešnej dobe praktizujú.

Poznámka: Každé náboženstvo má svoje denominácie, čo znamená, že vybraná charakteristika môže platiť len pre danú podskupinu, nie pre všetkých praktizujúcich. V rámci diskusie je vhodné poukázať na rozdielnosť vo vzdelávaní, obliekaní a spoločenskom postavení žien voči mužom v jednotlivých náboženstvách a pod.

7. Na záver pedagóg so žiakmi vedie diskusiu, v ktorej reflektuje jednotlivé náboženstvá, a zároveň tému prepája s aktuálnym dianím vo svete. Žiakov vedie k tomu, aby dávali väčší dôraz na podobnosti vo vieroukách, ceremóniách či spôsoboch, ako praktizujú svoju vieru a k uvedomeniu si pestrosti náboženstiev na svete, ale aj ich prínosu pre svet a spoločnosť. Využiť na to môže napr. otázky:

- *V čom sú podľa vás jednotlivé náboženstvá pre spoločnosť prínosom?*
- *Je náboženstvo zdrojom konfliktov a vojen alebo skôr mieru a pokoja?*
- *V ktorej oblasti svojho presvedčenia by mali svetové náboženstvá viesť medzi sebou dialóg? Na čo je to dobré?*
- *Ktoré pravidlá jednotlivých náboženstiev sú podľa vás najťažšie aplikovateľné? Prečo?*
- *Mnoho ľudí preukazuje málo rešpektu voči iným náboženstvám – čím to podľa vás je?*
- *Ako sa cítite, keď sa stretnete s človekom, ktorý praktizuje svoje náboženstvo iným spôsobom ako vy?*
- *Ako by ste opísali náboženskú slobodu? Prečo je dôležitá?*
- *Aké riziko prichádza s náboženskou slobodou?*
- *Odráža podľa vás situácia v Afganistane (alt. Blízkom východe, Severnej Kórei, Sudáne) skutočnú podstatu jednotlivých náboženstiev, v mene ktorých vznikajú konflikty? Prečo áno, prečo nie?*

Alternatívna verzia: Ak ide o cirkevnú školu, žiaci môžu v spolupráci so žiackou školskou radou zorganizovať celoškolský *Deň pestrej palety náboženstiev*, v rámci ktorého odprezentujú jednotlivé výstupy. Aktivitu je možné prepojiť s prizvaním hlavných predstaviteľov jednotlivých náboženstiev, ktorí by priniesli zhmotnenie daných faktov v skutočnom živote.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms. Je potrebné, aby mali žiaci počas videohovoru a najmä prezentovania interaktívnej časti prezentácie zapnuté kamery a mikrofóny.

Prenasledovanie v náboženstvách

Ciele aktivity

- Porozumieť základným znakom prenasledovania pre vieru
- Rozvíjať schopnosť prezentovať a vyhodnocovať informácie z internetu
- Naučiť sa formulovať argumenty a podporovať ich príkladmi

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

skupinová práca, argumentácia, prezentácia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

počítač alebo mobil, prístup na internet, pracovný list (viď príloha)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg vyzve žiakov, aby vlastnými slovami formulovali definíciu prenasledovania. Jednotlivé definície žiaci následne zapíšu na tabuľu a definíciu overia v slovníku alebo na internete. Žiaci následne vyhodnotia, v čom boli ich definície správne a čo pri vysvetlení pojmu chýbalo.

2. Pedagóg rozdelí žiakov do náhodných skupín po 4 – 5 žiakov tak, aby v každej skupine bol prístup na internet a aspoň jeden žiak s vyššou úrovňou angličtiny. Každá skupina dostane fotokópiu pracovného listu (viď príloha) a vyberie si jedno náboženstvo z tabuľky. Žiaci následne v skupinách vyhľadávajú na internete udalosti podľa tabuľky.

3. Skupiny po vypracovaní svojho zadania zdieľajú zistené informácie so spolužiakmi. Zvyšné skupiny si do tabuľky zaznamenávajú informácie o ostatných náboženstvách. Na záver zdieľania by mali mať všetky skupiny vyplnenú celú tabuľku.

4. Žiaci s pedagógom o téme ďalej diskutujú, pričom pedagóg vedie žiakov k uvedomeniu si faktu, že každé náboženstvo, ako aj filozofia, má svoje tŕne, ktoré spôsobujú na svete bolesť. V každom náboženstve sú ľudia, ktorým ide o moc, manipuláciu a vplyv na iných. Vedie diskusiu tak, aby žiaci dávali väčší dôraz na argumentáciu svojich postojov, či už budú dané náboženstvo alebo filozofiu podporovať alebo mu odporovať. Využiť na to môže napr. tieto otázky:

- *Prečo takmer každé náboženstvo prežíva alebo prežívalo prenasledovanie?*
- *Prečo sa to isté náboženstvo môže zároveň stať utláčateľom?*
- *Ktoré praktiky prenasledovania boli pre vás tie najprekvapivejšie a najohrozujúcejšie na živote iných?*
- *Kvôli čomu sa veriaci cítia zodpovední za šírenie svojej viery a veria, že iba ich presvedčenie je spasiteľské?*
- *Do akej miery je zdravé riskovať vlastný život kvôli viere?*
- *Ak niekto silou-mocou presadzuje vlastné náboženstvo/presvedčenie na úkor iného náboženstva/inej kultúry, kde je hranica únosnosti takéhoto konania?*
- *Ako sa majú veriaci postaviť k masívnemu utrpeniu (mučenie, prenasledovanie), ktoré vzniká práve kvôli ich viere?*
- *Ako by ste sa zachovali vy? Dokázali by ste verejne zaprieť svoju vieru/presvedčenie, len aby ste zachránili životy ostatných?*
- *Čo by sme mali robiť, aby sa už tieto udalosti – aj keď pod rúskom náboženstva, filozofie – nediali a neopakovali?*

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms.

Príloha:

	Judaizmus	Ateizmus	Budhizmus	Kresťanstvo	Islam	Hinduizmus
Doba						
Príčiny						
Utláčateľ						
Formy prenasledovania						
Situácia dnes						

3. kapitola

ROZMÝŠĽANIE V SÚVISLOSTIACH

Pamäť našich predkov

Ciele aktivity

- Oboznámiť sa so slovenskými, regionálnymi a personálnymi dejinami
- Porovnať žité príbehy s fiktívnymi a hypotetickými situáciami
- Pochopiť dopad historických udalostí na mikrohistóriu jednotlivca

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

oral history, kontrafaktuálna metóda

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri konzultáciách a zadaní na doma (aktivitu je podľa uváženia pedagóga a hĺbky spracovania témy možné realizovať aj ako dlhodobý projekt)

Pomôcky

témy na rozhovor (viď príloha), pero, papier, diktafón, mobil

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg so žiakmi v úvode hodiny krátko diskutuje o tom, čo vedia o dianí na Slovensku po roku 1945. Následne žiakom predstaví 27 tém (viď príloha), z ktorých si žiaci vyberú do svojho rozhovoru deväť takých, o ktorých by sa od respondentov chceli dozvedieť viac. Ako desiatu tému žiaci povinne vo svojom rozhovore zahrnú tému č. 27 – *Sloboda a zodpovednosť za posledných 77 rokov*.

2. Pedagóg žiakov oboznámi so zásadami výskumu formou tzv. oral history a určí obdobie (odporúčame 1 – 2 týždne), počas ktorého budú žiaci zhotovovať rozhovory s jedným alebo viacerými respondentmi (spomedzi rodičov, starých rodičov alebo ďalších pamätníkov v rodine). Žiaci počas tohto obdobia s respondentmi vo vlastnej réžii vedú rozhovory na vybrané témy a manuálne alebo digitálne ich zaznamenávajú. Proces v prípade potreby konzultujú s pedagógom.

3. Žiaci prinesú prepísané a autorizované rozhovory na vopred dohodnutú hodinu, kde svoje poznatky zdieľajú so spolužiakmi. Spolu s pedagógom krátko diskutujú o tom, čo ich v rámci rozhovorov najviac prekvapilo a čo si z nich odnášajú.

4. Pedagóg následne žiakom položí niekoľko hypotetických otázok relevantných k témam z rozhovorov, prostredníctvom ktorých trieda formuje novú kolektívnu pamäť a rieši občiansko-etické dilemy z minulosti. Použiť môže napr. otázky:

- Ako by ste si v 90. rokoch vybrali strednú alebo vysokú školu?
- Plnili by ste pokyny v pionierskom tábore? Prečo áno, prečo nie?
- Dali by ste sa bez problémov ostrihať? Prečo áno, prečo nie?
- Ako by ste reagovali, ak by vám rodičia alebo učitelia zakázali počúvať vašu obľúbenú hudbu?
- Predstavte si svoj súčasný spoločenský status a rodinné zázemie - boli by ste v tej dobe v lepšej alebo horšej pozícii ako dnes? Pokúsili by ste sa o útek na Západ? Prečo?
- Čo by vám dnes chýbalo, ak by sme žili v socializme alebo v podobnom režime, ako napr. v Bielorusku? Čo by ste považovali za najväčšiu výhodu života v socialistickom režime?
- Zo spomienok vašich blízkych vyberte Nežnú revolúciu a rozdelenie Česko-slovenskej federatívnej republiky (skr. ČSFR). Ako tieto historické milníky vnímali, pozitívne alebo negatívne? Čo vtedy zažívali a aké emócie cítili? Ako to hodnotia s odstupom času? Ako by ste reagovali na tieto udalosti vy? Išli by ste demonštrovať? Prečo áno, prečo nie?
- Sú podľa vás na Slovensku politické strany, ktoré by mali byť zakázané? Bolo by niekedy vhodné vytvoriť politický systém iba pre niektoré „správne“ strany? Prečo?
- Porovnajte vaše politické preferencie s vašimi rodičmi a starými rodičmi. Zmenili sa alebo sú podobné? Prečo?
- Predstavte si, že žijete na konci 30. rokov 20. storočia a vidíte vzostup fašistov alebo nacistov. Skúsili by ste s tým niečo urobiť? Pripojili by ste sa k nim? Prečo?
- Už ste sa niekedy osobne stretli s prejavmi fašizmu alebo nacizmu? Ako? Kde? Ako ste na to reagovali? Kým by ste museli byť, aby ste mohli reagovať tak, ako to cítite?

Alternatívna verzia: V prípade zaujímavých spomienok zozbieraných od respondentov je vhodné požiadať ich o použitie týchto spomienok na vyučovaní, napr. ako príklady na hodinách, v diskusii so žiakmi, ale aj pri výstave o spomienkach našich blízkych, inštalácii v škole, obci či na inom vhodnom mieste. Respondentom je zároveň vhodné napísať krátky ďakovný list.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania, a to buď ako niekoľko týždňov alebo mesiacov trvajúci projekt alebo vo forme vybraných otázok na začiatku a na konci online hodín. Pamäť predkov môže byť tiež zaznamenaná formou diskusie vo videohovore alebo v komentároch pod nahratými školskými videami na ľubovoľnej platforme.

Vyberte si spomedzi všetkých tém presne 9 takých, o ktorých by ste sa od vašich blízkych chceli dozvedieť viac. Ako 10. tému je povinné zahrnúť tému č. 27 – Sloboda a zodpovednosť za posledných 77 rokov. Opýtajte sa vašich rodičov, starých rodičov alebo iných pamätníkov vo vašej rodine, ako tieto udalosti prežívali a ako si na ne spomínajú. Skôr, ako sa na udalosti opýtate, naštudujte si o nich čo najviac tak, aby ste sa pri rozhovore nehanbili a pýtali sa k veci. Buďte voči svojim respondentom tolerantní, rešpektujte ich názory a skúsenosti. Pripravte si otázky dopredu, snažte sa byť struční. Informácie nebudú nikde zverejnené, šírené ani inak použité, slúžia čisto vašim študijným potrebám na vyučovacej hodine a nebudú nijako zneužívané. Prepis môže byť zostručený, ale po jeho spracovaní ho musíte dať prečítať respondentom, aby rozhovor autorizovali. V úvode rozhovoru uveďte údaje o respondentovi – meno, vek, povolanie.

1. Víťazný február/komunistický prevrat v 1948
2. Jednotné roľnícke družstvo (skr. JRD) – vznik a fungovanie
3. Základná vojenská služba (skr. ZVS)
4. Práca, možnosti zamestnania a nezamestnanosť
5. Menová reforma 1953 a naše koruny
6. Spartakiády a telovýchova
7. Kubánska kríza v 1962 a kontakty s Castrovou Kubou
8. Hudba – čo sme počúvali
9. Vojna vo Vietname a kontakty s Áziou
10. Pražská jar a vpád vojsk Varšavskej zmluvy
11. Nákupy v Tuzexe
12. Divadlo, kino, televízia, filmy, kultúra
13. Sviatky – cirkevné a štátne
14. Futbal, hokej a šport
15. Iskry, pionieri a zväzáci
16. Pionierske tábory a trampí
17. Školy v prírode, ochrana prírody, Černobyl'
18. Gorbačovove reformy
19. 17. november
20. Vojny v Iraku
21. Privatizácia a kupónové knihy
22. Rozdelenie ČSFR
23. Pád dvojčiek
24. Víťazstvo hokejistov na MS v roku 2002
25. Sociálne problémy a zdravotníctvo
26. Médiá – čo sme čítali a sledovali
27. Sloboda a zodpovednosť za posledných 77 rokov

Cestovanie v čase

Ciele aktivity

- Posilniť orientáciu v historickom čase 20. storočia
- Analyzovať rozmanitosť životných skúseností a vplyvujúcich faktorov
- Porozumieť základom kontroly nad každodenným životom v období komunizmu
- Pochopiť koncept nedostatku slobody a jej obmedzovania
- Rozvíjať argumentačné zručnosti

Cieľová skupina

7. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, tematický rozhovor, zber a výber prameňov, analýza zistení, diskusia, prezentácia

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri zadaní na doma (aktivitu je podľa uváženia pedagóga a hĺbky spracovania témy možné realizovať aj ako dlhodobý projekt)

Pomôcky

tabuľa, krieda

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod vyzve žiakov, aby vymenovali čo najviac vecí, v ktorých si môžu slobodne vyberať bez toho, aby im niekto niečo zakazoval a obmedzoval ich. Nápady žiakov pedagóg zapisuje na tabuľu. Po krátkom brainstormingu pedagóg vyzve žiakov, aby z uvedených vecí vybrali tie, ktoré podľa nich mohli ich rodičia a starí rodičia vykonávať slobodne aj v čase komunistickej vlády.

2. Každý žiak dostane následne v stanovenom časovom horizonte za úlohu absolvovať krátke tematické rozhovory s 2 – 3 osobami staršími o dve generácie, resp. tými, ktoré zažili detstvo a mladosť pred rokom 1989. V rámci rozhovorov sa žiaci zamerajú na mapovanie činností, ktoré v tom čase nebolo možné vykonávať z iných ako technických dôvodov.

3. Zistenia z rozhovorov si žiaci zapíšu tak, aby následne dokázali svoj výstup odprezentovať spolužiakom. Okrem toho dostanú žiaci za úlohu zaobstarať jeden dobový predmet – dobové cestovné dokumenty, pohľadnice, fotografie, mapy, dovezené predmety, hudobné nosiče, oblečenie a pod.

4. Na nasledujúcej hodine žiaci prezentujú svoje zistenia z rozhovorov a spolužiakom predstavia vybraný predmet, ktorý ilustruje život v období pred rokom 1989. Pedagóg na záver hodiny so žiakmi diskutuje o fenoménoch komunizmu a obmedzovaní slobôd, napr. prostredníctvom otázok:

- *Dozvedeli ste sa počas rozhovorov niečo nové? Čo vás najviac prekvapilo?*
- *Líšia sa odpovede, ktoré ste získali v rozhovoroch vy a ktoré vaši spolužiaci? Prečo?*
- *Od čoho podľa vás záviselo, či sa ľuďom žilo „dobro“ alebo „zle“?*
- *Aký je podľa vás najväčší rozdiel medzi tým, čo robíme bežne my a čo smeli robiť naši starí rodičia?*
- *Dokázali by ste sa riadiť pravidlami, ktorými sa museli riadiť ľudia v čase komunizmu? Prečo áno, prečo nie?*
- *Aké následky malo v čase komunizmu porušenie zákazu? Bol trest za porušenie zákazu spravodlivý? Prečo áno, prečo nie?*
- *Boli podľa vás režimom garantované výhody, napr. povinne určené miesto práce, skutočne výhodami? Prečo áno, prečo nie?*

Alternatívna verzia: Žiaci môžu namiesto zapisovania poznatkov z rozhovorov svoje rozhovory s respondentmi natočiť a následne zostrihať do krátkeho videa, ktoré bude ilustrovať život pred rokom 1989 na spôsob živej knihy.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania.

Pamätníky a pamätné miesta kedysi a dnes

.....

Ciele aktivity

- Rozvíjať zručnosti v rámci regionálnej výchovy
- Formovať kolektívnu pamäť
- Uvedomiť si dôležitosť zachovania historickej pamäte

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, heuristika, lokalizácia historických miest, tvorba projektu

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri zadaní na doma (aktivitu je podľa uváženia pedagóga a hĺbky skúmania miest možné realizovať aj ako dlhodobý projekt)

Pomôcky

počítač s prístupom na internet, mapy s malou mierkou (napr. mapy.cz, hiking.sk, S batohom cez hory, Locus Map)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg začne hodinu krátkou diskusiou o pamätníkoch a pamätných miestach v obci a udalostiach či konfliktoch, ktoré sa k nim viažu. Vyzve žiakov, aby tak isto zdieľali miesta v obci, s ktorými sa spája zaujímavá história. Zoznam významných historických miest zapíše na tabuľu vo forme jednoduchej tabuľky.
2. Podľa uváženia pedagóga sa žiaci individuálne alebo v skupinách zapíšu k jednotlivým miestam, ku ktorým budú následne vypracovávať projekt s cieľom predstaviť danú lokalitu. Pedagóg vybrané miesta žiakom ukáže na mape.
3. Úlohou žiakov je následne v dohodnutom časovom horizonte vybrané miesto navštíviť a zdokumentovať – vyfotografovať, zhodnotiť stav, využitie, navrhnúť (aj hypotetické) zmeny, úpravy či dokumentáciu tak, aby sa zachovalo kultúrne dedičstvo (napr. pamätník v obci, náučný chodník, pamätná tabuľa, článok na webe školy/obce, miestne noviny, video na YouTube). Je dôležité, aby pedagóg žiakom priebežne pomáhal, konzultoval a aby im dokázal poradiť, kde sa jednotlivé zaujímavé a relevantné miesta nachádzajú.
4. Žiaci získané poznatky, fotografie a návrhy spracujú do prezentácie alebo projektu, napr. na flipchartový papier. Svoje výstupy na nasledujúcej hodine odprezentujú spolužiakom. Prezentačnú fázu je možné zrealizovať aj v rámci tematického dňa, ako výstavu v škole alebo v kultúrnom dome a pod.

Poznámka: Aktivita funguje najlepšie v školách so žiakmi z rôznych bydlísk, no v prípade užšej lokality je možné zamerať sa viac na využitie a ochranu miesta v praxi alebo sa miestam a udalostiam s nimi spojenými venovať viac do hĺbky. Daná úloha sa dá špecifikovať na 20. storočie a neslávne udalosti spojené s násilím na miestnych obyvateľoch.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Projekty môžu žiaci vypracovať napr. v Google Jamboarde, Padlete alebo v offline textových a grafických editoroch.

(Ne)nápadný význam štátnych a straníckych symbolov

.....

Ciele aktivity

- Naučiť sa základy heraldickej sémantiky
- Naučiť sa vnímať štátne a politické symboly ako nositeľov myšlienok rôznych ideológií a politických myšlienok
- Rozpoznať symboly totalitných režimov v dejinách Slovenska a porovnať ich so súčasnými
- Rozvíjať demokratické a ľudskoprávne hodnoty

Metódy

skupinová práca, analýza, komparácia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

počítač/mobil s prístupom na internet, ukážky erbov, znakov a symbolov (viď príloha)

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg si pripraví erby a znaky vo forme, ktorú uzná za vhodnú pre danú skupinu (ukážky viď príloha). Žiakom predstaví základný vývoj erbu a štátneho znaku na Slovensku.
2. Žiaci následne identifikujú v heraldickom vývoji štátneho znaku odchýlky (napr. zmena zelených kopcov na modré, zmeny v dizajne kríža, komunistická symbolika a odstraňovanie kríža). Pedagóg na základe týchto zistení so žiakmi diskutuje o tom, ako sa ideológie a politické strany a hnutia snažia identifikovať a označovať symbolmi, ktoré ich reprezentujú a že ich zasahovanie do dizajnu štátneho znaku symbolizuje aj charakter politického režimu a jeho zmeny (ukážky viď príloha).
3. Žiaci následne dostanú za úlohu analyzovať symboly Hlinkovej gardy, Hlinkovej mládeže, KSČ a KSS. Na základe týchto symbolov žiaci určia, nakoľko sa novšie symboly politických strán hlásia k významu starších radikálnych hnutí.
4. Ak má pedagóg priestor, môže sa so žiakmi venovať aj zahraničným symbolom extrémnej pravice a ľavice (napr. talianske fašistické zväzky – *fasces*, *orlica*, nemecké nacistické symboly *svastiky*, *rún*, *orlice*, čierneho slnka z *Wewelsburgu*, maďarských *šípových krížov*, znakov komunistických strán a socialistických krajín, znakov a symbolov neonacistov a pod.).
5. Pedagóg na záver so žiakmi diskutuje o skutkoch daných ideológiami, stranami a hnutiami, ktoré násilným spôsobom siahali na životy, politické a ľudské práva ľudí v dejinách. Cieľom je demonštrovať, že aj zdanlivo neškodné symboly nesú sémantický odkaz, ktorý sa dané hnutia snažili alebo snažia priniesť do praxe.

Poznámka: Aktivita nie je náročná, no môže vyvolať medzi žiakmi kontroverzie, ak sa s niektorým hnutím stotožňujú alebo si s ním spájajú negatívne či pozitívne konotácie. Je dôležité sa distancovať od propagácie hnutí potláčajúcich ľudské práva a slobody.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania, napr. cez videohovor prostredníctvom platformy Zoom, MS Teams a pod. Pri predstavovaní obrázkov pedagóg nazdieľa svoju obrazovku.

Doplňková literatúra:

- VRTEĽ, L. 800 rokov slovenskej heraldiky, 2003.

Príloha:



Zdroj: archív autora

Náborové letáky

Ciele aktivity

- Skúmať a pochopiť terminológiu a jazykové prostriedky propagandy
- Pochopiť, ako sa podľa zamerania média mení verejný nepriateľ
- Rozvíjať demokratické a ľudskoprávne hodnoty

Cieľová skupina

9. ročník ZŠ, SŠ

Pomôcky

online test *Politický kompas* (bit.ly/metodicka-prirucka-Politicky-kompas), historické pramene k dejinám fašizmu, nacizmu, socializmu, komunizmu a k súčasným dezinformačným kampaniam (zdroje vid' príloha), predvolebné plagáty (vid' príloha), tabuľa, krieda

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg začne hodinu krátkou aktivitou, v ktorej je úlohou žiakov vymenovať rôzne totalitné režimy (napr. stalinistický bolševizmus, normalizačný socializmus, slovenský fašizmus) a formou jednoduchej tabuľky porovnať znaky a pojmy pre ne charakteristické.
2. Žiaci si následne spravia online test *Politický kompas*, v ktorom sa zoznámia s jazykom propagandy rôznych politických prúdov. Test je možné vypracovávať v čestine.
3. Pedagóg rozdelí žiakov do menších skupín. Každá skupina dostane k dispozícii rôzne písomné, obrazové a audio-vizuálne pramene, príp. ich vyhľadá na internete. Úlohou žiakov je analyzovať použité pojmy a určiť, ktoré z nich vyvolávajú negatívne a ktoré pozitívne pocity a nálady recipientov voči daným skupinám obyvateľstva a k daným problémom. Žiaci môžu experimentovať s tým, ako nahradiť niektoré slová či výrazové prostriedky tak, aby daný prejav zjemnili alebo ho pritvrdili.
4. Pedagóg následne vyberie tri oblasti, na ktoré sa bude zameriavať materiál, ktorý v ďalšom kroku žiaci vypracujú (napr. zamestnanosť a práca, zdravie a čistota, ochrana rodiny, vojenské a vnútorné hrozby, nepriatelia národa a ľudu, škola a vzdelanie). Každá skupina dostane okrem tém aj vybraných recipientov:
 - a) voliči KSČ alebo fiktívnej ľavicovej extrémistickej strany,
 - b) voliči HSLS alebo fiktívnej pravicovej extrémistickej strany,
 - c) voliči súčasných populistických strán.
5. Každá skupina dostane následne za úlohu pripraviť leták, list, prejav, blog či plagát s cieľom osloviť vybraný elektorát alebo prebrať voličov svojim oponentom. Počas prípravy materiálu žiaci prostredníctvom brainstormingu vyberajú najúdernejšie problémy, nepriateľov, heslá, symboly, slová a pojmy, ktoré sú pre danú ideológiu a propagandu typické a tieto zahrnú vo svojich materiáloch.
6. Žiaci svoje výstupy následne prezentujú a celá trieda spoločne diskutuje o tom, aký vplyv v dejinách mali podobné slová a prejavy. Pedagóg na tabuľu zapíše všetky skupiny, ktorým dané hnutia ublížili a siahli na ich ľudské a politické práva.
7. V poslednej fáze pedagóg evokuje u žiakov nápady a návrhy, ako by sa dal jazyk propagandy rozoznať a ako ho minimalizovať. V prípade nedostatku nápadov alebo skepsy u žiakov pedagóg ukazuje rôzne spôsoby od stránok tzv. „bielych elfov“, ministerské, policajné, dobrovoľnícke či odborné stránky venujúce sa propagande alebo knihy historikov a publicistov, ktoré jazyk propagandy a politickej manipulácie analyzujú.

Metódy

skupinová práca, rozhovor, analýza písomných, obrazových a audio-vizuálnych prameňov, brainstorming, kreatívna tvorba materiálov, rolová hra

Čas a priestor

60 minút (aktivitu je podľa uváženia pedagóga a hĺbky skúmania prameňov možné realizovať aj ako dlhodobý projekt)

Poznámka: Pozor na nebezpečenstvo „vpadnutia do témy“ ako vo filme *Náš vodca* (orig. *Die Welle*, Nemecko, 2008). Je nevyhnutné, aby bol pedagóg dobre pripravený na poslednú fázu aktivity kvalitnými a spoľahlivými materiálmi a mal na jej hodnotenie dostatok času. Preto je vhodné aktivitu v prípade potreby rozdeliť na viacero vyučovacích hodín.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Materiály môžu žiaci vypracovať napr. v Google Jamboarde, Padlete alebo v offline textových a grafických editoroch.

Doplnková literatúra:

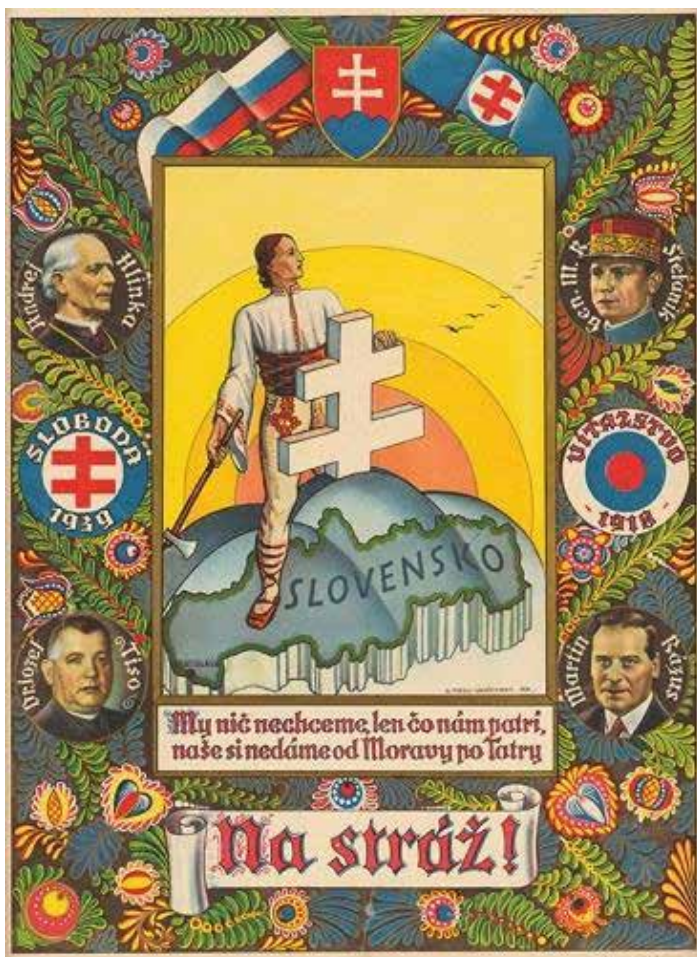
- RATKOŠ, P.: *Z prameňov našich dejín*, 1974.
- KOL.: *Pramene k dejinám Slovenska a Slovákov XII – XIV*, 2019.
- HRUBOŇ, A.: *Ľudácka čítanka – Sila propagandy, propaganda sily*, 2019.
- Príručky Denník N (*Mediálna výchova, Klamstvá a konšpirácie*).
- ŠNÍDL, V.: *Pravda a lož na Facebooku*, 2017.
- KOL.: *Prečo ľudia veria nezmyslom*, 2019.
- NOCIAR, T. et al.: *MLádež a extrémizmus*, 2017.

Odhaľ a poraz dezinformácie, 2021, dostupné na: https://europa.eu/learning-corner/spot-and-fight-disinformation_sk

Európska komisia: *Usmernenie pre učiteľov – Ako rozpoznať dezinformácie a ako proti nim bojovať*, 2021, dostupné na: https://www.skolaefektivne.sk/download/onlibs školy/2021/disinformation-booklet_sk.pdf

Príloha:







Staré triky – nové publikum

Ciele aktivity

- Naučiť sa identifikovať manipuláciu v texte
- Naučiť sa vyhodnocovať informácie z historických prameňov
- Posilniť vnímanie v historických kontextoch
- Porozumieť základom fungovania politickej propagandy
- Rozvíjať argumentačné zručnosti

Cieľová skupina

7. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

skupinová práca, analýza textu, prezentácia

Čas a priestor

30 minút

Pomôcky

historické časopisecké a novinové texty a obrázky určené detským čitateľom (viď príloha)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg rozdá žiakom fotokópie textov (viď príloha). Úlohou žiakov je materiál prečítať a odvodiť, aký mal účel, ako mal vtedajšie deti ovplyvniť a aký odkaz si z neho mali odnieť. Pedagóg môže žiakov navádzať doplňujúcimi otázkami, napr.:

- *Skúste porovnať tieto texty/obrázky s tými, ktoré boli vo vašich detských časopisoch. V čom sú podobné a v čom odlišné?*
- *Všimnite si nielen ich obsah, ale aj formu, vizuálnu stránku a pod.*

2. Pedagóg žiakov následne rozdelí do menších skupín. S využitím vlastných znalostí z kníh a filmov žiaci v skupinách skúsia historické pramene datovať do konkrétneho režimu, dekády alebo roku a uvedú, prečo je toto obdobie historicky významné. Obrázky často obsahujú rôzne vizuálne indície (napr. deti v uniformách dobovej detskej organizácie, odkazy na aktuálne oslavované výročia či obrázky slávnostných sprievodov s heslami a pod.).

3. Jednotlivé skupiny sa následne pokúsia v materiáloch identifikovať čo najviac znakov propagandy, resp. čo najviac propagandistických nástrojov (napr. negatívne nálepkovanie, demonizácia nepriateľa, získavanie sympatií peknými slovami, využitie cudzej, prenesenej autority, identifikácia so skupinou ako „jeden z vás“ atď.).

4. Na záver skupiny svoje zistenia zdieľajú so spolužiakmi a spoločne s pedagógom o nich diskutujú. V záverečnej diskusii môže pedagóg použiť napr. otázky:

- *Za akými rôznymi účelmi podľa vás vznikali propagandistické materiály?*
- *Myslíte si, že využívanie propagandy je etické/morálne? Prečo áno, prečo nie?*
- *Ktorý z využívaných nástrojov alebo prvkov je podľa vás najefektívnejší? Prečo?*
- *Líšia sa podľa vás dobové texty určené pre deti a pre dospelých? Ak áno, v čom a prečo?*
- *Stretli ste sa s propagandou v súčasnosti? Ak áno, kde a v akej podobe?*
- *Zachováva si novodobá propaganda prvky využívané v minulosti? Prečo áno, prečo nie? Ak áno, o aké prvky ide?*
- *Ak sú nám niektoré dobové texty a obrázky dnes smiešne, prečo?*
- *Je podľa vás možné propagande nepodľahnúť? Prečo áno, prečo nie? Ak áno, čo by sme pre to mali robiť?*

Alternatívna verzia: Namiesto textov a obrázkov je možné použiť krátke sekvencie dobových filmov a relácií určených pre deti, resp. zobrazujúcich deti. Táto forma uľahčuje aj vizuálne porovnávanie podobných motívov (napr. obrázky a príbehy z letnej rekreácie, obrázky a príbehy motivujúce k priateľstvu s armádou, obrázky a príbehy z mimoškolskej činnosti a pod.).

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms. Pri prezentovaní obrázkov pedagóg nazdieľa svoju obrazovku, príp. texty a obrázky žiakom pošle e-mailom alebo do chatu.

Príloha:

Krista Bendová – Milý páňko (1952)

„Šiel po ulici milý páňko,
pristavil hlúčik detí.
Najprv len pekne: – Ty sa voláš Janko?
Ty Anka? Koľko rokov je ti?
Ponúkol deťom tablu čokolády,
tá bola sladká ako med.
A deti, aké boli rady,
sa s páňkom spriatelili hneď.
A všeličo mu rozprávali,
čo robia doma, v škole celý deň.
No zrazu páňko spýtal sa ich,
akú tu máte továreň?
Čo vyrába a koľko asi
v nej robotníkov pracuje?
Hneď Janko vraví, hneď sa Anka hlási,
páňko sa usmieva a čuduje.
Len Peter, pionier už väčší,
obzrel si páňka z všetkých strán.
Boli mu čudné tieto reči
a bol mu čudný aj ten páň.
A že sú pionieri ostražití,
hneď na SNB utekal.
V tom človeku je možno špión skrytý,
ktorého platí dolárový kráľ!?

Na deti padol strach a hrôza
a boli z toho celkom preč,
keď pri výsluchu zistilo sa,
že s nepriateľom viedli takú reč.
Že za ten kúšik čokolády,
bez ktorej sa dá ľahko zájsť,
mohli mu dôležité veci zradiť
a poškodiť tak našu vlasť.
Vlasť prekrásnu a milovanú,
vlasť polí úrodných a tovární...
No darmo striehne zradca na ňu,
ona sa ubránila a ubráni.
Ubránia si ju ľudia prácou
a tým, že každý bude tu
bdieť ostražito, aby ruky zradcov
nemohli hatiť cestu k rozkvetu.“





Dezinformačný kvíz

Ciele aktivity

- Rozvíjať schopnosť kriticky hodnotiť informácie
- Pochopiť nebezpečenstvo, ktoré súvisí so šírením dezinformácií

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

vedomostný kvíz, skupinová práca, diskusia, individuálna práca

Čas a priestor

30 – 45 minút + individuálne pri zadaní na doma

Pomôcky

vedomostný kvíz (viď príloha), papier, pero

Priebeh aktivity:

1. Na úvod pedagóg iniciuje krátku diskusiu na tému hoaxov a dezinformácií. Žiakov povzbudí k zdieľaniu vlastných skúseností s nepravdivými alebo zavádzajúcimi informáciami na internete či v tlačенých médiách. Využiť môže napr. tieto otázky:

- *Viete, čo je to misinformácia a dezinformácia? Je medzi nimi rozdiel? Aký?**
- *Aký je podľa vás dôvod, prečo ľudia šíria dezinformácie?*
- *S akými najčastejšími dezinformáciami a hoaxami sa stretávate?*
- *Poznáte niekoho, kto verí dezinformáciám? Čo ho podľa vás k tomu vedie?*
- *Šíрили ste niekedy nevedome dezinformáciu? Ako ste sa zachovali, keď ste to zistili?*

* Misinformácia je nepravdivá informácia, ktorá vznikla v dôsledku komunikačného šumu, neporozumenia či nesprávneho vyhodnotenia informácie a je šírená neúmyselne. Dezinformácia je nepravdivá informácia šírená zámerne s cieľom poškodiť jednotlivca či skupinu, príp. za účelom finančného alebo mocenského prospechu. Podmnožinou dezinformácie je hoax, teda virálne šírená poplašná správa, ktorá sa nezakladá na realite.

2. Pedagóg triedu rozdelí do súťažných tímov po 4 – 5 žiakov a na tabuľu nakreslí jednoduchú bodovaciu tabuľku. Tímy sa následne snažia uhádnuť správne odpovede na kvízové otázky (viď príloha), ktoré pedagóg jednu po druhej položí, príp. premietne na plátno. Pedagóg po každej položenej otázke a krátkom čase na to, aby si žiaci v skupinách premysleli a na kúsok papiera zapísali svoj tip, uvedie správnu odpoveď. Tímom, ktoré odpovedali správne, v bodovacej tabuľke pripíše bod.

3. Po vyhodnotení každej otázky pedagóg reflektuje na danú, možno prekvapivú, informáciu, príp. vyzve správne odpovedajúce tímy, aby so spolužiakmi zdieľali, odkiaľ poznali správnu odpoveď. Na záver kvízu pedagóg vyhlási víťazný tím.

4. Po kvíze nasleduje záverečná reflexia, v ktorej pedagóg so žiakmi diskutuje o nebezpečenstve, ktoré súvisí so šírením dezinformácií.

5. Pedagóg môže na záver aktivity zadať žiakom doplňujúce cvičenie na doma, v rámci ktorého budú mať žiaci za úlohu nájsť na internete či v inom médiu dezinformáciu a dohľadať k nej z overených zdrojov skutočné fakty. Na nasledujúcej hodine môžu žiaci zdieľať odhalené nepravdy i to, koľko času zabralo ich overovanie.

Alternatívna verzia: Vedomostný kvíz je možné zrealizovať celoškolsky, napr. v rámci tematického dňa zameraného na budovanie kritického myslenia a digitálnu bezpečnosť.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Kvíz je možné ozvláštniť napr. kladením otázok cez Kahoot.

1. V ktorom roku sa na svete objavil jeden z prvých hoaxov?
 - a) 1274 p.n.l.
 - b) 31 p.n.l.
 - c) 1854
 - d) 2002
2. Angličanke Mary Toft sa podarilo vďaka prepracovanej lži presvedčiť niekoľko doktorov o tom, že sa jej narodilo namiesto bábätka mláďa zvieratá. O aké zviera išlo?
 - a) kôň
 - b) pes
 - c) zajac
 - d) mačka
3. Vo výskume, ktorého výsledky publikoval prestížny vedecký časopis Science, sa vedcom podarilo zistiť, že falošné správy sa šíria niekoľkonásobne rýchlejšie než pravdivé. Ako rýchlo sa šíria?
 - a) 2x rýchlejšie
 - b) 3x rýchlejšie
 - c) 5x rýchlejšie
 - d) 6x rýchlejšie
4. V rovnakom výskume sa vedcom podarilo zistiť, že ľudia sú omnoho náchylnejší zdieľať na sociálnych sieťach dezinformácie než fakty. O koľko pravdepodobnejšie je, že bude zdieľaná nepravdivá informácia?
 - a) o 25%
 - b) o 40%
 - c) o 70%
 - d) o 90%
5. Ľudia sa pri obhajovaní neprávď často dopúšťajú tzv. argumentačných faulov. Ako sa nazýva argumentačný faul, pri ktorom sa zameriavame na nepodstatnú časť problému s cieľom odvrátiť pozornosť od jeho podstaty?
 - a) modrý krokodíl
 - b) červený sled
 - c) čierny nosorožec
 - d) zelená kosatka
6. Čo označujeme ako cherry-picking?
 - a) výber faktov, ktoré podporujú iba náš názor
 - b) výber najlepších debatérov do diskusie
 - c) vyberanie čerešní z koláča
 - d) zoradenie užívateľských mien podľa abecedy
7. Globálny výskum prebiehajúci v rokoch 2011 – 2020 sa venoval dôveryhodnosti rôznych zdrojov informácií. Ktorý zdroj sa ukázal byť medzi respondentmi najmenej dôveryhodný?
 - a) sociálne siete
 - b) televízia
 - c) tlačéné noviny
 - d) podcasty
8. Koľko aktívnych užívateľov má denne Facebook?
 - a) 240 miliónov
 - b) 865 miliónov
 - c) 1,5 miliardy
 - d) 3 miliardy
9. Falošné správy na internete sa často týkajú aj zdanlivo výhodných zliav a ponúk na kúpu rôzneho tovaru. Aká veková skupina nakupuje na internete najčastejšie?
 - a) 15 – 24
 - b) 25 – 54
 - c) 55 – 74
 - d) 75 – 94
10. Proti šíreniu dezinformácií na internete bojujú mnohé webové stránky. Ktorá medzi ne nepatrí?
 - a) konspiratori.sk
 - b) checkbot.sk
 - c) antipropaganda.sk
 - d) slnieckari.sk

Kritické myslenie pre starých rodičov

Ciele aktivity

- Rozvíjať schopnosť kriticky hodnotiť informácie
- Pochopiť nebezpečenstvo, ktoré súvisí so šírením dezinformácií
- Poukázať na neetickosť zneužívania zraniteľných skupín

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, práca s filmom, diskusia, prieskum medzi príbuznými

Čas a priestor

30 – 45 minút + individuálne pri zadaní na doma, pri sledovaní celého filmu 75+ minút

Pomôcky

projektor, film *Šmejdi* (Česká republika, 2013) (dostupný na YouTube, príp. na stiahnutie na stránke bit.ly/metodicka-prirucka-Smejdi)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod žiakov vyzve, aby vymenovali čo najviac foriem šírenia zavádzajúcich informácií, spamu a poplašných správ. Žiakov môže pedagóg navádzať doplňujúcimi otázkami, nie je však vhodné priamo dopĺňať vlastné nápady. Vymenované formy zapisuje na tabuľu.

2. Nasleduje krátka diskusia o tom, ktoré z uvedených spôsobov šírenia platia na mladších a ktoré na starších prijímateľov. Ak žiaci pri úvodnom brainstormingu nespomenuli teleshopping, resp. podomový predaj a predvádzacie akcie tovaru, pedagóg im v krátkosti tento spôsob predstaví.

3. Žiaci si pozrú úryvok z filmu *Šmejdi*, príp. celý film. Nasleduje diskusia k zhliadnutému, napr.:

- Aké sú dôvody, pre ktoré ľudia neváhajú zavádzať, klamať a šíriť dezinformácie?
- Aké praktiky využívajú „šmejdi“ za účelom predaja svojich produktov?
- Ako je možné, že podobné predvádzacie akcie môžu „šmejdi“ organizovať? Kto by mal proti nim zasiahnuť?
- Prečo podľa vás nie je na predvádzacie akcie dovolené vstupovať mladým ľuďom?
- Čo seniorov motivuje k tomu, aby sa so „šmejdmi“ dali do reči a nakupovali od nich?
- Stretli ste sa vy alebo vaši starí rodičia s podobnými predajcami/ponukami? Ako ste reagovali?
- Ako môžeme našich starých rodičov pred „šmejdmi“ chrániť?

4. Poslednou otázkou pedagóg so žiakmi plynulo premostí na zoznam tipov, ktoré pomáhajú odhaliť podozrivých obchodníkov a brániť sa pred nimi (viď príloha). Okrem toho žiakom zdôrazní, že seniori „šmejdmi“ často „naletia“ aj preto, že sa cítia osamelí a nepochopení a najlepší spôsob, ako starých rodičov chrániť, je zaujímať sa o ich potreby a každodenný život, tráviť s nimi (obojstranne obohacujúci) čas a realizovať spoločné aktivity.

5. Pedagóg môže na záver žiakom zadať domácu úlohu v podobe neformálneho rozhovoru s rodičmi a starými rodičmi. Úlohou žiakov bude oboznámiť ich s nebezpečenstvom a novými poznatkami z hodiny a diskutovať spoločne o tom, odkiaľ príbuzní čerpajú informácie, či overujú ich zdroj, príp. poznajú odosielateľa e-mailu (tzn. jeho pôvodného autora, nie preposielajúceho známeho) alebo aké facebookové stránky sledujú. Žiaci môžu smerom k seniorom formulovať odporúčania, ako sa pred online aj offline „šmejdmi“ chrániť, príp. si dohodnúť ďalšie spoločné kroky. Výsledky môžu žiaci zdieľať na nasledujúcej vyučovacej hodine.

Online verzia: Aktivitu je možné realizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Úvodný brainstorming pedagóg zapisuje na virtuálnu tabuľu, príp. do prázdneho dokumentu, ktorý žiaci vidia na zdieľanej obrazovke. Úryvok z filmu môže pedagóg tak isto prehrať na zdieľanej obrazovke, príp. ho nechať žiakov zhliadnuť vo vlastnej réžii.

Ako nenaletieť podvodníkom?

1. Kontrolujte údaje

Vyskúšajte do internetového vyhľadávača zadať meno obchodníka či firmy, ktorú zastupuje. Sú dohľadateľné a jasne uvedené základné právne a finančné údaje obchodníka, ako napr. IČO, DIČ, sídlo a poštová adresa, príp. i konateľ firmy alebo kontaktná osoba? Ak tieto informácie nie je možné vyhľadať, príp. ak pôsobia nedôveryhodne, je na mieste zbystriť pozornosť.

2. Trvajte na vystavení dokladu

Nezriedka sa stáva, že pri predaji kupujúci neobdrží doklad o zaplatení a reklamácia či vrátenie tovaru sa tak stávajú prakticky nemožnými. Pri nákupe preto vždy trvajte na vystavení riadneho daňového dokladu, ktorý si starostlivo uschovajte.

3. Nepúšťajte domov cudzích ľudí

Jednou z často využívaných praktík je okrem predvádzacích akcií i podomový predaj. Nikdy nepúšťajte k sebe domov ľudí, ktorých nepoznáte, obzvlášť, ak bývate sami. Nereagujte na zdanlivo nevinné zámienky, ako napr. nezáväznú predstavenie či predvedenie tovaru. V lepšom prípade sa obchodníka nezbavíte, kým od neho tovar nekúpite, v horšom môže byť takáto návšteva životu nebezpečná. Každý seriózny predajca by mal disponovať webovou stránkou so všetkými potrebnými informáciami, ktoré si môžete prečítať v pohodlí a bezpečí domova a napr. za pomoci rodinných príslušníkov.

4. Chráňte si súkromie

Na internete môžete naraziť na podvodné súťaže, ktoré sľubujú lukratívne výhry. Bud'te obozretní pri ponukách, ktoré znejú až príliš dobre a nikdy za účelom vyzdvihnutia výhry neposkytujte číslo platobnej karty a ďalšie jej bezpečnostné prvky (napr. CVV/CVC kód), číslo občianskeho preukazu, rodné číslo či iné citlivé údaje.

5. Strážte svoje úspory

Podvodníci často útočia aj na naše emócie. Nikdy nepožičiavajte peniaze ľuďom, ktorí tvrdia, že sú vaši vzdialení príbuzní či známi z detstva. Ak máte podozrenie, že ste sa stali obeťou takéhoto podvodníka, obráťte sa na políciu.

6. Neverte bombastickým zľavám

Mimoriadne zľavy z (niekedy účelovo navýšených) cien produktov či služieb priťahujú našu pozornosť a motivujú nás kúpiť si tovar či službu, kúpu ktorého/ktorej sme možno ani nezvažovali. Ich časové obmedzenie zas môže spôsobiť neuvážené a unáhlené rozhodnutie bez toho, aby sme si obchodníka a jeho serióznosť preverili. Zľavy boli a budú, každý nákup radšej dobre zvážte, aby z ušetrených peňazí neboli peniaze minuté zbytočne.

Rýchlo a zbesilo

Ciele aktivity

- Porozumieť nebezpečenstvu, ktoré súvisí so šírením dezinformácií
- Rozvíjať schopnosť kriticky hodnotiť informácie
- Porovnať rýchlosť šírenia a dosahu dezinformácií v minulosti a dnes

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

práca s Facebookom, diskusia

Čas a priestor

30 – 45 minút + čas na zdieľanie príspevku

Pomôcky

aktívne konto na Facebooku, papier, fixka, mobil s fotoaparátom a prístupom na internet

Priebeh aktivity:

1. Na úvod zadá pedagóg žiakom krátke cvičenie, v ktorom budú mať za úlohu zoradiť uvedené hoaxy do chronologického poradia, podľa toho, kedy vznikli a boli šírené:

- a) Archeológovia objavili kostru dinosaura *Archaeoraptor liaoningensis* – chýbajúceho článku medzi dinosaurami a vtákmi,
- b) Stavbári v New Yorku odkryli pri výkopových prácach pozostatky obrieho muža,
- c) Škandál volebného kandidáta – podvody s pozemkami, ženy aj alkohol,
- d) Veľkolepé víťazstvo egyptskej armády v Sýrii.

Správne odpovede: a) 1999, b) 1869, c) 31 p.n.l., d) 1274 p.n.l.

2. Pedagóg po tejto aktivite uvedie správne poradie hoaxov a v krátkosti ich predsaví (viď príloha). Nasleduje diskusia, v ktorej pedagóg upriami pozornosť na fakt, že hoaxy a dezinformácie sprevádzajú ľudstvo už tisíce rokov, avšak v súčasnosti sa zmenila najmä ich forma a s ňou rýchlosť, ktorou sa šíria. Využiť na to môže napr. tieto otázky:

- Akým témam sa dezinformácie a hoaxy najčastejšie venujú? Prečo?
- Poznáte nejaké ďalšie slávne dezinformácie a hoaxy šírené v minulosti (napr. očkovanie proti kiahňam môže na očkovaného preniesť ťažké až smrteľné ochorenia, Svetové obchodné centrum (orig. World Trade Center, skr. WTC, známe aj ako Dvojičky) riadene zdemolovali samotní Američania, Bill Gates či Rockefellerovci vypustili záhadný vírus, aby mohli masovo čipovať ľudí, Elvis Presley nezomrel a pod.)?
- V čom sa podľa vás líši šírenie dezinformácií v minulosti a dnes?
- Cez aké kanály sa dezinformácie šírili v minulosti (bez internetu) a cez aké sa šíria dnes? Ktoré boli najúčinnnejšie a „najspoľahlivejšie“ kedysi a ktoré sú to dnes? U ktorej cieľovej skupiny?
- Aká bola pravdepodobne rýchlosť ich šírenia v minulosti, keď neexistoval internet, a aká je v súčasnosti? Prečo?
- Je podľa vás v súčasnosti šírenie dezinformácií nebezpečnejšie? Prečo?
- Čo podľa vás najviac napomáha ich šíreniu?

3. Pedagóg na čistý hárok papiera čitateľne napíše odkaz s inštrukciou, ideálne v slovenskom aj anglickom jazyku, napr. „Ako rýchlo sa šíria dezinformácie? Zdieľajte a zistite! / How fast do disinformation spread? Share to find out!“. Následne odkaz odфотографuje a uverejní ako príspevok na svojom facebookovom profile. V prípade, že pedagóg Facebook nepoužíva, môže príspevok uverejniť niektorý zo žiakov.

4. Všetci žiaci, ktorí aktívne používajú Facebook, následne dostanú za úlohu príspevok zdieľať a motivovať k jeho zdieľaniu ďalších spolužiakov, kamarátov a príbuzných. Po niekoľkých dňoch, príp. týždňoch, sa pedagóg spolu so žiakmi pozrie na počet zdieľaní, ktoré pôvodný príspevok dosiahol (počet sa zobrazí pod príspevkom v pravom dolnom rohu).

5. Nasleduje záverečná reflexia, v ktorej pedagóg zdôrazní nebezpečenstvo zdieľania neoverených informácií zamerajúc sa zároveň aj na rýchlosť ich šírenia, napr.:

- Čo ste si uvedomili pri experimente so zdieľaním príspevku na Facebooku?
- V našom experimente sme šírili neškodný príspevok s obrázkom. Aké rôzne škodlivé príspevky sa z vašej skúsenosti na Facebooku, resp. sociálnych sieťach či e-mailom, šíria?
- Aké zameranie, resp. témy, dezinformácií a hoaxov podľa vás opakovane prevládajú? Sú podobné tým v dávnej či modernej histórii? Prečo?
- Aké dôsledky môže mať šírenie dezinformácií na zdravie a osobný život ľudí?
- Aké dôsledky môže mať šírenie dezinformácií na úroveň a udržateľnosť demokracie a právneho štátu? Ako, naopak, môžu vplývať na šírenie chaosu a strachu či presadzovanie extrémistických a totalitných myšlienok?
- Ako je podľa vás možné šíreniu dezinformácií zabrániť, resp. ho spomaliť? Čo pre to môžeme urobiť my sami?

6. Pedagóg v závere aktivity žiakom predstaví zásady, ktoré je vhodné dodržiavať pri vyhľadávaní informácií na internete (viď príloha).

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri zoradovaní hoaxov v úvode aktivity je možné využiť Kahoot.

Príloha:

Archeológovia objavili kostru dinosaura Archaeoraptor liaoningensis – chýbajúceho článku medzi dinosaurami a vtákmi (1999)

Časopis National Geographic v roku 1999 publikoval článok o údajnej fosílii nového druhu dinosaura, ktorú objavili v Číne a mala predstavovať chýbajúci vývojový článok medzi štvornohými dinosaurami a vtákmi. V skutočnosti išlo o kombináciu niekoľkých skamenelín pochádzajúcich od odlišných druhov, ktorú vytvorili priekupníci s fosíliami.

Stavbári v New Yorku odkryli pri výkopových prácach pozostatky obrieho muža (1869)

Stavbári v newyorskom meste Cardiff údajne pri výkopových prácach objavili mumifikované telo muža s výškou 3 metre. V skutočnosti išlo o žart podnikateľa s tabakom, Georga Hulla, ktorý nechal falošnú múmiu vytesať zo sadrovca.

Škandál volebného kandidáta – podvody s pozemkami, ženy aj alkohol (31 p.n.l.)

Octavius Augustus počas volieb rozbehol proti svojmu súperovi, Markovi Antoniovi, politickú antikampaň. Na mince, ktoré v tom čase ľudia používali ako platidlo, nechal vyraziť sériu nepravdivých sloganov, ktoré Marka Antonia zobrazovali ako opilca a záletníka nespôsobilého viesť krajinu. Jeho antikampaň bola úspešná a viedla k jeho zvoleniu za prvého rímskeho cisára.

Veľkolepé víťazstvo egyptskej armády v Sýrii (1274 p.n.l.).

V roku 1274 p.n.l. sa medzi starovekým Egyptom a Chetitskou ríšou odohrala jedna z najväčších bitiek bojových vozov – bitka pri Kádeši. Napriek tomu, že bitka sa skončila remízou a neskôr viedla k uzavretiu mierovej zmluvy, egyptský faraón Ramzes II. jej výsledok nepravdivo označoval ako veľké víťazstvo Egyptanov.

Ako nenaletieť hoaxom?

1. Vždy v strehu

Kedykoľvek idete na nejakú sociálnu sieť – Facebook, YouTube, Instagram – alebo ak dostávate reťazové (preposielané) e-maily, počítajte s tým, že skôr či neskôr môžete naraziť na klamstvo. Buďte pripravení, že nemôžete veriť všetkému, čo vám niekto pošle alebo zazdieľa.

2. Pozri, kto to hovorí

Všímajte si zdroje informácií, ktoré sa k vám dostávajú. Všímajte si, kto je autorom daného článku, aký web ho publikoval, kto je pôvodcom danej historky, kto vystupuje na danom videu či kto hovorí na danej zvukovej nahrávke.

3. Keď nepoznáš zdroj, nezdíľaj

Poznáte autora textu? Poznáte web, ktorý ho publikoval? Poznáte pôvodcu danej historky? Poznáte človeka na danom videu? Poznáte hlas zo zvukovej nahrávky? Ak nie, berte ho radšej s rezervou a pre istotu ho nezdíľajte. Veľká časť nepravd sa dnes totiž šíri cez rôzne anonymné alebo neoverené príspevky neznámych alebo pochybných autorov.

4. Pozor na manipulatívne triky

Nepravdy a manipulácie je veľmi ľahké šíriť cez lacné triky, ako napr. „o tomto vám médiá nepovedia, musíte to šíriť“ alebo „zdieľajte, kým tú informáciu nezmažú“, príp. zjednodušovaním a zovšeobecňovaním situácie. Odporúčame byť pri nich obozretní, a to aj v prípade, že takúto informáciu šíri mediálne známa osoba alebo niekto, koho osobne poznáte.

Webové stránky, ktoré upozorňujú na hoaxy:

- Konšpirátori (<https://konspiratori.sk/>)
- Hoaxy a podvody - Polícia SR (<https://www.facebook.com/hoaxPZ>)
- Lovíme hoaxy (<https://hoax.sme.sk/>)
- O médiách (<https://www.omediach.com/hoaxy>)
- Krotíme hoaxy (<https://bit.ly/metodicka-prirucka-Krotime-hoaxy>)

Nie je médium ako médium

Ciele aktivity

- Porovnať znaky tradičných a alternatívnych médií
- Vedieť odhaliť techniky, ktoré využívajú alternatívne médiá
- Rozvíjať schopnosť kriticky hodnotiť informácie
- Pochopiť dôležitosť overovania informácií

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

Metódy

práca s textom, diskusia

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri zadaní na doma

Pomôcky

tabuľa, krieda, flipchartové papiere, fixky a iné písacie potreby

1. Pedagóg sa žiakov opýta, o akej téme alebo udalosti v posledných dňoch zaznamenali v médiách správu. Trieda spoločne zo všetkých vymenovaných tém/udalostí vyberie jednu, ktorú považuje za najaktuálnejšiu, najdôležitejšiu či najkontroverznejšiu. Pedagóg priebežne citlivo usmerňuje diskusiu tak, aby trieda vybrala relevantnú a dôležitú tému.

2. Pedagóg žiakov rozdelí do náhodných skupín, v rámci ktorých dostanú zadanie na vypracovanie do nasledujúcej vyučovacej hodiny. Skupiny budú mať za úlohu vyhľadať v rôznych médiách správu o dohodnutej téme/udalosti. Typy médií, v ktorých žiaci vyhľadávajú správy, sú nasledovné: tradičné médium, bulvárne médium, alternatívne médium, facebookový alebo instagramový post politika/influencera, video alebo podcast. Každá skupina pritom bude počas svojej práce využívať iba jeden dohodnutý typ média. Pedagóg zabezpečí, aby boli pokryté všetky/čo najviac typov médií.

Poznámka: Je dôležité žiakov upozorniť na to, že alternatívne médiá (napr. Zem a Vek, Slobodný vysielateľ) nepublikujú overené fakty a že s týmito na zreteli je potrebné k daným médiám a správam pristupovať.

3. Úlohou žiakov je zaznamenať si pri každom type média niekoľko charakteristík:

- Aká je hlavná informácia, ktorú sa nám médium snaží odovzdať?
- Akú časť informácie médium vynecháva?
- Pracuje médium v titulku alebo samotnom článku s emóciami?
- Aký jazyk a publicistický štýl médium používa?
- Aké obrázky alebo grafické prvky médium využíva (napr. veľké a pútavé nadpisy, emócie vyvolávajúce fotografie, fotografie z fotobáň, upravené alebo pozmenené zábery, výrazné farby a pod.)?
- Pre akú cieľovú skupinu je informácia pravdepodobne určená?
- Je možné zistiť autora článku?
- Aký odkaz sa snaží médium prostredníctvom článku čitateľovi odovzdať, resp. aký dojem v ňom vyvolať?

4. Skupiny na nasledujúcej hodine odprezentujú svoje zistenia a porovnávajú ich so zisteniami ostatných skupín. Pedagóg usmerňuje diskusiu doplnujúcimi otázkami, napr. o tom, aká časť uvedenej informácie je podľa žiakov pravdivá, čo si musel autor vymyslieť a prečo je dôležité k informáciám pristupovať obozretne a prehodnocovať ich. Jednotlivé znaky, ktoré skupiny pri rôznych typoch médií zhromaždili, pedagóg priebežne obsahovo koriguje a dopĺňa, príp. uvádza konkrétne ilustračné príklady.

5. Pedagóg žiakov následne rozdelí do nových skupín tak, aby došlo k čo najmenšej zhode s predchádzajúcim rozdelením, pričom každá skupina bude reprezentovať jeden typ média, s ktorým v predošlej úlohe žiaci pracovali. Skupiny dostanú flipchartový papier a písacie potreby. Úlohou žiakov bude na papier vypracovať projekt, v ktorom uvedú znaky vybraného média a jeho stručnú charakteristiku (viď bod 3.). Projekty môžu byť následne umiestnené na triednej alebo školskej nástenke v rámci podpory kritického myslenia a práce s informáciami.

Poznámka: V prípade starostlivého uváženia pedagóga je možné aktivitu rozšíriť o časť, v ktorej žiaci sami napíšu článok/články v štýle jednotlivých typov médií. Pozor na nebezpečenstvo „navádzania“ žiakov na šírenie dezinformácií a/alebo sledovanie a dôverovanie alternatívnym a dezinformačným médiám. Je nevyhnutné, aby bol pedagóg argumentačne dobre pripravený, aby svojich žiakov dostatočne dobre poznal a dôrazne im objasnil kontroverznosť tejto časti aktivity a fakt, že písanie článkov realizujú iba za vzdelávacím účelom a nie za účelom publikovania článku alebo šírenia dezinformačných myšlienok. Podľa uváženia pedagóga je možné v tejto časti aktivity alternatívne médium vynechať.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Skupinové projekty môžu žiaci vypracovať v digitálnej podobe napr. s použitím Google Jamboardu, Dokumentov Google alebo s pomocou offline textových a grafických editorov, výstup z ktorých si môžu medzi sebou priebežne posielat a dopĺňať.

Instagram verzus realita

Ciele aktivity

- Porozumieť skreslenosti reality prezentovanej na sociálnych sieťach a jej vplyvu na psychické zdravie
- Kriticky hodnotiť a porovnávať fikciu virtuálnej reality so skutočnosťou
- Aktualizovať vnímanie obsahu na sociálnych sieťach vo vzťahu k sebe samému

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

Metódy

diskusia, práca s obrázkami, práca so sociálnymi sieťami

Čas a priestor

30 minút

Pomôcky

pero, zelené a červené pero alebo fixka, papier, obrázky (viď príloha), počítač/mobil s prístupom na internet, instagramové konto

1. Pedagóg na úvod aktivity vyzve žiakov, aby si napísali zoznam aspoň 10 vecí a aktivít, ktoré sú súčasťou ich dňa, spolu s časmi, kedy prebiehajú (napr. 7:15 – raňajky, 7:35 – ranná hygiena, 14:30 – venčenie psa, 18:00 – stretnutie s kamarátmi, 21:00 – čítanie knihy atď.). Zoznam by mal obsahovať bežné činnosti aj mimoriadne udalosti. Na povzbudenie žiakov k zdieľaniu môže pedagóg začať vlastným zoznamom.

2. Pedagóg v ďalšom kroku pokračuje otázkou, ktoré z uvedených aktivít by žiaci na sociálnych sieťach zdieľali a ktoré nie. Vybrané aktivity žiaci farebne zakrúžkujú – tie, ktoré by zdieľali, zelenou a tie, ktoré nie, červenou. Ak žiaci sociálne siete nepoužívajú, zakrúžkujú veci, ktoré by s ostatnými na sociálnych sieťach zdieľať ne/chceli. Ak sa žiakom nepodarí z ich bežného dňa vybrať žiadne aktivity či udalosti na zdieľanie, v dopĺňujúcej úlohe napíšu min. 3 veci, ktoré by na sociálnych sieťach zdieľali, aj keď nie sú súčasťou ich bežného dňa, a zelenou označia tie.

3. Následne pedagóg žiakov rozdelí do náhodných skupín. Je potrebné, aby každá skupina mala k dispozícii aspoň jeden počítač/mobil s prístupom na internet a jedno instagramové konto. Každá skupina dostane v časovom intervale za úlohu nájsť na Instagrame aspoň jeden príspevok ku všetkým aktivitám, ktoré majú žiaci vo svojich zoznamoch.

Poznámka: Je pravdepodobné, že sa žiakom podarí nájsť príspevky aj k bežným veciam, ako napr. umývanie zubov. Je však potrebné reflektovať na to, za akým účelom bol príspevok publikovaný – pravdepodobne nejde o zdieľanie bežných momentov zo života, ale o propagovanie produktov na ústnu hygienu a pod.

4. Po dokončení úlohy pedagóg iniciuje spoločnú diskusiu zameranú na obsah, ktorý sa žiakom podarilo nájsť, s cieľom upriamiť pozornosť na to, že používatelia sociálnych sietí zriedka zdieľajú dennú rutinu a uverejňujú iba starostlivo vybrané momenty, napr. prostredníctvom otázok:

- Koľko času vám zabralo nájsť príspevky k červeným a koľko k zeleným aktivitám?
- Koľko príspevkov sa vám podarilo k jednotlivým aktivitám nájsť?
- Pri ktorej aktivite to bolo najjednoduchšie a pri ktorej najnáročnejšie? Prečo?
- Zamyslite sa nad svojimi zoznamami – akú časť z nich tvoria zelené aktivity a akú červené? Prečo chceme na sociálnych sieťach zdieľať iba zelené?
- Je podľa vás možné, aby celý deň používateľov Instagramu pozostával iba z vecí, ktoré zdieľajú, teda zo zelených aktivít? Prečo áno, prečo nie?
- V čom sa podľa vás líši realita prezentovaná na Instagrame od reality skutočnej? Čo v instagramových príspevkoch nevidíme?
- Aké pekné „veci“ zažívame v reálnom živote a Instagram ich zachytiť nedokáže (napr. lásku, priateľstvo, hlboké pocity, drobné každodenné radosti)?
- Zamyslite sa nad tým, aké príspevky na Instagrame vidíte najčastejšie. Sú to skôr veci pozitívne alebo negatívne? Prečo?
- Je podľa vás možné, aby používatelia Instagramu zažívali vo svojom živote iba pozitívne veci? Prečo áno, prečo nie?
- Prečo podľa vás pre život potrebujeme aj negatívne emócie, neúspechy či smútok?

- Aký dopad na naše psychické zdravie môže mať vnímanie reality len cez príspevky na sociálnych sieťach?
- Prečo by sme si od Instagramu a podobných sietí mali držať zdravý odstup a neporovnávať sa s ich používateľmi?

5. Diskusiu pedagóg doplní o obrazový materiál (viď príloha) a ďalšie otázky zamerané na fakt, že fotky na Instagrame sú mnohokrát digitálne upravené a za jedným vydareným záberom stojí niekoľko desiatok nevydarených.

6. V závere aktivity pedagóg zdôrazní, že na rozdiel a nesúlad medzi skutočným životom a jeho skreslenou až fiktívnou podobou, ktorá je prezentovaná na sociálnych sieťach, musíme myslieť vždy, keď tieto siete používame. Tiež podporí žiakov, aby viac oceňovali zážitky, vzťahy a pozitívne momenty, ktoré sa odohrávajú v ich reálnom živote, než tie, ktoré sú prezentované na sociálnych sieťach.

Online verzia: Aktivitu je možné realizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms. Počas práce s obrázkami pedagóg zdieľa svoju obrazovku.

Príloha:

Obrázok č. 1



Zdroj: [instagram.com/geraldinewest](https://www.instagram.com/geraldinewest)

Obrázok č. 2



Zdroj: swipefile.com

Obrázok č. 3



Zdroj: reddit.com

Horoskop pre teba a pre mňa

Ciele aktivity

- Rozvíjať schopnosť kriticky hodnotiť informácie a rozmyšľať v súvislostiach
- Podporiť schopnosť kontroly nad vlastným životom
- Budovať schopnosť sebareflexie a sebapoznávania

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

práca s textom, diskusia

Čas a priestor

30 minút

Pomôcky

vytlačení horoskop (viď príloha), video (napr. bit.ly/metodicka-prirucka-Barnumov-efekt) alebo iné s rovnakou tematikou)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg v skratke predstaví znamenia zverokruhu a fenomén horoskopov. Následne urobí medzi žiakmi krátky prieskum a od každého zistí, v akom znamení sa narodil (pomôcka viď príloha).

2. Pedagóg žiakom rozdá vytlačený horoskop (viď príloha), pričom môže rečou tela naznačiť personalizovaný výber horoskopov podľa znamenia žiaka. Žiakov inštruuje, aby si text každý sám pre seba prečítal a následne spočítal, koľko uvedených charakteristík pravdivo/výstižne charakterizuje jeho osobnosť. Horoskop je pre všetkých žiakov rovnaký, žiaci o tom však nesmú vedieť.

3. Žiaci v ďalšom kroku zdieľajú, koľko charakteristík označili ako pravdivých. Pedagóg po krátkom zdieľaní, počas ktorého výpovede žiakov facilituje a poukazuje na ich spoločné črty a podobnosti, triede prezradí, že všetci pracovali s rovnakým textom. Nasleduje diskusia zameraná na potrebu "neveriť všetkému, čo je napísané" a s kritickým odstupom zvažovať pravdivosť informácií i napriek tomu, že sú podané spôsobom, ktorý podporuje naše vnútorné presvedčenie a sebaobraz. Vhodné sú napr. otázky:

- *Prečo bolo podľa vás jednoduché stotožniť sa s charakteristikami uvedenými v texte?*
- *Ak horoskopy nie sú založené na overených faktoch, prečo im podľa vás veria milióny ľudí?*
- *Je vôbec možné, aby niekto, kto nás nepozná, o nás napísal pravdivý text?*
- *Ako je možné, že niektoré z charakteristík uvedených v texte viac či menej presne vystihovali vaše osobnostné črty, resp. dokonca črty všetkých vašich spolužiakov?*
- *Čo majú spoločné všetky tvrdenia a fiktívne charakteristiky prezentované v texte? Ktoré z nich sú skôr výnimočné a špecifické a ktoré pravdepodobne platia pre väčšinu ľudí?*
- *Poznáte iné formáty, ktoré majú na ľudí podobný efekt ako horoskop? Ak áno, aké?*
- *Myslíte si, že takáto dôvera v rôzne neoverené fakty, ktoré podporujú naše vnútorné presvedčenie, sebaobraz či možno vnútorné obavy, môže byť nebezpečná? Prečo?*
- *Myslíte si, že existujú konkrétne skupiny ľudí, ktoré majú väčšiu tendenciu týmto informáciám veriť, príp. také, ktoré majú tendenciu tento efekt zneužívať na získanie moci či finančného profitu? Ak áno, aké a prečo?*
- *Ako by sme mali postupovať, aby sme sa podobnými „zaručenými“ informáciami v našom živote a v dôležitých životných rozhodnutiach neriadili?*

4. Ak pedagóg uzná za vhodné, môže ako zaujímavosť žiakom prehrať video, v ktorom je vysvetlený psychologický základ tohto fenoménu, tzv. Barnumov alebo Forerov efekt (video je v angličtine s anglickými titulkami).

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Znenie horoskopu pedagóg žiakom zašle napr. e-mailom.

Príloha:

Znamená zverokruhu:

Baran: 21. marec – 20. apríl

Býk: 21. apríl – 20. máj

Blíženci: 21. máj – 21. jún

Rak: 22. jún – 22. júl

Lev: 23. júl – 22. august

Panna: 23. august – 22. september

Váhy: 23. september – 22. október

Škorpión: 23. október – 22. november

Strelec: 23. november – 21. december

Kozorožec: 22. december – 20. január

Vodnár: 21. január – 19. február

Ryby: 20. február – 20. marec

Text pre žiakov:

Charakteristika vášho znamenia:

Jednou z vašich charakteristických čŕt je potreba pomáhať ľuďom okolo seba, no zároveň je pre vás občas ťažké prijať pomoc od iných. Máte tendenciu byť na seba prehnane kritický a svoje rozhodnutia zvyknete s odstupom času spochybňovať, a to i v prípade, že sa ukázali byť správne. Napriek tomu, že občas o svojich schopnostiach pochybujete, navonok nedávate nič poznať. Vaše osobné nedostatky dokážete kompenzovať svojou šikovnosťou a schopnosťou improvizovať. Máte množstvo kvalít a nevyužitého potenciálu, ktorý ste doposiaľ nemohli naplniť, pretože na to nebola vhodná príležitosť. Ste ambiciózny, ale pri plánovaní vašej budúcnosti sa vám darí držať sa pri zemi, i keď občas to s vašimi snami prestrelíte. Nemáte radi stereotyp, no v určitých veciach vám vyhovuje zabehnutá rutina a pohodlie s ňou spojené. Ste hrdý na svoju schopnosť rozhodovať sa nezávisle a nenecháte sa ľahko ovplyvniť okolím. Sú chvíle, kedy ste extrovertný, priateľský a máte chuť socializovať sa, inokedy ste zase viac utiahnutý a rezervovaný. Bezpečie a zdravie vás a vašich blízkych je jeden z vašich najdôležitejších cieľov.

4. kapitola

EMÓCIE A EMPATIA

Povedz to ako umelec

Ciele aktivity

- Rozvíjať emocionálnu inteligenciu
- Pochopiť dôležitosť sebapoznania, sebauvedomenia a sebareflexie
- Posilniť psychickú odolnosť

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

reflexia emócií, skupinové zdieľanie, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

flipchartové papiere, farbičky, fixky a iné kreatívne pomôcky na kreslenie, noviny a časopisy (dôležité sú nadpisy a obrázky), lepidlo, nožnice, maliarska lepiaca páska vhodná na stenu

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg začne aktivitu diskusiou o tom, ako vznikajú emócie a aká je ich úloha v živote človeka. Je potrebné vytvoriť v triede čo najbezpečnejšie prostredie a zdôrazniť, že emócia nemá konotáciu „dobrá“ – „zlá“ a našou úlohou nie je hodnotiť ju, ale ju spoznať, porozumieť jej príčinám a dôsledkom a pracovať s ňou. Pedagóg v rozhovore so žiakmi demytologizuje fakt, že emócie, najmä hnev, strach, smútok, úzkosť či veľmi silné prežívanie emócií ako také, sú nevítaným hosťom, ktorého je potrebné zbaviť sa a radšej nič podobné necítiť.

2. V prípade potreby môže pedagóg podporiť uvažovanie žiakov hľadaním príkladov spojenia „emócie – potreby – uspokojenia potreby“ na hypotetických alebo anonymizovaných životných príbehoch či príbehoch knižných alebo filmových hrdinov.

Poznámka: V prípade náročných pocitov pedagóg spolu so žiakmi diskutuje o tom, odkiaľ môžu v našom živote prichádzať a čo ich vyvoláva (napr. bol som dlhšie chorý, nepoznám ľudí okolo seba, neviem sa s ľuďmi rozprávať alebo ich osloviť, a preto sa cítim osamelý). Následne je vhodné pomenovať, čo ich prežívanie hovorí o potrebách daného človeka (napr. potrebujeme, aby sa o nás niekto zaujímal, potrebujeme sa porozprávať, potrebujeme s niekým tráviť čas a pod.) a čo je možné urobiť pre to, aby boli potreby naplnené a aby sa daný človek cítil lepšie (napr. zavolať niekomu blízkemu, osloviť kamaráta s ponukou spoločného trávenia voľného času, prečítať si náučný článok a preniesť to do praxe). Iným príkladom je príjemná emócia radosti. Opäť je vhodné pomenovať, čo danému človeku robí radosť, aké jeho potreby sú pritom napĺňané, a napokon, ako možno prežívanie emócie posilniť, aby ich bolo viac alebo aby pretrvali. Prvá časť aktivity je zameraná na plnohodnotné uvedomenie si toho, aké emócie ako dieťa/mladý človek prežívam a s akým kontextom sú spojené.

3. Každý žiak dostane jeden flipchartový papier, ktorý predstavuje stenu. Ak je to možné, pedagóg papiere pripevní na stenu a vytvorí tak pomyselnú emocionálnu „sprejerskú“ stenu. Tá vyjadruje, čo žiak prežíva i to, čo by v danej situácii potreboval. Znázorňuje zo strany emócie pozvanie ku konaniu – čo v živote zmeniť, čo pridať či od čoho upustiť – tak, aby (negatívna) emócia ustúpila alebo, naopak, (pozitívna) sa zvýraznila či pretrvala.

4. Úlohou žiakov je výtvarne znázorniť formou koláže aspoň 5 emócií, najlepšie pozitívnych aj negatívnych, ktoré prežívajú vo svojom každodennom živote. Žiak sám pre seba pomenuje emóciu a prostredníctvom výtvarných pomôcok ju zasadí do kontextu, v ktorom sa najčastejšie objavuje. Následne výtvarne odpovedá na otázku:

- *Čo by som potreboval urobiť alebo zmeniť (v prípade pozitívnych emócií ako radosť, šťastie, spokojnosť), aby emócia pretrvala alebo sa objavovala častejšie?*
- *Čo cítim, že je potrebné (v prípade negatívnych emócií ako hnev, strach, smútok či úzkosť) na to, aby bolo inak?*
- *Čo pre to môžu urobiť dôležití ľudia v mojom okolí?*
- *Čo pre to môžem urobiť ja sám?*

Poznámka: Druhá časť aktivity je zameraná na to, čo môže jednotlivec urobiť pre to, aby posolstvu emócie dokázal porozumieť. Cieľom je poukázať na to, že prvým krokom k zmene je nutnosť porozumieť vlastným emóciám, nielen sa nimi nechať zaplavovať či ich zámerne odsúvať alebo ignorovať. V tejto časti je preto dôležité, aby pedagóg žiakov sprevádzala v prípade potreby im pomáhal doplňujúcimi otázkami či podpornými postrehmi. Mal by však zostať iba v pozícii sprevádzajúceho, nie v pozícii hodnotiteľa. V prípade znázorňovania náročnejších emócií pedagóg dbá na bezpečie v skupine tým, že posilňuje žiakov vlastným a autentickým povzbudením, ocenením, záujmom a zdôraznením subjektivity prežívania emócií.

5. Následne každý žiak predstaví svoju stenu ostatným spolužiakom. Tí sa môžu dopytovať, čo je na stene znázornené. Pedagóg dialóg citlivo usmerňuje a upriamuje pozornosť na to, aké potreby identifikovali žiaci v súvislosti so znázornenou emóciou a zdôrazňuje dôležitosť tohto spôsobu nazerania na naše vnútorné prežívanie.

6. Za účelom prehĺbenia vnímania danej témy môže pedagóg iniciovať záverečnú diskusiu o tom, čo žiakov prekvapilo na tom, čo počuli od spolužiakov, čo prežívajú podobne a v čom, naopak, majú odlišné potreby. Obohatí tak ich repertoár vnímania emócií o to, z akých iných príčin môžu prameniť a nakoľko je emocionálne prežívanie individuálne a vyžaduje si vysokú mieru empatie.

7. Pedagóg na záver žiakom predstaví tipy na to, ako zvládať emocionálne náročné situácie a ako posilňovať prežívanie príjemných chvíľ (viď príloha), príp. požiada žiakov o doplnenie ich vlastných tipov a námetov.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Alternatívou flipchartových papierov môžu byť virtuálne tabule v Google Jamboarde, Padlet alebo výstupy, ktoré žiaci vypracujú jednotlivo v offline textových a grafických editoroch.

Príloha:

Ako zvládnuť náročné emócie a posilniť tie príjemné? Tipy na každý deň.

1. Naučte sa vnímať, že naše pocity, predovšetkým tie nepríjemné, sú iba dočasným aktuálnym stavom a nejde o stále prežívanie.
2. Pomenujte pocit, ktorý prežívate a pokúste sa identifikovať zdroj, z ktorého pramení i potrebu, ktorá by mala byť naplnená pre jeho odstránenie. Rovnako pomenujte to, čo vám pomáha tento náročný pocit zvládať či korigovať.
3. Doprajte si počas dňa chvíľu pre seba a strávte ju aktivitou, ktorá vám prináša radosť – relaxácia, dychové cvičenie, krátka prechádzka, obľúbená maškrtka a pod. Dostatok spánku by mal byť pre vás samozrejmosťou.
4. Nájdite si a pravidelne sa venujte koníčku, ktorý vám pomôže „vypnúť“ - maľovanie, hudba, tanec, literatúra, čas strávený s kamarátmi, šport a pod.
5. Zdôverte sa so svojimi emóciami blízkeму človeku či odborníkovi, pokojne i na diaľku.
6. Venujte dostatok času sebareflexii, sebaoceneniu, prejavu sebasúcity a snahe o sebaepochopenie. Orientujte sa viac na dosiahnuté úspechy než na neúspechy a nebojte sa pochváliť sa.
7. Uvedomte si svoje osobné hodnoty, priority a ciele a snažte sa svojim konaním smerovať k ich napĺňaniu. Zachovajte si k životu proaktívny postoj a zamerajte sa vo svojom myslení na hľadanie riešení, nie problémov.

Prečo scrollujeme?

Ciele aktivity

- Uvedomiť si nebezpečenstvo závislosti od sociálnych sietí
- Pochopiť psychologický a fyziologický základ vzniku závislosti
- Formulovať tipy na prevenciu závislosti od sociálnych sietí

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

práca s videom, diskusia, brainstorming, skupinová práca

Čas a priestor

45 minút + individuálne pri zadaní na doma

Pomôcky

pero, papier, projektor, video s kartovým trikom (napr. bit.ly/metodicka-prirucka-kartovy-trik alebo iné s rovnakou tematikou), flipchartové papiere, fixky

Priebeh aktivity:

1. Na úvod pedagóg žiakov vyzve, aby si každý pripravil krátky zoznam sociálnych sietí, ktoré využíva. Žiaci následne uvedú, príp. skúsia odhadnúť, koľko času denne trvia ich používaním. Pedagóg v ďalšom kroku iniciuje krátku diskusiu, počas ktorej však zaujme neutrálne a nie hodnotiace stanovisko, napr. pomocou otázok:

- *Sú podľa vás sociálne siete pre ľudí prínosom alebo život komplikujú? Prečo?*
- *Čo by sa vo vašom živote zmenilo, keby ste nepoužívali sociálne siete?*
- *Myslíte si, že používaním sociálnych sietí trávite primerane veľa času? Prečo áno, prečo nie?*
- *Akým iným aktivitám by ste sa venovali, keby ste netrúvali čas na sociálnych sieťach?*
- *Prečo je používanie sociálnych sietí podľa vás pre ľudí také lákavé?*
- *Kedy sa naopak, ľudia cítia z používania sociálnych sietí unavení či frustrovaní?*
- *Cítite sa tak niekedy vy? Prečo?*
- *Počuli ste o už o závislosti na sociálnych sieťach? Čo si pod týmto pojmom môžeme predstaviť?*
- *Ako sa podľa vás prejavuje a ako sa človek v takejto situácii cíti?*

2. Pedagóg v nadväznosti na poslednú otázku žiakom pustí krátke video s kúzelníckym kartovým trikom. Žiaci si najprv pozrú video v intervale 0:00 – 1:40 a následne diskutujú o tom, ako mohol byť trik realizovaný. Pedagóg po krátkom brainstormingu pustí zvyšok videa, v ktorom je trik vysvetlený.

3. Po zhladnutí videa pedagóg so žiakmi opäť krátko diskutuje o tom, ako je možné, že sa trik na pohľad zdá reálny. Je dôležité upriamiť pozornosť na to, že pri podobných trikoch sa kúzelníci spoliehajú na nepresnosť v našom mozgu a vrodené spôsoby, akými spracúvame informácie. Kúzelníci navyše dokážu veľmi šikovne odpútať našu pozornosť od vecí, ktoré nechcú, aby sme videli, resp. si všimli, príp. naopak.

4. Pedagóg zreflektuje kúzelnícky trik smerom k trikovi, ktoré využívajú sociálne siete. Podobne ako kúzelníci, sociálne siete vedú cielene ovplyvňovať to, čomu a kedy venujeme našu pozornosť a využívať „hluché“ miesta v našom mozgu. Ako pomôcku môže využiť materiál v prílohe.

5. V ďalšom kroku pedagóg rozdelí žiakov do náhodných skupín. Každá skupina dostane flipchartový papier, na ktorý vypracuje zásady, ktorými by sa mali používatelia sociálnych sietí riadiť s cieľom rozoznať podprahovú manipuláciu a predchádzať závislosti na ich používaní.

6. Každá skupina následne svoju prácu odprezentuje. Zvyšné skupiny i pedagóg môžu kľásť prezentujúcim doplňujúce otázky smerujúce k dovysvetleniu vybraných zásad, príp. ich účinnosti v rozoznávaní podprahovej manipulácie a v prevencii závislosti. Pedagóg môže po odprezentovaní všetkých skupín pridať vlastné nápady, ktoré zatiaľ neodznali, napr. vypnutie notifikácií, nastavenie časového limitu, ktorý trávime na sociálnych sieťach a pod.

7. Pedagóg na záver žiakom zadá domácu úlohu v podobe triednej výzvy, v rámci ktorej žiaci vyskúšajú po dobu 24 hodín nepoužívať žiadne sociálne siete (s výnimkou chatovania), príp. odmerajú, aký najdlhší čas sa im bez nich podarí vydržať. Získaný čas by pritom mali vyplniť inou obľúbenou záujmovou činnosťou (v ideálnom prípade bez využitia počítača alebo mobilného telefónu). Na nasledujúcej hodine žiaci zdieľajú svoje zistenia a pocity.

Online verzia: Aktivitu je možné realizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Video pedagóg žiakom prehrá na zdieľanej obrazovke. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakoutrooms skupiny vypracujú projekt napr. v MS Word, Skicári, online v spoločnom Google dokumente alebo Jamboard. Počas prezentovania výstupov vybraný člen skupiny zdieľa svoju obrazovku.

Príloha:

Aké triky využívajú sociálne siete?

1. Dopamín a odmena

Jednou z úloh hormónu dopamínu je podať nám informáciu o tom, aké konanie sa „oplatí“ opakovať, a to tak, že pôsobí na tzv. centrum odmeňovania v našom mozgu, čoho výsledkom je náš príjemný pocit. V minulosti mal význam pre naše prežitie – aktivuje sa okrem iného napr. pri prijímaní potravy, čo je pre prežitie nevyhnutné. Receptory pre dopamín však nie sú schopné rozoznávať medzi užitočným a škodlivým správaním a aktivované sú tak isto napr. pri konzumácii návykových látok. Podobný účinok na dopamínové receptory má aj naša aktivita na sociálnych sieťach – aktivujú sa pri každom označení Páči sa mi to, notifikácii či získaní nového sledovateľa.

2. Očakávanie

Ďalším faktorom, ktorý prispieva k našej túžbe tráviť na sociálnych sieťach čo najviac času, je očakávanie, ktoré v nás vyvolávajú. Pri nekonečnom scrollovaní Facebookom či Instagramom nikdy nevieme, na čo narazíme, a sociálne siete nás tým udržiavajú v napätí. Naš mozog sa podvedome pýta: „Čo ak v ďalšom príspevku bude fotka mojej tajnej lásky? Čo ak to bude status od mojej obľúbenej speváčky? Čo ak v príspevku pod tým nájdem zľavový kód do obľúbeného e-shopu a v príspevku nižšie sa dozviem o podujatí, na ktoré čakám mesiace?“.

3. Notifikácie

Na podobnom princípe fungujú tak isto notifikácie, ktoré upozorňujú na prijatú správu, nový príspevok alebo zmeškaný hovor. Až do chvíle, kým notifikáciu neotvoríme, nevieme, čo sa za ňou skrýva a naša prirodzená zvedavosť nás núti zistiť to. Červená farba notifikácie tak isto nie je náhoda – červenú farbu dokážeme zachytiť na kontrastnom pozadí veľmi jednoducho a podvedome si ju spájame s nebezpečenstvom či varovaním, teda niečím, čomu je potrebné okamžite venovať pozornosť.

4. Potreba začleniť sa

Sociálne siete podporujú našu prirodzenú túžbu byť súčasťou skupiny a získať od rovesníkov uznanie, a to napr. notifikáciami, ktoré nás informujú o tom, že sme boli označení na fotografii alebo označeniami Páči sa mi to na našej profilovej fotke. Sociálne siete to však nerobia náhodne a za zdanlivo jednoduchou funkciou je šikovne naprogramovaný algoritmus. Profilové fotky sú skvelým príkladom – pri zmene fotky ju Facebook zámerne ponecháva medzi novinkami dlhšie a zaradi ju na začiatok.

5. Strach, že nám niečo ujde

Pri množstve príspevkov na sociálnych sieťach, prostredníctvom ktorých užívatelia zdieľajú predovšetkým príjemné a zaujímavé aktivity a zážitky, sa mnohí ľudia začínajú s týmito užívateľmi porovnávať, príp. túžia tieto zážitky prežívať s nimi. Cielene zobrazované príspevky v nás zároveň vyvolávajú pocit, že musíme dianie na sociálnych sieťach neustále sledovať, aby sme boli v obraze. Tento fenomén sa v angličtine označuje ako tzv. *fear of missing out* (v preklade strach, že nám niečo ujde) a môže viesť k postupnému znižovaniu sebavedomia až depresii.

Čarovný klobúk plný riešení

Ciele aktivity

- Rozvíjať myslenie orientované na riešenie
- Posilniť psychickú odolnosť a odvahu
- Pochopiť dôležitosť sebapoznania, sebauvedomenia a sebareflexie
- Posilniť skupinovú súdržnosť

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

sebareflexia, rovesnícke učenie, skupinové zdieľanie, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

klobúk alebo čiapka, papieriky, fixky alebo perá, tabuľa, krieda

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg napíše na tabuľu vetu „Na to, aby sme náš plán dotiahli do konca, chýbalo už len málo. V ceste nám stála jediná prekážka -“. Žiaci napíšu na papier slovo, ktorým by vetu dokončili. Následne svoje slová, resp. vety, nahlas prečítajú a krátko medzi sebou zdieľajú dôvody výberu konkrétnych slov. Pedagóg diskusiu podľa potreby usmerňuje.

2. Každý žiak následne dostane tri papieriky. Na každý papierik napíše jednu náročnú situáciu či problém, ktorý prežíva alebo si s ním nevie či nevedel rady. Následne všetky papieriky jednotlivo zloží a anonymne ich vhodí do klobúka, v ktorom sa všetky situácie poriadne premiešajú.

3. Pedagóg postupne vyberá z klobúka jednotlivé situácie a žiaci k nim navrhujú riešenia. Ak je v skupine dostatočná dôvera a intimita, môžu sa nápady na riešenie adresovať konkrétne tomu žiakovi, ktorého sa problém týka. V prípade, že to skupinová atmosféra nedovoľuje, postačí, ak sa riešenia prečítajú nahlas – zainteresovaný žiak si ich má možnosť vypočúť a inšpirovať sa. Ak na situáciu žiaci nevedia nájsť riešenie, môže prispieť svojimi nápadmi pedagóg.

4. Aktivitu je možné zavrieť spoločným rozhovorom o tom, ako hľadať riešenia zložitých situácií. Je vhodné pomenovať fungujúce stratégie (napr. čo sa osvedčilo v podobnej situácii predtým, čo funguje mojim blízkym či kamarátom, koho môžem poprosiť o pomoc, ako nájsť spoľahlivé odpovede na internete) a tieto tipy zapísať na tabuľu alebo flipchartový papier. Pedagóg povzbudzuje žiakov k vzájomnej podpore a aktívnej pomoci. Dialóg je vhodným priestorom aj na detabuizovanie prípadnej potreby odbornej pomoci.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Namiesto klobúka umiestňujú žiaci jednotlivé situácie a riešenia napr. na anonymné virtuálne lepiace papieriky cez Google Jamboard.

Záchranné siete

Ciele aktivity

- Naučiť sa starať sa o svoje psychické zdravie
- Posilniť psychickú odolnosť a schopnosť zvládať stres
- Pochopiť dôležitosť sebapoznania, sebauvedomenia a sebareflexie
- Rozvíjať myslenie orientované na riešenie

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

sebareflexia, skupinové zdieľanie

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

špagát, lepiaca páska alebo štipce, farebné lepiace papieriky, fixky alebo perá

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod iniciuje krátky dialóg na tému psychohygieny – čo tento pojem znamená, prečo je starostlivosť o svoju psychickú pohodu a zdravie dôležitá a aké môže mať konkrétne podoby.

2. Pedagóg spoločne so žiakmi natiahne po triede špagát tak, aby z neho vytvorili sieť a každému žiakovi rozdá 6 lepiacich papierikov. Úlohou žiakov bude na každý papierik napísať jeden nápad na to, ako môžu prispieť k vlastnému sebarozvoju a starať sa o svoje psychické zdravie v každej z týchto oblastí (1 papierik = 1 oblasť):

- a) emocionálnej (tzn. zvládanie stresu, spôsob myslenia a riešenia problémov, zvládanie emócií),
- b) psychickej (tzn. sebapoznanie – silné a slabé stránky, zmeny a príležitosti, oddychové a záujmové aktivity, drobné radosti, denné rituály),
- c) vzťahovej (tzn. vzťahy s rodinou a priateľmi, partnerské vzťahy, vzťahy k širšej komunite, vzťah k núdznym),
- d) osobného rozvoja (tzn. štúdium, podcasty, blogy, inšpirácie, učenie sa novým zručnostiam),
- e) spirituálnej (tzn. duchovno, meditácia, hudba či iný druh umenia),
- f) fyzickej (tzn. zdravie a fyzická kondícia).

3. Žiaci jednotlivé nápady umiestnia na špagát, čím sa vytvorí záchranná sieť – galéria praktických nápadov a tipov na to, ako sa môžeme starať o svoju psychické zdravie a životnú spokojnosť. Celá skupina žiakov sa následne po pomyselné galérii poprechádza a odpovie si na otázky položené pedagógom. Vhodné sú napr. otázky:

- *Čo robím podobne ako ostatní?*
- *Čo ma pozitívne inšpirovalo a mohol by som to skúsiť aj ja vo svojom živote?*

4. Následne si každý žiak stanoví aspoň jeden, max. však tri, ciele, ktoré budú viesť k zlepšeniu starostlivosti o seba samého, ako aj plán na jeho naplnenie. Ciele by sa mali odrážať princíp SMART, teda byť dostatočne špecifické, merateľné, dosiahnuteľné, realistické a časovo ohraničené. Pedagóg v tejto fáze pôsobí ako konzultant a na individuálnej úrovni pomáha žiakom vybrať relevantné a dosiahnuteľné ciele a pomenovať menšie kroky k nim vedúce. Dôležité je pritom zachovať pravidlo „menej je viac“ tak, aby si žiaci nestanovili demotivujúco vysoké a nerealistické ciele, ale aby, naopak, pocítili motivujúci úspech v ich napĺňaní. Žiaci môžu svoje ciele a plány zdieľať s ostatnými spolužiakmi.

5. K cieľom a ich napĺňaniu je užitočné sa v nasledujúcom období vraci vo forme reflexie ich napĺňania či povzbudenia vytrvať pri ich napĺňaní, a to ako priamo na vyučovacích hodinách, tak aj v neformálnych rozhovoroch pedagóga s jednotlivými žiakmi.

Alternatívna verzia: V prípade, že sa žiaci počas vyučovacej hodiny rozrozprávajú, je vhodné podporovať konštruktívnu diskusiu/zdieľanie a formulovanie, resp. premyslenie si, individuálnych cieľov zadať žiakom za domácu úlohu. Pedagóg môže žiakom prácu konzultovať buď na najbližšej dohodnutej vyučovacej hodine alebo môže celý proces rozšíriť na viacero vyučovacích hodín podľa individuálnych potrieb žiakov a celej triedy.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Virtuálnu záchrannú sieť môžu žiaci vytvoriť napr. pomocou Google Jamboardu alebo Padletu.

Cítim, myslím, hovorím, robím

Ciele aktivity

- Rozvíjať emocionálnu inteligenciu
- Oceniť schopnosť empatického porozumenia
- Pochopiť dôležitosť sebapoznania, sebauvedomenia a sebareflexie
- Posilniť skupinovú súdržnosť
- Posilniť psychickú odolnosť

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Metódy

sebareflexia, skupinové zdieľanie, storytelling, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

tabuľa alebo flipchartový papier, lepiace papieriky dvoch farieb, fixky alebo perá

Priebeh aktivity:

1. V úvode vyučovacej hodiny žiaci triede predstavia predmety, pesničky, inšpiratívne citáty, knihy či influencerov, ktorí vystihujú to, ako sa prevažne cítia - v škole, doma či podľa uváženia samotného žiaka. Môže pritom ísť o ľubovoľný drobný alebo nenápadný predmet či metaforu, ktoré si žiaci pripravujú vopred doma. Pedagóg individuálne oceňuje zdieľanosť každého žiaka, nehodnotí, ale aktívne počúva a v rovnakom duchu usmerňuje ostatných žiakov.

2. Pedagóg na tabuľu alebo papier nakreslí empatickú mapu – veľký kruh s označením „Naša trieda“ rozdelený na štyri kvadranty, ktoré pomenuje: 1. cítim, 2. myslím, 3. hovorím, 4. robím.

3. Každý žiak dostane 8 lepiacich papierikov, po 4 z každej farby. Prvá farba je venovaná emócii, ktorá žiaka najviac trápi, druhá emócii, ktorá ho najviac teší. Každý zo 4 papierikov predstavuje jednu časť kvadrantu empatickej mapy. Na jeden papierik teda žiak napíše emóciu, ktorú pociťuje, na druhý myšlienku, s ktorou sa emócia spája, na tretí slová či vety, ktoré pod vplyvom tejto emócie obvykle hovorí a na štvrtý akciu – čin, ktorý obvykle urobí, keď túto emóciu prežíva. Postup zopakuje pre obe emócie. Každý žiak následne papieriky nalepí na empatickú mapu a zvyšok skupiny oboznámi s ich obsahom.

4. Je užitočné, aby zdieľaný obsah bol čo najkonkrétnejší, a preto sa pedagóg žiakov dopytuje na kontext a skúsenosti či životné príbehy. Zároveň ostatných spolužiakov povzbudzuje k aktívnemu počúvaniu sa.

5. V reflexii na aktivitu pedagóg iniciuje diskusiu o tom, čo žiakov prekvapilo na tom, čo počuli od spolužiakov, čo majú podobné a čo, naopak, prežívajú inak. Diskusiu je možné prehlibnúť smerom k tomu, čo by jednotliví žiaci potrebovali od komunity spolužiakov na to, aby náročné emócie zvládli efektívnejšie alebo aby tie pozitívne emócie boli viac intenzívne a prežívané spoločne – ide o naplnenie hesla: „Zdieľaná bolesť je polovičná a zdieľaná radosť dvojnásobná.“

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Na prípravu virtuálnej empatickej mapy môže pedagóg použiť Google Jamboard a výslednú mapu prezentovať na zdieľanej obrazovke.

Empatia ako šiesty zmysel

Ciele aktivity

- Pochopiť dôležitosť empatie v medzilľudských vzťahoch
- Identifikovať a vyjadriť pocity prostredníctvom empatie
- Podporiť rozvoj empatie

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

diskusia, rozhovor v kruhu, kvíz

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

pero, papier, zoznam viet a emócií (vid' príloha), kvízové otázky (vid' príloha)

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg na úvod aktivity vyzve jedného dobrovoľníka, aby na moment vyšiel za dvere triedy. Jeho úlohou je vymyslieť tri situácie, v ktorých sa bežne so spolužiakmi ocitá. Každý zo žiakov, ktorí zostali v triede, si vyberie jednu emóciu, ktorú bude po celý čas aktivity znázorňovať, a to bez použitia slov. Dobrovoľník sa vráti do triedy a pozoruje svojich spolužiakov, najprv neverbálne znázorňujúcich vybrané emócie v bežnom kontexte triedy a následne v situáciách, ktoré vymyslel a ktoré ostatným postupne zadáva. Úlohou dobrovoľníka je uhádnuť čo najviac emócií spolužiakov bez toho, aby dostal slovnú nápovedu.

2. Pedagóg následne na tabuľu napíše niekoľko viet a emocionálne zafarbenie (vid' príloha). Vyzve žiakov, aby postupne po jednom pred triedou vyslovili vetu s nimi vybraným emocionálnym zafarbením. Trieda háda emóciu, ktorú žiak v interpretácii vety použil.

3. Žiaci si následne vezmú pero a papier. Pedagóg číta zoznam otázok (vid' príloha). Úlohou žiakov je napísať odpovede, o ktorých predpokladajú, že ich napíše väčšina žiakov v triede. Na záver urobia žiaci v kruhu vyhodnotenie. K jednotlivým otázkam si zapisujú toľko bodov, koľko žiakov si poznačilo rovnakú odpoveď a body si spočítajú. Čím viac bodov v aktivite získajú, tým je väčší predpoklad, že dobre poznajú svojich spolužiakov, ich myslenie, konanie.

4. Aktivitu pedagóg ukončí spoločnou diskusiou o tom, ako schopnosť vcítiť sa do myslenia, konania a pocitov spolužiakov uľahčuje spolunažívanie v triede, že ľudia, ktorí vedia vyjadrovať svoje city, sú empatickejší a že empatia vytvára predpoklady na prosociálne a participatívne správanie. Pomôcť si môže napr. otázkami:

- *Je podľa vás ťažké byť empatickým človekom? Prečo áno, prečo nie?*
- *Je možné vcítiť sa do pocitov druhých ľudí aj bez použitia slov? Je, naopak, možné slovami zakryť skutočné pocity?*
- *Aké možnosti sa otvárajú v komunikácii s ľuďmi získaním základných zručností empatie?*
- *Je podľa vás dôležité v živote ľudí porozumieť sebe a iným ľuďom?*
- *Napomáha empatia participácii na zmysluplných projektoch triedy, školy, regiónu?*

Alternatívna verzia: Pedagóg odpovedá na uvedené otázky spolu so žiakmi a žiaci majú písať odpovede, o ktorých predpokladajú, že ich napíše pedagóg.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Vety môže pedagóg žiakom ukázať na zdieľanej obrazovke, príp. poslať do chatu.

Príloha:

Vety:

Dostal som jednotku.
Zajtra píšeme písomku z matematiky.
Na konci školského roka pôjdeme na výlet.
Ferkova sestra mala úraz a je v nemocnici.
Julke spadla v školskej jedálni tácka s obedom.

Emocionálne zafarbenie:

- s radosťou,
- so strachom,
- so záujmom,
- s ľahostajnosťou,
- s nádejou.

Otázky do kvízu:

Oblíbený deň v týždni
Oblíbený vyučovací predmet
Oblíbená farba
Oblíbené ročné obdobie
Oblíbený politik/čka
Oblíbený herec/čka
Oblíbené jedlo
Oblíbené ovocie
Mesto na Slovensku
Geometrický tvar

Vedieť sa navzájom pochopiť

Ciele aktivity

- Vžiť sa do situácie iných ľudí a pochopiť ich
- Vnímať životné situácie v kontexte príčin a dôsledkov
- Konať empaticky

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

brainstorming, strom problému, diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

papiere, flipchartové papiere, fixky

Priebeh aktivity:

1. Každý žiak dostane hárok papiera, z ktorého sa so zavretými očami pokúsi vytrhať čo najvernejší obrys slona. Žiaci si slonov následne porovnávajú a každý uvedie, čo preňho slon symbolizuje, resp. akú asociáciu so zvieratom má. Pedagóg upriami pozornosť na asociácie, v ktorých sa žiaci zhodli a následne na tie, v ktorých sa nezhodli. Plynulo hru prepojí s otázkou úrovne porozumenia a zhody žiakov v každodenných triednych témach.

2. Pedagóg následne na viditeľné miesto pripevní dva flipcharty. Na prvý napíše otázku „V čom sa vieme pochopiť?“, na druhý „V čom sa nevieme pochopiť?“. Žiaci formou brainstormingu nahlas uvádzajú, čo im pri jednotlivých otázkach napadne. Pedagóg zapisuje odpovede žiakov na jednotlivé flipcharty.

3. V nasledujúcom kroku žiaci v triede spoločne vyhodnotia brainstormingom získané námety na položené otázky. V prípade sporných odpovedí argumentujú za a proti a snažia sa dopracovať k spoločnému konsenzu. Následne vyberú 4 najzávažnejšie situácie, v ktorých sa ako trieda nevedia pochopiť, resp. zhodnúť.

4. Pedagóg žiakov rozdelí do štyroch náhodných skupín podľa vybraných situácií, príp. nechá žiakov vybrať si jeden z námetov podľa vlastného záujmu, avšak tak, aby boli skupiny vo výsledku približne rovnako veľké. Každá skupina má k dispozícii flipchartový papier a fixky, príp. iné pomôcky na kreslenie a písanie. Žiaci dostanú v skupinách za úlohu vypracovať pre daný námet tzv. strom problému. Strom by mal obsahovať:

- kmeň - pomenovanie a špecifikácia problému,
- korene - príčiny problému,
- korunu - dôsledky neriešeného problému
- a jablká - želaný stav po odstránení problému.

Žiaci v aktivite figurujú ako záhradníci, ktorí v záujme starostlivosti o svoj „strom“ (tzn. atmosféru a vzájomnú empatiu v triede) zároveň navrhujú konštruktívne riešenia, ako želaný stav dosiahnuť.

5. Každá skupina následne svoj strom odprezentuje pred spolužiakmi. Trieda spoločne o navrhovaných riešeniach diskutuje a žiaci z ostatných skupín spontánne dopĺňajú svoje nápady. Aktivita môže takýmto spôsobom slúžiť aj na vypovedanie a prediskutovanie dlhšie trvajúcich triednych sporov či dilem, preto odporúčame túto jej fázu zbytočne neuponáhľať.

6. Pedagóg môže aktivitu uzavrieť buď navedením žiakov na konkrétne kroky k zlepšeniu triednej klímy alebo, v prípade významnejších zistení, individuálnym dohovorom žiakom po vyučovacej hodine. V prípade stanovovania konkrétnych triednych cieľov odporúčame dbať na ich dosiahnuteľnosť tak, aby ich prípadné nenapĺňanie neprispievalo k demotivácii a frustrácii žiakov z triedneho kolektívu. K vybraným cieľom a aktivitám je užitočné sa v nasledujúcom období vracáť vo forme reflexie ich napĺňania či povzbudenia vytrvať pri ich napĺňaní.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe aj počas dištančného vzdelávania. Alternatívou flipchartových papierov môžu byť virtuálne tabule v Google Jamboarde alebo výstupy, ktoré žiaci vypracujú jednotlivo v offline textových a grafických editoroch.

Sociálne vylúčenie u nás nemá miesto

Ciele aktivity

- Analyzovať okolnosti, ktoré môžu viesť k sociálnemu vylúčeniu
- Kriticky zvážiť dopad diskriminácie
- Vlastným konaním predchádzať prehlbovaniu sociálneho vylúčenia

Cieľová skupina

8. – 9. ročník ZŠ, SŠ

Priebeh aktivity:

Metódy

pohybová hra, diskusia

Čas a priestor

30 minút

Pomôcky

papierová lepiaca páska (nie je nevyhnutná), špagát, šatka, kartičky s obmedzeniami (viď príloha)

1. Pedagóg v priestore triedy naznačí začiatok a koniec hracieho poľa, napr. pomocou papierovej lepiacej pásy. Žiaci sa postaví vedľa seba na jeho začiatok. Každý žiak si vylosuje jednu kartičku s obmedzením (viď príloha alebo ďalšie podľa uváženia pedagóga).

2. Úlohou žiakov je prejsť v dohodnutom smere z jednej strany triedy, resp. hracieho poľa, na druhú bez toho, aby porušili obmedzenie, ktoré si vylosovali. V prípade, že obmedzenie žiak poruší, vráti sa na začiatok hracieho poľa a začne odznova.

3. Následne sa žiaci rozdelia do náhodných dvojíc, v ktorej prvému žiakovi zostane obmedzenie, ktoré si vylosoval v predchádzajúcom kole a druhý žiak sa stane pomáhajúcim spoločníkom bez obmedzenia. Úlohou žiakov je vo dvojici opäť prejsť z jednej strany hracieho poľa na druhú bez porušenia obmedzenia prvého žiaka. V prípade, že dvojica obmedzenie poruší, vráti sa spoločne na jeho začiatok a začne odznova.

4. Podľa uváženia pedagóga a časových možností môže pedagóg požiadať žiakov, aby si vymenili role a opäť spoločne prešli z jednej strany hracieho poľa na druhú. Prvý žiak v dvojici sa tak stane pomáhajúcim spoločníkom a druhý bude pracovať s obmedzením.

Poznámka: V oboch prípadoch je dôležité zdôrazniť, že rozdelenie rolí medzi žiakmi je náhodné a dohliadať na to, aby sa jednotlivé obmedzenia nestali nástrojom šikany alebo posmievania sa či už medzi spolužiakmi v triede alebo smerom k žiakom iných tried či predstaviteľom menšín.

5. V záverečnej reflexii pedagóg so žiakmi diskutuje o ich pocitoch a zážitkoch počas aktivity a o hlbšom kontexte sociálneho vylúčenia, nerovnosti príležitostí a diskriminácie. Použiť môže napr. nasledovné otázky:

- *Bolo pre všetkých z vás rovnako jednoduché presúvať sa po hracom poli? Prečo áno, prečo nie?*
- *Ako ste sa cítili, keď ostatní šli vpred a vy ste kvôli svojmu obmedzeniu zaostávali alebo ste sa museli vrátiť na začiatok? Čo bolo najneprijemnejšie? Prečo?*
- *Naopak, čo ste si pomysleli o spolužiakoch, ktorí sa pohybovali pomalšie ako vy? Ako ste sa cítili, ak do vás napr. narazili alebo vám inak "skrížili cestu"?*
- *Ako sa cítili tí z vás, ktorí v aktivite figurovali (aj) ako pomáhajúci spoločníci?*
- *Bolo príjemnejšie byť v pozícii pomáhajúceho alebo prijímajúceho pomoc? Prečo?*
- *V čom ste boli svojim spolužiakom nápomocní? V čom ste im, naopak, pomôcť nedokázali aj napriek vašej snahe?*
- *Ako prebiehala spolupráca dvojíc, kde ani jeden z vás nemal žiadne obmedzenia? Aj keď ste nepotrebovali vzájomnú fyzickú pomoc, čím ste si mohli cestu naprieč triedou spríjemniť?*
- *Napriek tomu, že vy sami ste obmedzenia nezažívali, boli okolo vás iní ľudia, ktorí sa s nimi, naopak, museli popasovať? Je to tak aj v reálnom živote?*
- *Aké faktory podľa vás môžu spôsobiť podobný efekt obmedzenia v bežných životných situáciách? Ktoré z nich môžu ľudia ovplyvniť či zmierniť vlastným snažením a ktoré nie?*
- *Môžu podľa vás byť príčinou sociálneho vylúčenia? Ak áno, ktoré a prečo?*

- *Je podľa vás sociálne vylúčenie férové? Prečo áno, prečo nie?*
- *Prečo by sme sa podľa vás mali usilovať zmierňovať sociálne vylúčenie v našej spoločnosti? A ako?*
- *Prečo by nikto nemal od druhých zažívať diskriminačné správanie, posmech či šikanu? Rovnako, prečo by sme podľa vás druhých ľudí nemali odsudzovať a diskriminovať?*
- *Predstavte si opäť situáciu, keď ste pomáhali spolužiakom s obmedzeniami, príp. keď vám pomáhali druhí - ako môžeme my sami pomôcť ľuďom, resp. deťom a mladým ľuďom, ktorí žijú svoj každodenný život s rôznymi obmedzeniami?*

Online verzia: Ak aktivita prebieha v online prostredí, namiesto presúvania sa po hracom poli dostanú žiaci za úlohu nakresliť na zdieľanom whiteboarde (napr. priamo v Zoome alebo v Google Jamboard) jednoduchý obrázok. Obmedzenia pedagóg prispôsobí online prostrediu - žiaci môžu používať iba pravú/ľavú ruku, obrázok musia nakresliť pohybom kurzoru pomocou nosa a pod.

Príloha:

- Žiak musí skákať na ľavej nohe
- Žiak musí skákať na pravej nohe
- Žiak má zviazané nohy
- Žiak má zviazané oči
- Žiak musí cúvať
- Žiak musí ísť po štyroch
- Žiak musí za každé dva kroky vpred spraviť jeden vzad
- Žiak sa musí otáčať okolo vlastnej osi
- Žiadne obmedzenie

Emócie, s ktorými pracujú médiá

Ciele aktivity

- Budovať schopnosť kriticky hodnotiť informácie
- Spoznať nástroje, ktorými neseriózne médiá manipulujú čitateľa

Cielová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

prieskum medzi rovesníkmi, diskusia, práca s obrázkami

Čas a priestor

30 – 45 minút

Pomôcky

obrázky (viď príloha), papier, pero

Priebeh aktivity:

1. Pedagóg v rámci evokácie rozdelí žiakov do menších skupín po 4 – 5 žiakov. V každej skupine dostanú žiaci za úlohu prediskutovať zdroje, odkiaľ čerpajú informácie (napr. sociálne siete, televízia, tlač) i to, aký typ informácií najčastejšie vyhľadávajú (napr. šport, politika, technológie, šoubiznis). Odpovede si v skupinách žiaci zapíšu na papier.

2. Po úvodnej diskusii každá zo skupín v krátkosti odprezentuje svoje zistenia. Pedagóg na prezentáciu žiakov nadviaže otázkami o kvalite a dôveryhodnosti médií, napr.:

- *Podľa čoho sa rozhodujete, z akých médií čerpáte informácie?*
- *Považujete uvedený typ média za dôveryhodný? Prečo?*
- *Pokiaľ sa o dôveryhodnosť média nezaujímate, resp. ju neposudzujete, prečo je tomu tak?*
- *Aké sú podľa vás znaky dôveryhodného média?*
- *Dôverujete zdrojom informácií viac, keď vám ich odporučí člen rodiny/kamarát? Prečo?*
- *Stretli ste sa niekedy v médiách so zavádzajúcou informáciou? Ak áno, čo na nej nebolo v poriadku?*

3. Pedagóg následne žiakom predstaví obrázok A (viď príloha). Úlohou žiakov je prezrieť si obrázok, popísať ho a zamyslieť sa nad tým, akú emóciu v nich vyvoláva. Pedagóg môže žiakov podporovať doplňujúcimi otázkami, je však dôležité vyhnúť sa takým, ktoré by mohli pôsobiť sugestívne (napr. *Keby ste videli v novinách takýto obrázok, báli by ste sa?*).

4. V ďalšom kroku pedagóg žiakom predstaví obrázok B (viď príloha) a zopakuje postup ako pri obrázku A. Pedagóg podľa vlastného uváženia a potreby triedy s ohľadom na charakter skupiny, s ktorou pracuje, zopakuje postup s ďalšími dvomi dvojicami obrázkov (C a D, E a F, viď príloha).

5. Po prezretí obrázkov pedagóg vedie so žiakmi záverečnú reflexiu. Tá sa zameriava predovšetkým na pomenovanie (pravdepodobne najmä negatívnych) emócií súvisiacich s obrázkami A, C a E v porovnaní s obrázkami B, D a F, ktoré informácie zobrazujú neutrálnym spôsobom. Vhodné otázky do diskusie sú napr.:

- *Aké emócie vo vás vyvolávali jednotlivé obrázky?*
- *Prečo je dôležité pri šírení správ zvoliť vhodný obrázok? Čo môže, naopak, spôsobiť výber nevhodného obrázka?*
- *Myslíte si, že niektoré médiá volia emočne podfarbené obrázky zámerne? Prečo? Sú takéto médiá dôveryhodné?*
- *Myslíte si, že je fér, keď médiá používajú silne emočne podfarbené obrázky? Prečo áno, prečo nie?*
- *Na čo si dávať pri sledovaní médií pozor?*
- *Kde inde ste sa stretli s využívaním emočne podfarbených obrázkov/videí? Existujú situácie, kedy je to v poriadku?*
- *Čo môže pri odovzdávaní informácií spôsobiť obrázok, ktorý v ľuďoch vyvoláva strach/odpor?*
- *Ako sa líši (občiansky) postoj čitateľa článku A a článku B (C a D, E a F)? Dokázali by títo čitatelia porozumieť názoru, resp. pohľadu na vec, toho druhého? Prečo áno, prečo nie?*

- Ako sa podľa vás prejavuje v praxi to, z akých zdrojov čerpáme informácie? Ako to môže ovplyvniť naše vnímanie spoločenských tém a názory na ne?
- Stretli ste sa s príkladmi názorovej rozdelenosti spoločnosti? Kde a s akými? Čím boli spôsobené?

6. Na záver pedagóg žiakom ponúkne niekoľko tipov, ako sa manipulácii brániť. V prípade sociálnych sietí žiakom odporučí, aby si overovali nielen titulok, ale i zdroj informácie a pôvod obrázka (napr. cez vyhľadávanie podľa obrázka na Googli). V prípade samotného média je možné jeho dôveryhodnosť overiť prostredníctvom informácií o samotných novinároch či vlastníkoch/vydavateľovi média, ale tiež sa kriticky zamyslieť nad tým, či sa médium venuje informovaniu o širokom spektre relevantných a aktuálnych spoločenských problémov alebo je ich cieľom podnecovať nenávisť a šíriť strach a hnev, tak ako v prípade obrázkov A, C a E, týkajúci sa prevažne opakujúcich sa tém. Rovnako je dôležité upriamiť pozornosť žiakov na potrebu overovania prítomnosti vecných a vedecky či štatisticky podložených argumentov a vyjadrení z rôznych uhlov pohľadu či zo strany rôznych relevantných inštitúcií.

Alternatívna verzia: Podľa uváženia môže pedagóg žiakov rozdeliť do skupín, pričom niektorým z nich sprístupní vždy prvý obrázok z dvojice (A, C, E, vid' príloha) a niektorým vždy druhý obrázok z dvojice (B, D, F, vid' príloha). Skupiny postupne diskutujú o tom, aké emócie v nich obrázky vyvolávajú a porovnávajú ich so skupinami pracujúcimi s iným obrázkom. O rozdieloch pritom nemajú informáciu. Po prvotnom prekvapení pedagóg odhalí príčinu rozdielnych emócií žiakov v skupinách a reflektuje na ňu relevantnými otázkami.

Online verzia: Počas dištančného vzdelávania je aktivitu možné realizovať v rovnakej podobe, napr. cez videohovor prostredníctvom platformy Zoom, MS Teams a pod. Pri práci v skupinách pedagóg žiakov rozdelí do podskupín/breakout rooms, pri predstavovaní obrázkov pedagóg nazdieľa svoju obrazovku alebo jednotlivé obrázky skupinám pošle e-mailom/do chatu.

Príloha:



Obrázok A



Obrázok B



Obrázok C



Obrázok D



Obrázok E



Obrázok F

Empatia na každý deň

Ciele aktivity

- Vžiť sa do situácie iných ľudí a naučiť sa im pomáhať
- Analyzovať, vyhodnotiť a zreflektovať empatiu v triede/škole/komunitě

Cieľová skupina

II. stupeň ZŠ, SŠ

Metódy

diskusia

Čas a priestor

45 minút

Pomôcky

flipchart alebo tabuľa, fixky alebo krieda, pero, papier

Priebeh aktivity:

1. V úvodnej motivačnej fáze dostanú žiaci za úlohu vcítiť sa do pocitov ich obľúbenej veci alebo zvieratka. Do zošita alebo na papier následne napíšu v 1. osobe nominatívu krátky príbeh alebo zážitky veci či zvieratka, ktoré si zvolili.

2. Žiaci navzájom svoje príbehy zdieľajú a aktivitu stručne vyhodnotia. Uvedú, čo im robilo najväčšie ťažkosti, či bol pre nich problém vcítiť sa do pocitov veci či zvieratka alebo, naopak, nemali problém city vyjadrovať, keďže išlo o veci a zvieratká, ktoré sú im citovo blízke. Pedagóg môže zdieľanie žiakov podporovať doplňujúcimi otázkami, ako napr.:

- *Uvedomili ste si niečo dôležité?*
- *Zmenili by ste spätne svoje správanie k danému predmetu alebo zvieratku?*

3. Následne žiaci dostanú za úlohu porozmýšľať nad tým, ako sa človek cíti v extrémne zložitých a náročných situáciách. Témy pripraví pedagóg alebo ich žiaci vytvoria/doplnia spoločne v triede. Príklady extrémne zložitých situácií:

- *Ocitol/la som sa na pustom ostrove.*
- *Nemám rodičov, žijem v detskom domove.*
- *Zlomil/la som si nohu, potrebujem pomoc.*
- *Prišiel/la som o byt/dom, zostal/la som na ulici.*
- *Škola získala na obnovu 100 000,-€.*
- *Nemám rodinu, som v dome seniorov.*
- *Pri povodni nám voda zničila dom a všetok majetok.*

Žiaci si vyberú alebo vylosujú jednu z navrhnutých situácií a zamyslia sa nad otázkou: „Ako sa cíti človek, ktorý sa nachádza v tejto situácii?“. Svoje pocity si zaznamenajú do zošita alebo na papier v ľubovoľnej textovej alebo grafickej podobe.

4. Na záver aktivity žiaci zdieľajú zaznamenané pocity a spoločne o nich diskutujú. Cieľom diskusie je dospieť k riešeniam, ktoré môžu ľuďom v núdzi pomôcť a spôsobom, ako k nim môžu prísť samotní žiaci.

Online verzia: Aktivitu je možné zrealizovať v rovnakej podobe cez videohovor aj počas dištančného vzdelávania.

Aké nástroje využívať pri online vyučovaní?

Dokumenty Google (angl. Google Docs)

V online programe Dokumenty Google, ktorý je online verziou klasického MS Word, môžu žiaci v skupinách v reálnom čase pracovať na jednom a tom istom dokumente. Úpravy, ktoré jednotliví užívatelia v texte spravia, sú nezávislé od úprav ostatných a sú spolu s ostatnými automaticky ukladané. Súbor je v prípade potreby možné stiahnuť v rôznych formátoch. Dokumenty Google je možné využiť ako náhradu vytvárania spoločných projektov na flipchartové papiere či do zošitov, ale aj ako platformu na dlhodobú kooperáciu a odkladanie spoločných triednych dokumentov.

Tabuľky Google (angl. Google Sheets)

Tabuľky Google sú online verziou klasického MS Excel – umožňujú predovšetkým vytvárať tabuľky a spracovávať rôzne dáta. Počas hodín ich odporúčame využiť ako virtuálnu tabuľu pri triedení námetov od žiakov, zapisovaní skóre alebo pri prihlasovaní sa jednotlivých žiakov k témam zo zoznamu.

Google Jamboard

Online program Google Jamboard umožňuje viacerým užívateľom naraz pracovať na rovnakom dokumente. Podobne ako v iných online programoch od Googlu, úpravy jednotlivých užívateľov sa navzájom neovplyvňujú a sú automaticky ukladané. Jamboard okrem základných funkcií textového editora umožňuje vytvárať jednoduché náčrty a umiestňovať na pomyselnú nástenku virtuálne lepiace papieriky. Súbor je v prípade potreby možné stiahnuť v rôznych formátoch. Program môžete využiť ako náhradu flipchartových papierov alebo školskej tabule. V prípade využitia lepiacich papierikov rôznych farieb je vizuálne veľmi atraktívny.

Padlet

Padlet je ďalší z online programov, ktorý umožňuje užívateľom pracovať na rovnakom projekte súčasne. Ponúka širokú paletu prvkov, ktoré je možné do dokumentu pridávať – od základných textových blokov cez fotografie, videá, rôzne pozadia, zoznamy a časové osi. Výstupy je možné stiahnuť v rôznych formátoch. Program odporúčame využiť pri príprave projektov, ktoré vyžadujú od žiakov fotodokumentáciu alebo iný obrazový či audio-vizuálny materiál.

e-Learning Škôl, ktoré menia svet

Nový e-learningový portál *Škôl, ktoré menia svet* je online platforma, ktorá ponúka široké spektrum materiálov pre pedagógov aj žiakov, a to v podobe videí, textových materiálov, pracovných listov, interaktívnych úloh a pod. Je založený na princípe tzv. blended learningu, teda zmiešaného učenia sa, ktoré kombinuje online a offline vzdelávanie, resp. prezenčnú a dištančnú výučbu. Portál umožňuje získať doplnkové materiály pre žiakov a rozšírenú inšpiráciu pre pedagógov.

Canva

Canva je grafický online editor, ktorý umožňuje vytvárať rôzne dizajny vrátane fotokoláží, plagátov, prezentácií, myšlienkových máp a pod. Pre každý dizajn obsahuje množstvo vopred pripravených šablón, práca s ktorými je veľmi jednoduchá. Rovnako ako vyššie uvedené programy umožňuje spoluprácu viacerých užívateľov naraz a výstupy je možné stiahnuť vo viacerých formátoch. Žiaci môžu Canvu využiť nielen počas vyučovania, ale aj pri príprave materiálov v rámci extrakurikulárnych aktivít či činnosti žiackej školskej rady.

Doodle

Online nástroj Doodle umožňuje vytvárať skupinové hlasovania a prieskumy. Počas vyučovania ho odporúčame využiť v rámci evokácie alebo energizéru na rýchle zistenie názoru žiakov. Mimo vyučovania slúži ako veľmi efektívny nástroj pri dohodovaní termínov stretnutí či rôznych podujatí.

Kahoot

S pomocou nástroja Kahoot rýchlo a jednoducho oživíte akúkoľvek hodinu. Umožňuje vytvárať interaktívne kvízy, do ktorých sa žiaci zapoja prostredníctvom mobilu s pripojením na internet. Ak nemáte záujem o vytvorenie vlastného kvízu, môžete si vybrať z ponuky vopred pripravených kvízov na rôzne témy.

Často kladené otázky

1. Na ktorých vyučovacích predmetoch môžem príručku využiť?

Aktivity z tejto príručky môžete aplikovať na ktoromkoľvek vyučovacom predmete, ktorý vyučujete a ich zaradenie do vyučovania odporučiť aj vašim kolegom vyučujúcim iné predmety. Väčšina aktivít je veľmi flexibilná a variabilná, preto môžu byť do vyučovania zaradené v rôznych obmenách v závislosti od vyučovacieho predmetu. Vo všeobecnosti odporúčame aktivity využívať na týchto vyučovacích predmetoch:

- občianska náuka,
- etická výchova,
- náboženská výchova,
- mediálna výchova,
- multikultúrna výchova,
- iné umelecké a kultúrne predmety,
- regionálna výchova,
- osobnostný a sociálny rozvoj,
- dejepis,
- geografia,
- slovenský jazyk a literatúra,
- cudzie jazyky a literatúra,
- a iné.

Rovnako ich môžete využiť na triednických hodinách, na úvodných a záverečných hodinách na začiatku a konci školského roka, počas suplovaných hodín alebo mimoriadnych udalostí, akými sú napr. testovanie deviatakov, maturity a pod., kedy je potrebné vytvoriť nezainteresovaným žiakom zvlášť program, na stretnutiach žiackej školskej rady a kedykoľvek uznáte za vhodné.

2. Sú aktivity presne naviazané na preberané učivo alebo ich môžem aplikovať podľa vlastného uváženia?

Niektoré aktivity sa svojím zameraním a cieľmi prirodzene „hodia“ na vybrané vyučovacie predmety a ku konkrétnym témam viac ako iné, vo všeobecnosti však platí, že aktivity nie sú naviazané na žiadne konkrétne učivo a je na vašom uvážení, pri dosahovaní ktorého výchovno-vzdelávacieho cieľa ich uplatníte. Formát aktivít môžete využiť pri preberaní viacerých tém, nielen tej, na ktorú sa viaže v tejto príručke, preto ho aplikujte podľa vlastného uváženia a tvorivosti aj pri iných témach.

3. Ako často môžem aktivity zaraďovať do vyučovania?

Bude vynikajúce, ak sa vám bude dariť aktivity zaraďovať do vyučovania čo najčastejšie (jednoducho, čím viac, tým lepšie), či už v rozsahu celej vyučovacej hodiny alebo len jej časti, pričom by sa mali stať integrálnou súčasťou vyučovacieho procesu.

4. Pre ktoré ročníky sú aktivity určené?

Aktivity sú určené pre druhý stupeň základných škôl a pre stredné školy. Jednoducho si ich pritom môžete upraviť podľa potrieb ročníka alebo špecifik triedy, ktorú vyučujete. V prípade, že úroveň aktivity nevyhovuje aktuálnym potrebám vašich žiakov, využite ju ako odrazový mostík a aktivitu, resp. jej tému, buď zjednodušte (pre nižšie ročníky) alebo upravte do sofistikovanejšej podoby (pre vyššie ročníky). Pri každej aktivite však nájdete cieľovú skupinu, pre ktorú je v jej originálnom znení určená.

5. Je možné aktivity realizovať aj počas dištančného vyučovania?

Každú aktivitu je možné zrealizovať aj online počas dištančného vyučovania s využitím základných a užívateľsky nenáročných nástrojov, pričom návod, ako aktivitu pretransformovať do online podoby, nájdete v popise každej z aktivít. Viac o jednotlivých odporúčaných online nástrojoch sa dočítate v časti „Aké nástroje využívať pri online vyučovaní?“.

6. Môžem vám dať na aktivity alebo celú príručku spätnú väzbu? Ak áno, ako?

Samozrejme, budeme radi, ak od vás dostaneme spätnú väzbu na jednotlivé aktivity alebo príručku ako takú. Svoje postrehy a námety nám, prosím, zasielajte na e-mail info@ipao.sk. Ďakujeme!

„Kto zaspí v demokracii, zobudí sa v totalite.“

Goethe



„Ako národ môžeme napredovať iba tak rýchlo,
ako napreduje naše školstvo. Ľudská myseľ je
naším základným zdrojom.“

J. F. Kennedy



Táto príručka vznikla vďaka:



Nadácia ESET

ANWELL
PRINT